

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Віолета Городиська

МЕТОДИКА АРТ-ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Методичні рекомендації до семінарських занять

Дрогобич – 2025

УДК373.2.016(072)

Г70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка як навчальний посібник
(протокол № 7 від 26 червня 2025 р.)*

Рецензенти:

– **Смеречак Л.І.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

– **Івах С.М.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Городиська В.В.

Методика арт-освіти дітей дошкільного віку: методичні рекомендації до семінарських занять. Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2025. 168 с.

Запропоновані методичні рекомендації до семінарських занять відповідають робочій програмі навчальної дисципліни «Методика арт-освіти дітей дошкільного віку» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 01 «Освіта» спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Навчально-методичний посібник зорієнтований на ознайомлення студентів з арт-педагогічними інноваційними освітніми технологіями, володіння ними у професійній діяльності з дошкільниками, уміння ефективно їх застосовувати в освітній та виховній практиці сучасних закладів дошкільної освіти. У ньому вміщено навчально-тематичний план курсу, запитання і завдання для самоконтролю, питання винесені на самостійне опрацювання, список літератури, питання винесені на екзамен.

Посібник буде корисним для студентів, які навчаються за спеціальністю “Дошкільна освіта”, вихователів та методистів закладів дошкільної освіти.

© Городиська В.В., 2025

© ДДПУ, 2025.

ЗМІСТ

Передмова	4
Теми семінарських занять	5
Методичні вказівки до проведення семінарських занять...	5
Тема 1. Арт-освіта як базис формування фахової компетентності майбутніх вихователів	5
Тема 2. Формування у дітей дошкільного віку компетентності за освітньою лінією «Дитина у світі культури»	14
Тема 3. Мистецтво як засіб інтеграції в освіті дітей дошкільного віку	24
Тема 4. Методи та форми організації арт-освіти дітей дошкільного віку	36
Тема 5. Технологія образотворення	50
Тема 6. Особливості самостійної художньої діяльності дітей у закладі дошкільної освіти	59
Тема 7. Мистецтво театру як засіб формування особистості	69
Тема 8. Формування акторської майстерності майбутніх вихователів	89
Тема 9. Особливості розвитку акторських здібностей у дітей дошкільного віку	101
Тема 10. Педагогічний супровід музичної діяльності дітей дошкільного віку	117
Тема 11. Музичний супровід фрагментів життєдіяльності дітей дошкільного віку	132
Тема 12. Свята і розваги для дітей дошкільного віку	141
Питання винесені на екзамен	151
Список літературних джерел	156

ПЕРЕДМОВА

Теоретичні питання та практичні завдання сприяють формуванню низки загальних та професійних компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти (через оволодіння основами арт-педагогіки як інноваційної технології), зокрема здатностей застосовувати знання у практичних ситуаціях, спілкуватися державною мовою – як усно, так і письмово, оцінювати й забезпечувати якість виконуваних робіт, усвідомлювати свої професійні можливості та діяти лише в межах рівня професійної підготовленості на основі етичних міркувань (мотивів), і доброчесності.

Особливу увагу надано добору завдань, що передбачають творчі пошуки та реалізацію нових ідей, самопрезентацію і презентацію результатів своєї діяльності, креативне мислення та комунікативну взаємодію з учасниками освітнього процесу.

Виконання здобувачами освіти запропонованих завдань забезпечує оволодіння найважливішими категоріями та поняттями арт-педагогіки у контексті кожної теми; розуміння сутності й логіки застосування засобів арт-педагогіки в закладі дошкільної освіти; формування уявлення про принципи арт-педагогіки та їх практичне застосування під час моделювання і проектування фрагментів арт-педагогічних ситуацій та арт-педагогічних занять; опанування вміння створювати арт-педагогічне просторово-предметне середовище й організовувати арт-педагогічну взаємодію з дітьми задля їхнього творчого самовираження та розвитку емоційно-ціннісної сфери; вміння обирати, обґрунтовувати і застосовувати ефективні засоби арт-педагогіки, засвоювати образотворчі та психотехніки із педагогічною метою.

У посібнику вміщено перелік тем і питань до семінарських занять, список рекомендованої літератури та електронних ресурсів, розподіл балів за виконання завдань семінарського заняття та критерії оцінювання завдань, компетентностей студентів, їхньої активності в дискусії, умінь формулювати і відстоювати свою позицію.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Арт-освіта як базис формування фахової компетентності майбутніх вихователів

ПЛАН

1.1. Базові поняття арт-освіти: мистецька компетентність майбутніх вихователів, складники арт-освіти (краса світу й внутрішня краса).

1.2. Естетика як наука про почуттєве сприймання світу. Психолого-педагогічні основи формування особистості естетичного ставлення до дійсності (на основі наукових досліджень А. Адаської, І. Бека, Л. Беленької, Л. Божович, В. Котирло, Г. Сотської та ін.).

1.3. Мистецтво пауз споглядання. Мистецтво як естетична категорія, форма суспільної свідомості, спосіб відображення життя у художній творчості (Е. Белкіна, О. Комаровська, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька, Т. Турчин та інші).

1.4. Функції мистецтва: естетична, гедоністична, освітня, сугестивна тощо (Л. Левченко, Т. Андрущенко). Види мистецтва.

Література

Базова:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; авт. кол-в: Богуш А.М. та ін. Київ : Видавництво, 2012. 26 с. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatocchnij.pdf>

2. Барб-Галль Франсуаза. Як розмовляти з дітьми про мистецтво / пер. з франц. Софії Рябчук. Львів : Видавництво Старого Лева, 2014. 192 с.

3. Естетика : навч. посіб. для педагогів / за ред. Т.І. Андрущенко. Київ : Видавництво “МП Леся”, 2014. 613 с.

4. Замелюк М.І., Мілішук С.О. Арт-педагогіка як засіб розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 50–54.

5. Левченко Л.Ю. Етика. Естетика : навч. посіб. Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я.М. 2018. 213 с.

6. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; наук. ред. Г.В. Беленька; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, В.М. Вертугіна та ін. Київ : Київ.ун-т ім.Б. Грінченка, 2016. 352 с.

7. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід: монографія / за заг. ред. Г.В. Беленької, О.А. Половіної. Умань : ВПЦ “Візаві”, 2015. 208 с.

8. Половіна О. Як побачити красу, або Ознайомлюємо дітей зі світом мистецтва. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 4. С. 2–23. [Електронний режим]. Режим доступу:<https://emetodyst.expertus.com.ua/884037>.

Додаткова:

1. Гавриш Н., Саприкіна О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / за заг. ред. О. Пошетун. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. 120 с.

2. Половіна О.А. Інтегративна функція мистецтва у формуванні творчої особистості дитини. *Мистецтво та освіта : науково-методичний журнал*. Київ : “Педагогічна думка”. 2018. № 4 (90). С. 22–26.

3. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників : не відтворювати, а творити. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 1. С. 15–22.

4. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників : свобода, творчість, інтеграція. *Дошкільне виховання*. 2019. № 5. С. 3–8.

5. Половіна О. Мистецька освіта сьогодні : синтез підходів. *Дошкільне виховання*. 2019. № 12. С. 3–8.

6. Руденька Т.М. Арт-педагогіка як інновація сучасної професійно-педагогічної теорії і практики. *Наукові записки. Сер. : Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 4. С. 59–63. [Електронний режим]. Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2012_4_14.

7. Семенов О.С. Формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі : монографія. Луцьк : ПДВ “Твердиня”, 2017. 520 с.

8. Шульженко О.С. Ефективність використання засобу арт-педагогіки в закладах вищої освіти. “Молодий вчений”. 2019. № 8 (72) серпень, С. 260–263. [Електронний режим]. Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/8/55.pdf>

Мета: з’ясувати актуальність арт-освіти для дошкільників, ознайомити зі складовими арт-освіти, мистецтвом загалом та його функціями.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Для розкриття *першого питання* плану проаналізуйте термін “арт-освіта” (“арт-педагогіка”) у педагогічному сенсі. Слово “арт” із анг. і франц. мов в перекладі означає “мистецтво”. Отже, мова йтиме про мистецьку освіту для дошкільників загалом.

Мета курсу: формування мистецької культури та фахових компетентностей майбутніх вихователів стосовно організації арт-освіти дітей дошкільного віку.

Завдання курсу:

- формувати знання про вплив мистецтва на розвиток особистості дошкільника;
- ознайомити студентів із різноманітними арт-технологіями: технологією образотворення; музикотерапією, театротерапією, акторською майстерністю;
- вправляти студентів у вмінні методично грамотно застосовувати низку мистецтвознавчих арт-терапевтичних освітніх методик у роботі з дітьми дошкільного віку.

Арт-освіта передбачає пізнання та розуміння усіх видів мистецтв за законами краси, їхнє естетичне сприйняття, розкриття емоційного світу дошкільників, їх різнобічний розвиток, соціалізацію та самореалізацію особистості.

Метою арт-педагогіки є: пошук, розробка та впровадження засобів, методів і технологій, які сприяють якісному та ефективному навчанню й вихованню дітей дошкільного віку.

Виокремлюють такі напрями *арт-педагогічної діяльності* (А-ПД):

– використання відповідних методів навчання (розповіді про внутрішні переживання іншої дитини, бесіди про емоції та почуття, метод асоціації, аналіз думок тощо);

– застосування “арт-педагогічних засобів”, які можуть стати в освітньому процесі джерелом неявної діагностики психічного стану дітей та їхніх творчих здібностей;

– посилення педагогічної взаємодії між вихователем та дитиною, активізація мимовільної та довільної уваги до творів мистецтва, запобігання перевтомі шляхом зміни темпу роботи; полегшення розуміння і запам’ятовування освітнього матеріалу, своєчасна заміна логічної інформації на емоційну діяльність, забезпечення мотиваційної, емоційної та комунікативної готовності до сприйняття освітнього матеріалу.

Сутність арт-педагогіки полягає у розвитку, вихованні та навчанні дітей засобами мистецтва, формуванні у них засад естетичної культури, в оволодінні різними видами мистецько-творчої діяльності, спрямованими на:

– вироблення у дитини з особливими потребами естетичного ставлення до навколишнього середовища засобами різних видів мистецтва;

– формування морально-естетичних якостей в означеній категорії дітей;

– оволодіння проблемною дитиною різними видами мистецтва, через які увиразнюються прояви її почуттів, бачень, творчих злетів;

– залучення дітей з особливими потребами до різних видів мистецтв і задоволення їхніх потреб у навчанні й розвитку;

– забезпечення корекційно-розвивальної роботи з дошкільнятами шляхом залучення їх до образотворчої, декоративно-прикладної, музичної, й театралізованої діяльності [4, с. 50–54].

У практиці сучасних педагогів все більшого поширення набуває освітня діяльність із застосуванням активних методів навчання, методів арт-педагогіки. Їх основною метою є: розвиток уваги, розумових процесів, активної пізнавальної діяльності, творчих здібностей, креативності дошкільників. Водночас треба зазначити, що на розвиток арт-педагогіки має вплив арт-освіта загалом і арт-терапія, заснована на мистецтві та творчості, як суттєвий вид психотерапії та психологічної корекції.

У другому питанні необхідно з'ясувати сутність естетики як науки про загальні закономірності художнього освоєння дійсності, форми її відображення й перетворення за законами краси.

Предметом естетики постає дослідження чуттєвої культури особистості, яка реалізується через розкриття творчого потенціалу людини, а саме прояв її художнього таланту, здібності до будь-якого з видів мистецтва.

Сучасним дошкільним педагогам необхідно дбати про естетичний розвиток особистості через залучення дошкільників до світу мистецтва, творчості, а отже – через реалізацію естетичної діяльності виробляти естетичну свідомість, формувати естетичну культуру вихованців.

Основними шляхами естетичного розвитку дошкільнят фахівці називають художнє виховання, самостійну художню творчість, створення власного продукту творчої діяльності (малюнка, ліплення різних об'єктів і предметів із пластиліну, у музичних та театральних імпровізаціях тощо).

Наголосимо, що художнє виховання як один із вагомих напрямів естетичного виховання дошкільнят передбачає формування у них естетичного сприймання; систематичний розвиток естетичних почуттів і уявлень дітей, фантазії; залучення до діяльності у всіх сферах мистецтва (музичного та образотворчого, синтетичних видах мистецтва); вироблення прагнення вносити елементи прекрасного – “естетичного зерна” – в побут, природу, власну творчу діяльність; а також розвиток художньо-творчих здібностей дітей засобами різних видів мистецької діяльності.

Питання психолого-педагогічних основ формування в особистості естетичного ставлення до мистецтва варто опрацювати детальніше на матеріалі наукових досліджень педагогів.

У третьому питанні необхідно зосередитися на мистецтві т. зв. пауз споглядання.

Паузи споглядання – це ефективний спосіб відображення життя у художній творчості, накопичення естетичних вражень, які дошкільник використовує під час художньо-продуктивної та театралізованої діяльності.

Паузи вслуховування – це основа музичних видів діяльності (вміння слухати, відтворювати, відбивати і вловлювати ритм музики тощо). Для того, щоб навчити дітей споглядати красу

мистецьких творів та вслуховуватися у музичні твори, необхідна спеціальна професійна підготовка педагога, який дотичний до різних видів творчої діяльності[8, с. 2–23].

Привчати дітей до *пауз споглядання* доцільно розпочинати, наприклад, створивши у груповій кімнаті затишний куточок для спостереження та роздумів про красу, чи у куточку природи, замилувавшись певною рослиною (згодом такий куточок можна запропонувати знайти на території ЗДО). Дошкільникам пропонують уявити себе працівниками творчих професій (скажімо, режисером, який знімає фільм, музикантом, котрий створює мелодію чи грає на музичному інструменті, художником, що малює натюрморт, актором, який грає роль героя мультфільму чи персонажа казки). Аби зацікавити вихованців, педагог дає їм завдання: уявити себе дизайнером і знайти навколо колір, який означає (радість – смуток), (задоволення – страждання), (захоплення – розчарування), (спокій – тривогу) тощо.

Молодшим дошкільникам вихователь пропонує за допомогою чарівної палички магічне перетворення на “невидимок”: ходити по групі чи ігровому майданчику таємничо у пошуках блискітки, яскравого кольору загадкового предмета чи м’якої іграшки. Аби підтримувати ігрову ситуацію, доцільно розкрити дітям “рецепт краси”: наприклад, він завжди на своєму місці, вона ховається від галасливих діток та ін. (можна користуватися допоміжними засобами й аксесуарами, такими як іграшкові мобільні телефони, фотокамери тощо).

Для *старших дошкільників* вихователь організовує такі дидактичні ігри “Шукачі краси” або “Маленькі блогери у пошуках краси” [8, с. 2–23].

Під час *пауз вслуховування* вихователь пропонує дітям одягнути пов’язку на очі, а потім, чергуючись затулити вуха. Очевидно, коли очі заплющені, активізуються слухова і тактильна системи, відбувається ретельне обстеження предметів поруч, а якщо затулити вуха, дитина зосереджується на зовнішньому спогляданні.

Дошкільнятам закривають вушка м’якенькими навушниками або просять їх прикрити власними долоньками.

Для *пауз вслуховування* необхідно використовувати пов’язки на очі дітей. Однак зважайте, що останні мають бути добре зафіксовані, оскільки із заплющеними очима з’являється складність

власної координації дітей. Тому завчасно продумайте не травматичні місця, де вихованці вільно сидітимуть чи пересуватимуться у групі під час паузи. За межами ЗДО треба заохочувати батьків гуляти разом із дітьми парками, скверами, милуватися пейзажами, щоразу вивчати нові локації тощо. Для того, щоб стимулювати батьків до таких пауз, запропонуйте їм завести “Щоденний вихідного дня”, “Щоденник витворів мистецтва”. А дітям запропонуйте почуття та емоції відтворити смайликами, малюнками тощо.

Отже, паузи споглядання – це спостереження за природними явищами, рослинами, тваринами, погодою, а також за кольорами, формами, звуками. Усі вони потребують споглядання, висловлювання й аналізу, формують спектр естетичних вражень, емоцій, які необхідні для відтворення у мистецько-творчій палітрі сучасного дошкільника.

А паузи вслуховування – це музичні звуки, вібрації, голоси птахів, звірів, музичних інструментів, що є основою музичного виховання дошкільнят.

Мистецтво – одна з естетичних категорій, і охоплює багато різновидів художньої творчості, функціонуючи лише у комунікативній системі “художник–мистецтво – споглядач”, або “художня творчість–мистецтво–художнє сприйняття”.

У четвертому питанні потрібно охарактеризувати функції мистецтва: естетичну, гедоністичну, освітню(сугестивну тощо (Л. Левченко, Т. Андрущенко), а також виокремити види мистецтва.

Основними функціями мистецтва є:

а) *естетична (формування ціннісних орієнтацій)* полягає в тому, що будь-який вид мистецтва пробуджує у дошкільників творчі засади, формує естетичний смак, прищеплює знання про красиве, гармонійне, милозвучне, прекрасне;

б) *гедоністична (функція насолоди)* – передбачає ігрову форму у художній діяльності. Гра як вияв свободи приносить естетичне задоволення, радість, насолоду, духовне натхнення;

в) *освітня (пізнавально-евристична)* – включає відповідні знання та просвіту через мистецтво;

г) *сугестивна (навіювання)*. Будь-яке мистецтво здатне навіювати спосіб мислення, почуття, відчуття, розвиває уяву, фантазію і майже гіпнотично впливає на людську психіку.

Мистецтво включає низку інших функцій: *світоглядну, пізнавальну, орієнтуючу, виховну, методологічну.*

Світоглядна роль мистецтва орієнтує дитину до пізнання світу загалом: по-перше, *надає знання щодо норм прийнятної поведінки у суспільстві (етикет); по-друге, радить, як естетично виглядати, одягатися зі смаком, прикрашати своє робоче місце (дизайн) тощо.* Упродовж такого пізнання, розширюється світогляд, розкриваються природні обдарування й таланти дошкільників до різних видів творчості. Яскраві художньо-естетичні образи впливають на формування естетичної свідомості, естетичних смаків, ідеалів особистості, розвивають її уяву та фантазію.

Пізнавальна функція надає можливість помічати у будь-якому виді діяльності естетичні закони краси, прекрасного, величного, досконалого. Будь-яке мистецтво містить естетичні канони, що уможлиблює його сприймання суспільством.

Орієнтуюча функція мистецтва сприяє формуванню цілісного сприйняття естетичних поглядів, ідеалів, норм, уявлень у житті та мистецтві, орієнтує особистість дошкільника у світі естетичних цінностей.

Виховна функція сприяє формуванню ціннісно-орієнтаційних уявлень дошкільників у соціумі та практичній діяльності у житті.

Методологічна функція мистецтва увиразнює головні аспекти пізнання естетичних об'єктів, визначає шляхи і способи їх дослідження.

Естетика безпосередньо пов'язана з **мистецтвом**, а саме з різними його видами (літературою, кіно, живописом, музикою, театром та ін.), історією їхнього розвитку та критикою художнього змісту.

Мистецтво – це особлива форма суспільної свідомості й людської діяльності, в якій органічно співвідносяться художнє (образне) пізнання життя з творчістю за законами краси. У більш широкому значенні термін “мистецтво” можна застосовувати до будь-якої форми практичної діяльності, коли вона виконується уміло, майстерно, вправно і досконало в технологічному, а часто й в естетичному аспекті. Мистецтво відрізняється *від дійсності* певним *збільшенням свободи, яка привноситься в ті сфери, які в реальності її позбавлені.*

Базовий компонент дошкільної освіти виокремлює такі види мистецтва:

- 1) образотворчий;
- 2) музичний;
- 3) театральний;
- 4) літературний;
- 5) хореографічний [1].

Їх зміст студентам необхідно охарактеризувати детальніше.

Питання, винесені на самостійне опрацювання

1. У чому полягає сутність арт-освіти та її актуальність в умовах сьогодення?

2. Чи доцільно аналізувати естетику як наукову дисципліну, пов'язану з мистецтвом?

3. Як мистецтво через естетичні закони впливає на формування естетичних поглядів майбутніх педагогів?

3. Підготувати текст виступу про мистецтво як естетичну категорію:

- а) у висвітленні українських науковців (теоретиків);
- б) у трактуванні вітчизняних дошкільних педагогів (практиків).

4. Перелічіть найпоширеніші види мистецтва у сучасних ЗДО.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте базові поняття арт-освіти: мистецька компетентність майбутніх вихователів; складники арт-освіти (краса світу і внутрішня краса).

2. Проаналізуйте естетику як науку. Назвіть її основні компоненти.

3. Охарактеризуйте мистецтво пауз споглядання, мистецтво як естетичну категорію, як форму суспільної свідомості, як спосіб відображення життя в художній творчості.

4. Опишіть функції мистецтва (естетичну, гедоністичну, освітню, сугестивну та ін.). Увиразніть специфіку видів мистецтва.

Тема 2. Формування у дітей дошкільного віку компетентності за освітньою лінією “Дитина у світі культури”

ПЛАН

1.1. Педагогічні виміри понять “компетентність” і “компетенція”. Дослідження Г. Бєленької, Л. Хоружої щодо реалізації компетентнісного підходу в освіті. Предметно-практична та художньо-продуктивна компетенції дітей дошкільного віку.

1.2. Механізм формування у дітей дошкільного віку компетентності за освітньою лінією “Дитина у світі культури” БКДО (ред. 2012 р.).

1.3. Створення арт-простору в закладі дошкільної освіти.

Література

Базова:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник : А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; авт. кол-в: Богуш А. М., та ін. К. : Видавництво, 2012. 26 с. [Електронний режим]. Режим доступу :<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>

2. Барб-Галль Франсуаза. Як розмовляти з дітьми про мистецтво / пер. з франц. Софії Рябчук. Львів : Видавництво Старого Лева, 2014. 192 с.

3. Бондар С. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. С. 8–9.

4. Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей: методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць. Н. Гавриш, О. Безсонова. Вид. 2-ге. Київ : Видавничий Дім “Слово”, 2015. 256 с.

5. Головань М.С. Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду. [Електронний режим]. Режим доступу :<https://core.ac.uk/download/pdf/324272272.pdf>

6. Малишева Н. Як створили освітнє середовище, яке мотивує, активізує, зберігає та розвиває. *Практика управління дошкільним закладом*. 2021. № 1. С. 6–23.

7. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л. А. Янцур. Київ : СЛОВО, 2011. 376 с.

8. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід: монографія / за заг. ред. Г.В. Бєленької, О.А. Половіної. Умань : ВПЦ “Візаві”, 2015. 208 с.

9. Половіна О.А. Інтегративна функція мистецтва у формуванні творчої особистості дитини. *Мистецтво та освіта : Науково-методичний журнал*. Київ : «Педагогічна думка». № 4 (90), 2018. С. 22–26.

10. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. № 1. 2019. С. 15–22.

11. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: свобода, творчість, інтеграція. *Дошкільне виховання*. 2019. № 5. С. 3–8.

12. Половіна О.А., Кондратець І.В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. *Народна освіта* : Електронне наукове фахове видання. 2019. Випуск № 2 (38). Розділ “Педагогічна наука”. [Електронний режим]. Режим доступу : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789

13. Професійна компетентність педагога. [Електронний режим]. Режим доступу : <https://kkdnz231.dnepredu.com/uk/site/profesiina-kompetentnist-.html>

14. Романюк І.А. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 280 с.

15. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку : метод. посіб. / упоряд. Т.М. Корж, М.Д. Нельзіна, А.М. Батуринець; КВНЗ КОР “Академія неперервної освіти”. Біла Церква : КВНЗ КОР “Академія неперервної освіти”, 2016. 113 с.

16. Шульга Л. М. Барвиста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. 3-є вид., виправ. й доп. : методичний посібник. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2017. 336 с.

17. Школа іграмайстерності : метод. матеріал. Київ : Видавничий дім «Шкільний світ» : Видавництво Л. Галіцина, 2006. 128 с.

Додаткова:

1. Гавриш Н., Саприкіна О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / за заг. ред. О. Пометун. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. 120 с.

2. Деркач О.О. Виховний потенціал арт-педагогіки: європейські абрис. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 9–11 квітня 2014 рік) / за ред. Г.С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. Вип. 3. 452 с.

3. Захараш, Т. Сучасне оновлення змісту підготовки вихователя. *Дошкільне виховання*. 2011. № 12. С. 74.

4. Зимовець Л.І. Використання музикотерапії як здоров'язбережувальної технології в сучасному дошкільному навчальному закладі. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 3. С. 85–90.

5. Сваталова Т. Інструментарій оцінювання професійної компетентності педагогів. *Дошкільне виховання*. 2011. №1. С. 95.

6. Семенов О.С. Формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі : монографія. Луцьк : ПДВ «Твердиня», 2017. 520 с.

7. Половіна О. Мистецька освіта сьогодні: синтез підходів. *Дошкільне виховання*. 2019. № 12. С. 3–8.

8. Романюк І. Функції музичного керівника та вихователя дошкільного навчального закладу з музичного виховання дітей. *Дошкільна освіта*. 2010. № 4. С. 81–89.

9. Савченко Р. Використання ігрових технологій у формуванні музично-педагогічної компетентності майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів. *Педагогіка і психологія проф. освіти*. 2014. № 3. С. 90–96.

10. Чернявська М.В. Сутність музичної культури вихователя дошкільного навчального закладу. *Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2007. Вип. 19. С. 146–152.

11. Сучасне заняття в дошкільному закладі: навч.-метод. посіб. / за ред. Н.В. Гавриш; авт. кол.: Н.В. Гавриш, О.О. Лінник, Н.В. Губанова. Луганськ : Альма-матер, 2007. 496 с.

12. Хохлова О.А. Формування професійної компетентності педагогів. *Довідник старшого вихователя*. 2010. № 3. С. 4.

Мета: з'ясувати сутність понять «компетентність» і «компетенція»; ознайомити зі змістом та сутністю предметно-практичної та художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку; висвітлити механізм формування у дошкільників компетентності за освітньою лінією “Дитина у світі культури” БКДО; довести важливість створення арт-простору в закладі дошкільної освіти.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Для розкриття *першого питання* плану проаналізуйте поняття «компетентний», яке означає “такий, що розуміє”, “знає”, “обізнаний”, “авторитетний фахівець у певній галузі”. У психолого-педагогічній літературі використовується термін “професійна компетентність” як професійна ґрунтовна підготовленість і здатність фахівця до виконання професійних обов’язків педагогічної діяльності. До структури професійної компетентності належать фахові знання, вміння та навички.

Професійна компетентність вихователя закладу дошкільної освіти – це ефективно виконувати професійні обов’язки, створювати позитивне освітнє середовище для розвитку дітей, володіти сучасними методиками і технологіями навчання та виховання, культурними цінностями, а також сприяти самопізнанню, розумінню дитячого “Я”, позитивному ставленню до себе.

Професійна компетентність вихователя ЗДО включає такі вміння:

- створювати комфортну атмосферу життєдіяльності в ЗДО (близьку до сімейної);

- забезпечувати різні (фізичну, емоційно-ціннісну, соціально-моральну, пізнавальну, мовленнєву, художню, креативну) форми активності дітей;
- використовувати найбільш затребувані та використовувані види діяльності дошкільнят (спілкування, предметно-практична, сюжетно-рольова гра, навчальна і дослідна діяльність).

Фахова майстерність вихователя повинна містити низку розмаїтих педагогічних здібностей, а саме:

1) *організаторських* (організація і регулювання поведінки дітей, стимулювання їхньої активності у різних видах діяльності);

2) *сугестивних* (словесний та емоційно-вольовий вплив на дитину);

3) *комунікативних* (готовність швидко встановлювати контакт і створювати атмосферу довіри і взаєморозуміння, доброзичливу атмосферу, підтримку й позитивне ставлення під час спілкування, отримувати від нього задоволення);

4) *перцептивних* (сприймання й розуміння дітей через сенсорні сигнали (зором, слухом, дотиком), свого роду т. зв. педагогічна інтуїція (відчуття) потреб іншого;

5) *емоційної витривалості* (здатність контролювати свій емоційний стан);

6) *прогнозування та передбачення* (опора у виховному процесі на позитивні якості вихованця);

7) *креативних* (здатність до впровадження ефективних інновацій у творчій діяльності, генерування нових підходів, педагогічна мобільність, готовність оперативно врегульовувати проблемні ситуації).

Основними показниками професійної компетентності сучасного вихователя ЗДО фахівці вважають: а) психологічну та загальнокультурну компетентність; б) педагогічну ерудицію; в) системність мислення; г) інноваційність мислення (здатність осучаснювати й модернізувати структурні та змістові аспекти освітнього процесу); д) детермінізм мислення (здатність установлювати причиново-наслідкові зв'язки); е) перспективність мислення (здатність прогнозувати освітній процес на майбутнє); є) гнучке мислення (здатність розробляти та ефективно генерувати нові ідеї); ж) науковість мислення (готовність здійснювати наукові

відкриття); 3) соціальну компетентність та соціальну активність; і) готовність презентувати себе та свій педагогічний досвід.

Сформована компетентність сучасного педагога, на думку нинішніх вчених, вміщує такі базові якості: любов та повага до дітей; співчутливість; уміння дружити, домовлятися, турбуватися й підтримувати інших; здатність до співпереживання; висока духовна культура й інтелігентність; бажання творчого тандему у співпраці педагогічного колективу; професіоналізм; інноваційний підхід до творчої праці; готовність до прийняття творчо-креативних рішень; емоційне здоров'я і благополуччя; фахова працездатність.

Професія дошкільного педагога – складна, багатоаспектна, й навіть достатньо втомлива. Педагог – це творець, який щоденно запускає творчий апарат та фантазію, застосовуючи різні техніки і технології, використовуючи власний ідейний потенціал, нові методи і прийоми освітньої роботи з дітьми, дбає про оновлення свого інтелекту та культури мовлення, від яких значною мірою залежить рівень розвитку та вихованості його підопічних [13].

Поняття “компетенція” означає здатність розв’язувати проблеми, що передбачає не лише володіння готовою інформацією, а й інтенсивну діяльність розуму, використання досвіду і творчих здібностей [3, с. 9].

Компетенція розглядається у таких трьох сенсах: 1) *професійно-педагогічний* передбачає знання педагогом сучасних стратегій і технологій освітнього контенту; 2) *соціально-психологічний* – здатність педагога розуміти психологічний стан дошкільнят, встановлювати з ними довірливі відносини, враховувати побажання, потреби й емоції; 3) *морально-етичний* – здатність педагога виховувати у дітей етичні цінності, прищеплювати моральні норми поведінки, бути прикладом для наслідування [5].

Аналіз понять “компетенція” і “компетентність” дає підстави зробити такі висновки:

– компетенція – надана вимога (МОН України), т. зв. законодавчий документ, який встановлює професійні показники у підготовці педагога (володіння ним базових якостей для здійснення й реалізації освітнього процесу на сучасному етапі), а саме володіння нормативно-правових документів та змістом програм й стандартів дошкільної освіти;

– компетентність – це володіння професійними знаннями, вміннями, навичками сучасних педагогічних теорій, методик і підходів, інноваційних технологій у педагогічній діяльності (інтерактивних методів, проєктної діяльності), високим рівнем емоційного інтелекту, постійного розвитку професійних навичок (участь у тренінгах, вебінарах, методичних семінарах, курсах підвищення кваліфікації) тощо [5].

Предметно-практична компетенція, згідно з БКДО, передбачає такі знання: обізнаність дошкільника із предметним світом, ознайомлення його із навколишнім світом предметів, явищ, їх характеристик і взаємозв'язків, а також орієнтація у предметно-практичній діяльності [1, с. 14].

Предметно-практична компетенція – форма дієвої активності дітей спрямована на взаємодію з предметами, їх використання у практичних цілях, сприяє розвитку моторних навичок, творчого мислення, уяви, креативності. До основних видів діяльності належить малювання, ліплення, гра з конструкторами, використання різноманітних матеріалів для виготовлення різних виробів або виконання в ігровій формі побутових завдань [1, с. 9].

Ефективним досягненням сформованої предметно-практичної компетентності дошкільників є розвиток їхнього творчого потенціалу, бажання у різноплановому самовираженні (у спільній чи автономній з однолітками діяльності).

Художньо-продуктивна компетенція, згідно з БКДО, виробляється упродовж мистецько-творчої діяльності, яка охоплює такі види: художньо-продуктивну, музичну, театралізовану, самостійну художню діяльність. Художньо-продуктивна діяльність включає вільне малювання, ліплення, аплікацію, вміння через мистецтво висловлювати свої думки, почуття, емоції, враження. Усі перелічені різновиди діяльності емоційно збагачують, викликають емоції здивування і насолоди, виробляють натхнення, задовольняють особистісну потребу дітей у самовиявленні.

Художньо-продуктивна компетенція, відповідно до БКДО, передбачає такі знання і вміння: сприймати красу мистецьких творів; вирізняти їх як естетичні; розвивати естетичний слух, зір, мову, естетичну чутливість до проявів естетичного в житті; володіти комунікативно-мовленнєвими навичками спілкування щодо творів мистецтва, їхньої краси; наслідувати мистецькі витвори – образотворчі, музичні, танцювальні, театральні,

літературні. За означеною компетенцією дошкільник має проявляти такі вміння й навички: інтегрувати творчі завдання; виявляти власні інтереси, уподобання; розуміти цінності, прагнути до набуття мистецького досвіду сприйняття і відтворення прекрасного у житті та мистецтві через мистецьку творчу діяльність дошкільник, реалізуючи набуті навички відтворення мистецьких знань, увиразнює свої художні здібності.

У другому питанні варто проаналізувати механізм формування у дошкільників предметно-практичної компетентності за БКДО, наголосивши, що насамперед треба надати ази знань про предмети побуту, вжитку, їхнє призначення, навчити у таких поняттях орієнтуватися в економічних питаннях (гроші та ін.); розуміти відмінності: місто, село, будинок, квартира, вулиця, населений пункт.

Для опанування художньо-продуктивної компетентності вихованців необхідно ознайомити з мистецьким світом — образотворчим, музичним, танцювальним, театральним, літературним. Це передбачає знання про художників, композиторів, музикантів, співаків, танцівників, режисерів, акторів, поетів, письменників; уміння вирізняти українське декоративно-прикладне мистецтво (петриківське, васильківське, київське, опішнянське, косівське, ужгородське) та українські пісенні жанри (колискові, колядки, щедрівки, заклички), музично-танцювальні твори (гопак, гуцулка, полька, коломийка, хоровод); виокремлювати жанри народного, класичного і сучасного вітчизняного та світового мистецтва (портрет, пейзаж, натюрморт, побутовий; пісню, марш, танець; спектакль у ляльковому, музично-драматичному, балетному театрі; казку, вірш, оповідання) [1, с. 14].

У третьому питанні потрібно розповісти про створення арт-простору у закладі дошкільної освіти. Після запровадження інклюзивної освіти до сучасного процесу ЗДО висувається вимога зміни індивідуального та інноваційного підходів до діяльності з боку педагогів, використання ними інноваційних технологій навчання й виховання, розвитку особистості. Сьогодні сучасні освітні тенденції, модернізуючись, щоразу ускладнюються, акцентується увага не лише на розвитку інтелектуальних, а й творчих здібностей вихованців, на корекції їхньої рухової діяльності й емоційної стабільності.

Із метою розвитку дитячих здібностей у сучасному вітчизняному ЗДО успішно реалізується інноваційна технологія арт-терапії.

Арт-терапія відкриває арт-простір не лише для педагогів щодо розкриття дитячих здібностей, обдарувань, а й для спеціальних педагогів та їхніх творчих пошуків. Мегапотужними і незмінними інструментами впливу на дошкільнят є розповідь, гра, казка, малюнок тощо. Різноманітні арт-терапевтичні методи дають сучасному педагогу змогу не лише неординарно впливати на особистість дошкільника, а й навчають гідно сприймати життєві сценарії, розробляти стратегії перешкод і їх додання, формувати загальний світогляд.

Педагогічна арт-терапія уможлиблює реалізацію всіх компонентів коректувально-розвивального процесу в освіті (розвиток, виховання, навчання і корекцію) засобами мистецтва, сприяє стабілізації емоційної сфери дошкільнят (зниженню тривожності, невпевненості в собі, агресивності тощо), допомагає успішно адаптуватися до нових умов.

Отже, арт-терапія – це лікування дітей засобами різних видів мистецтв, що позитивно впливає на всі віхи та напрями розвитку дошкільників. Арт-терапія, як і будь-які інші терапії, спрямована не на додання різної симптоматики у дітей, а на взаєморозуміння, взаєморозвиток, самозанурення у власний внутрішній світ, на розвиток гармонії із самою собою та зі світом.

Арт-простір як інноваційне освітнє середовище, оснащений ергономічними меблями, позбавлений зайвого візуального шуму, передбачає візуальну стимуляцію, використання поверхні стін та підлоги з розвивальною метою, облаштування місця для роботи та відпочинку педагогів і дітей (у групових осередках або інших приміщеннях) [6, с. 6–23].

У структурі *арт-простору* виокремлюють певні інноваційні освітні осередки (ігровий [сюжетно-рольові, театралізовані, настільно-друковані ігри]; художній; конструювальний; природознавчий [дитяче експериментування]; пізнавальний [світ навколо, математичний]; музичний; народознавчий; рухової активності; усамітнення; самоорганізації [побутова праця, праця у природі, самообслуговування, ручна праця] тощо).

В арт-просторі необхідно облаштувати специфічні зони: музичну, спортивну зали, ігровий та спортивний майданчик,

рекреаційну зону, інсталяції, басейн, автомістечко (світлофори, дорожня розмітка).

Крім того, арт-простір передбачає поділ групової кімнати на різні локації: образотворчого, музичного, театрального, хореографічного мистецтва.

Отже, як бачимо, арт-простір – це і середовище, і осередки та зони, і мистецькі локації.

Питання, винесені на самостійне опрацювання

1. Охарактеризуйте інструментарій оцінювання професійної компетентності педагогів.

2. Як здійснюється формування професійної компетентності педагогів?

3. Що передбачає сучасне оновлення змісту підготовки вихователя?

4. Назвіть причини актуальності професійної компетентності педагогів у сучасних умовах розвитку українського суспільства.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Проаналізуйте сутність понять “компетентність” і “компетенція”. Розкрийте компетентнісний підхід в освіті. З’ясуйте та висвітліть предметно-практичну і художньо-продуктивну компетенції дітей дошкільного віку.

2. Висвітліть механізм формування у дітей дошкільного віку компетентності за освітньою лінією “Дитина у світі культури” БКДО.

3. Охарактеризуйте арт-простір у сучасному вітчизняному ЗДО. Запропонуйте свій варіант створення інноваційного освітнього арт-простору.

Тема 3. Мистецтво як засіб інтеграції в освіті дітей дошкільного віку

ПЛАН

1.1. Поняття інтеграції в дошкільній освіті (Н. Гавриш). Інтегративна функція мистецтва. Врахування інтегративного підходу під час планування роботи з ознайомлення дітей з мистецтвом.

1.2. Інтеграція в ознайомленні дітей із живописом, графікою, скульптурою, архітектурою, декоративно-ужитковим мистецтвом.

1.3. Інтегративність в образотворчій діяльності дітей дошкільного віку (малювання, ліплення, аплікація).

1.4. Інтегративність як ознака музичної діяльності (слухання, спів, гра на музичних інструментах, музично-ритмічні рухи).

1.5. Інтегративність у театралізованій діяльності дітей дошкільного віку.

Література

Базова:

1. Акулова О. Театралізовані ігри. *Дошкільне виховання*. 2005. № 12. С. 24–29.

2. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво [Текст] / пер. з франц. Софії Рябчук. Львів : Видавництво Старого Лева, 2014. 192 с.

3. Гавриш Н. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2011. № 1 (1). С. 16 – 20.

4. Дабіжа К., Дабіжа Л. Інтегровані заняття як засіб стимулювання зображальної діяльності дітей дошкільного віку. [Електронний режим]. Режим доступу: https://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/6749/Dabizha_Zbirnik_aktualni_problemi_2020-75-79.pdf?sequence=1&isAllowed=y С. 75 – 79.

5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 614–616.

6. Масол Л. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій. *Мистецтво та освіта*. 2001. № 1. С. 2–5.

7. Методичне забезпечення інтеграційних процесів розвитку здібностей дошкільнят. Донецьк : ІППО, 2006. 92 с.

8. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільньому навчальному закладі: підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л. А. Янцур. Київ : СЛОВО, 2011. 376 с.

9. Половіна О.А. Інтегративна функція мистецтва у формуванні творчої особистості дитини. *Мистецтво та освіта*. 2018. № 3. С. 22–25.

10. Половіна О.А., Кондратець І.В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. *Народна освіта: Електронне наукове фахове видання*. 2019. Випуск №2(38).Розділ “Педагогічна наука”. [Електронний режим]. Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789

11. Половіна О.А. Образотворча майстерня : методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років “Дитина” / наук. кер. проекту В.О. Огнев’юк; наук. ред. Г.В. Беленька ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертутіна та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 352 с.

12. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : підручник.2-ге вид., доповн. Київ : Академвидав, 2013. 464 с.

13. Семенов О.С. Формуємо творчо спрямовану особистість: перші кроки : навч. посіб. для педагогів позашкільних та дошкільних навч. закладів. Луцьк : ПДВ “Твердиня”. 2016. 156 с.

14. Сучасні технології організації музичних занять у закладах дошкільної освіти. [Електронний режим]. Режим доступу :http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/13013/Omelianchenko_pf_2020.pdf?sequence=1

15. Театралізована діяльність в дошкільному закладі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://studyankadnz.jimdo.com/>

Додаткова:

1. Крутий К.Л. Термінологічне поле інновацій в дошкільній освіті. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя*. Ніжин, 2006. № 5. С. 6–9.

2. Фасолько Т.С. Технології розвитку художньої творчості дошкільників в образотворчій діяльності. Кременець : Видавничий центр ОГПШ, 2011. 156 с.

3. Школа іграмайстерності : метод. матеріал. Київ : Видавничий дім “Шкільний світ” : Видавництво Л. Галіцина, 2006. 128 с.

4. Шульга Л.М. Барвиста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. 3-є вид., виправ. й доп. метод. посіб. Запоріжжя : ТОВ “ЛПКС” ЛТД, 2017. 336 с.

5. Сотська Г.І. Образотворче мистецтво як засіб розвитку особистості. Мистецтво у розвитку особистості : монографія / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Чернівці, 2006. С. 137–146.

Мета: з’ясувати сутність поняття інтеграції в дошкільній освіті; увиразнити інтеграцію у різних видах мистецтва.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Інтеграція (від лат. *integratio* – з’єднання, відновлення) означає об’єднання будь-яких тем, підтем (частин), елементів, фрагментів у ціле, процес їх взаємного зближення; упорядкування й узгодження неупорядкованих явищ; підвищення взаємодії між суміжними елементами системи; злагоджене функціонування частин цілого. У дошкільній освіті цей термін має різні тлумачення. Стисло опишемо кілька з них.

Інтеграція – це рухливий процес, що передбачає взаємозв’язок розділів, тем та освітніх напрямів на основі системного розкриття сутності процесів і явищ, спрямований на опанування комплексності знань та вмінь вихованців ЗДО.

Інтегрований – означає комплексний; той, що ґрунтується на об’єднанні й ефективному застосуванні.

Розвиток сучасної освіти загалом, дошкільної зокрема як першої освітньої ланки передбачає впровадження та реалізацію інтегративного підходу до змісту освітнього процесу, формування системного бачення у дошкільнят.

“Енциклопедія освіти” визначає інтегрований підхід в освіті як такий, що веде до інтеграції змісту, тобто доцільного об’єднання

його елементів у цілісність, і результатом застосування якого в педагогіці постають бути цілісні знання різних рівнів: про дійсність; про природу; конкретної освітньої галузі, предмета, курсу, розділу, теми [5, с. 614–616].

Очевидно, у сучасних освітніх реаліях інтегрований підхід є фундаментальним і відображає взаємозв'язок освітніх компонентів, що сприяє підвищенню рівня знань і надає ґрунтовного всебічного розуміння його сутнісним ознакам.

Н. Гавриш виокремлює *два основні напрями й аспекти дослідження проблеми інтеграції в освіті – інтеграція змісту (когнітивний аспект) та інтеграція форм і методів навчання (технологічний аспект)* [3, с. 17].

Відтак поширеною є концепція інтеграції комплексу різних предметів, що мають єдину навчальну мету.

Поняття “інтеграція” означає об'єднання, поповнення, поновлення, з'єднання, що слугує для оновлення інформації тощо.

У цьому питанні необхідно наголосити, що інтегративна функція мистецтва полягає у розвитку мистецько-творчого потенціалу дітей, що проявляється в різних видах діяльності (ігровій, пізнавальній, образотворчій), засобом якої постає (літературне, театральне, музичне, образотворче) мистецтво. Отже, різні види мистецтва відображають одні й ті самі явища довкілля, а художні образи в них виконують інтегративну функцію.

Інтегративність мистецтва також проявляється у тому, що взаємопов'язані різноманітні прояви довкілля (колір, звук, простір, рух, форма) характеризують (описують) одне й те саме явище з різних аспектів, фіксують його засобами мистецтва і здійснюють комплексний вплив на дитину. Ураховуючи класичні й інноваційні підходи до формування особистості, зазначимо, що недоцільно акцентувати увагу дітей на якій-небудь одній тематиці, стилі, жанрі мистецтва під час організації образотворчої діяльності. Сучасні теоретичні і практичні дослідження у галузі дошкільної педагогіки орієнтують творчу діяльність вихованців ЗДО в основному на оволодіння основами зображувальної грамоти, розвиток раціонального мислення, формування технічних навичок в образотворчості шляхом наслідування і тренування, а це призводить до створення технічно якісного, але шаблонного продукту, позбавленого індивідуальних проявів емоційно-чуттєвої

сфери дитини. Розвиваючи мистецько-творчий потенціал дітей, вихователіві неодмінно потрібно активізувати їхні почуття.

Інтегрувати різні види мистецтва дасть змогу, наприклад, така вправа під час спостереження дітей за небом, коли дорослий задає їм численні запитання: “На що схожа хмаринка?”, “Якої форми бувають хмаринки?”, “Якого кольору чи відтінків?”, “Потанцювати як хмаринки? “Намалювати хмаринки”, “Створити хмару під час експериментально-дослідної діяльності”, “На чому літають хмари?”, “З чого складаються хмаринки?”, “Що ними рухає?”, “Чи мають вони смак?” та ін.

Педагог повинен завжди бути для дошкільників певною емоційно-вибуховою хвилиною (сприяти наданню не лише цікавих знань, а й вмінь їх комплексно інтегрувати й подати). Вихователь – режисер емоційної сфери вихованців, “інтриган” подій, ідей, нової інформації, який разом із ними у постійному пошуку, у т. зв. експерименті.

Інноваційність інтеграції полягає у тому, що педагог стимулює дошкільнят до прийняття самостійних рішень, нестандартних підходів, власних розв’язків тощо.

Для того, щоб оптимізувати інтегративну функцію мистецтва, в закладах дошкільної освіти необхідно дотримуватися таких *педагогічних умов*:

- визнання права власної думки й бачення дитини, її міркування від пізнання соціуму та його явищ, особистісне зацікавлення різними сферами мистецтва;
- інтеграція емоційно-естетичного й пізнавального під час образотворення;
- збагачення досвіду творчої (образотворчої, музичної, театральної) діяльності, формування умінь ставити пізнавальні питання, виокремлювати суперечливі моменти та основні труднощі;
- активізація творчого потенціалу, самостійності, індивідуальності вихованця, відмова від стереотипності і шаблонності мислення;
- насичення розвивального середовища сучасним роздатковим матеріалом, що забезпечують особливе зацікавлення дошкільників до пізнання світу [9, с. 22–25].

Сучасним дошкільним педагогам необхідно реалізовувати принципи інтегрованого підходу у мистецько-творчій діяльності

дітей, адже мистецтво функціонує за єдиними законами художнього мислення. Будь-який мистецький витвір вміщує емоційний заряд і естетично впливаючи на дитину, викликає у неї різні літературно-поетичні, музичні, художні, хореографічні асоціації, відображаючи взаємну зумовленість об'єктів один одним [8, с. 140].

Друге питання присвячене з'ясуванню комплексного впливу образотворчого мистецтва через поєднання живопису, графіки, скульптури, архітектури, декоративно-прикладного мистецтва у мистецько-творчій діяльності дітей у ЗДО.

Живопис – це вид образотворчого мистецтва, де зображуються предмети і явища навколишнього світу на площині полотна, картону, паперу, стіни за допомогою кольорових матеріалів. Основою живопису є правдиве зображення реальної дійсності. Тісно з живописом поєднана *графіка* як вид образотворчого мистецтва, що охоплює рисунок та друковані художні твори (різні види гравюри) і ґрунтується на мистецтві малюнка, але має власні образотворчі засоби й виражальні можливості. Якщо, створюючи художній образ, митець використовує лінії та плями, то такий вид мистецтва називається графікою. Графіку називають мистецтвом малюнка.

Скульптура як різновид образотворчого мистецтва передбачає зображення людей і тварин у вигляді статуй, скульптурних груп та рельєфів. Скульптурне зображення завжди об'ємне, відтворює реалістичну дійсність засобами просторових форм і об'ємних пластичних образів за допомогою різних матеріалів (воску, глини, пластиліну тощо).

Декоративно-прикладне мистецтво обслуговує побутові й водночас задовольняє естетичні потреби дитини, привносить красу в її життя.

Очевидно, комплекс мистецтв впливає на вихованців цілісно, системно, надихаючи їх на нові відкриття у мистецько-творчій діяльності; удосконалює сприйняття та пізнання дітей, навички їхніх художньо-образного мислення, уяви, емоційної чутливості. При інтеграції мистецтв їхній вплив на дитину охоплює дві фази: сприйняття основного виду мистецтва або його комплексу, або ж сприйняття провідного та супровідного (скажімо, музики, мистецтва слова, малюнка).

Оскільки всі види мистецтва (образотворче мистецтво, музика, література, хореографія, театр, кіно) відображають явища життя, то дошкільник може успішно проявити свій мистецько-творчий потенціал у кожному з видів художньо-естетичної діяльності і творчості.

Отже, інтеграція мистецтв функціонує не сама собою, а в єдиному творчому тандемі, де один вид нерозривно взаємодіє з іншим.

Третє питання. У практиці вітчизняного ЗДО традиційні види дитячої образотворчої діяльності – малювання, ліплення, аплікація й художнє конструювання – досить ефективно інтегруються і забезпечують потребу кожної дитини вільно проявляти свої здібності, інтереси, задуми, обирати необхідні матеріали, техніки, формати, що, зі свого боку, сприяє прояву творчого потенціалу, його розвитку, привносить у діяльність дітей новинки-цікавинки.

Сучасним дошкільникам під силу самостійно зінтегрувати, наприклад, кілька видів образотворчої діяльності: вони експериментують із різними за якістю паперовим матеріалом, тістом чи глиною, пластиліном; вільно обирають сучасні техніки і різноманітні засоби, як олівці (гелеві, масляні), акварельні фломастери, гуашні фарби, безпечні фарби для пальчикового малювання, пензлики, стеки; запам'ятовують методику створення образу [6, с. 2].

Науковці виокремлюють певні принципи інтегрованого підходу до мистецької освіти дітей:

- поліхудожній розвиток дошкільників (темپ просування у кожного свій щодо розвитку художніх здібностей та творчих проявів);

- урахування різних факторів сприйняття творів мистецтва (географічних, історичних, культурогенних);

- урахування регіональних, національно-історичних, художніх традицій, зв'язку регіональної і світової художніх культур [4, с. 77].

Інтеграція різних видів художньо-естетичної діяльності не відбувається стихійно, це серйозна, виснажлива й копітка праця педагога. Особливості дошкільного віку унеможливають зосередження творчої зображувальної роботи дітей лише на одній конкретній діяльності. Тому кожен нову техніку образотворчої діяльності вихованців доцільно увиразнювати ще й музикуванням, жестом, грою, словом, іграшками.

Розрізняють кілька варіантів інтеграції занять художньо-естетичного циклу:

1) заняття (з малювання, аплікації, ліплення) проводяться на основі однієї теми, що дає змогу розширити світобачення дитини у різних художніх проявах;

2) одне заняття об'єднує декілька (від двох до трьох) видів образотворчого мистецтва;

3) на одному занятті діти ознайомлюються із твором одного виду мистецтва й цю ж тему розкривають у техніці інших видів мистецтва [4, с. 76–77].

Вихователів обов'язково потрібно враховувати умови проведення інтегрованих занять:

- усунення розумового виснаження дошкільнят, постійна зміна методів і прийомів роботи з ними;

- налагодження психологічно комфортного середовища на занятті (тон, раціональне й доцільне розміщення матеріалу, меблів, облаштування різних осередків активності (ігрових, рухових, творчих, емоційних);

- використання розмаїтих форм проведення занять;

- організація діяльності на основі засад співробітництва, що сприяє психологічному зближенню дітей та дорослих;

- реалізація у роботі проблемно-пошукових методів навчання;

- застосування здоров'язберігаючих технологій і комплексу психогігієнічних заходів, такі як релаксація, емоційні хвилинки, рухові розминки (динамічні паузи), артикуляційні й пальчикові, дихальні й звукові гімнастики тощо.

На заняттях інтегрованого типу педагогом здійснюється реалізація особистісно-орієнтованого підходу до вихованців на таких засадах, а саме:

- самоактуальності прийняття (будь-якої дитини такою, якою вона є);

- індивідуальності дитини, її здібностей;

- суб'єктності (використання власного досвіду вихованця, спонукання його стати суб'єктом своєї діяльності);

- надання кожній дитині свободи вибору об'єктів для творчості;

- творчості й успіху залучення до освітнього процесу завдань продуктивного, творчого характеру, підвищення самооцінки;

– віри, довіри і підтримки (прийняття будь-якої відповіді, спрямування дошкільника у правильне русло, використання підтримуючої оцінки для малоактивних і сором'язливих дітей: “У тебе все вийде”) [4, с. 76–77].

Четверте питання стосується використання інтегративного потенціалу музичного мистецтва в естетичному розвитку дітей дошкільного віку. Останній має ґрунтуватися на використанні ігрової діяльності у сприйманні музики, співу, гри на музичних інструментах та різних музично-ритмічних завдань.

На музичних заняттях дошкільник використовує вербальні й невербальні засоби спілкування, він оволодіває діалогічним мовленням і конструктивними способами взаємодії з дітьми та дорослими. При цьому дитина здатна змінювати кінцеву мету виконання завдання, ставити власні цілі, засвоювати нові знання як за допомогою педагога, так і за власним баченням, включаючи до свого творчого проєкту спів, музичну гру, гру на обраному дитячому музінструменті чи слухання музики.

Інтеграція різних видів мистецтва на музичних заняттях у закладах вітчизняної дошкільної освіти забезпечує низку переваг вихователів при організації освітнього процесу, а саме:

- усунення інтелектуального перевантаження дітей;
- можливість уникнути дублювання аналогічного програмового матеріалу, звільнення часу для гри й вільного спілкування;
- створення психологічно комфортної обстановки на заняттях;
- відмова від усталених форм роботи на занятті, а прийняття і використання новітніх інтерактивних технологій;
- урахування особливостей (вікових, індивідуальних і психологічних) дітей групи;
- спрямування освітнього процесу на розвиток основних компетентностей: (фізичної, соціальної, комунікативної, інтелектуальної) [14].

Отже, інтегративна роль мистецтва в естетичному розвитку дітей на музичних заняттях у закладах дошкільної освіти уможлиблює реалізацію потреб у пізнанні й отриманні естетичного задоволення від спілкування упродовж різних видів естетичної діяльності, спостереження за довкіллям, прояви самостійності і творчої ініціативи, а також формування власного ставлення до навколишнього світу.

У *п'ятому питанні* необхідно висвітлити інтегрований підхід до театралізованої діяльності дошкільників, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва, відтворенням набутих уявлень, вражень, почуттів в ігровій формі [12, с. 341].

Виховний потенціал театралізованої діяльності дуже великий. Беручи участь у ній, діти ознайомлюються з довкіллям у всьому його розмаїтті за допомогою образів, фарб, звуків. Уміло поставлені вихователем питання спонукають дошкільнят думати, аналізувати, робити висновки й узагальнення. Виразні та яскраві репліки персонажів впливають на розумовий розвиток дошкільнят, непомітно активізують їхній словник, удосконалюють звукову культуру мовлення, його інтонаційний лад. Виконувана роль мотивує дитину ясно, чітко, зрозуміло висловлюватися, збагачувати свій лексикон тощо.

В організації театралізованої діяльності дошкільнят особливе місце належить визначенню змісту, функціональному й цільовому призначенню, специфіці комунікативно-мовленнєвих завдань тощо. До театралізованої діяльності дошкільнят належать:

- 1) сприймання театрального видовища, де дитина є глядачем;
- 2) підготовка театральної вистави (вихованець – глядач, актор, сценарист);
- 3) театралізована гра в якій дитина – творець, актор, режисер;
- 4) підготовка театральної вистави, коли дитина – глядач, актор, сценарист, декоратор, залежно від обраної ролі [1, с. 24–29].

Реалізується означена діяльність дошкільнят у таких видах театрів, як пальчиковий (картинки на руці, рукавички, ложки, різний дерев'яний посуд); настільний ляльковий театр (театр на плоскій картинці, театр іграшки (готова, саморобна); стендовий театр (фланелеграф, тіньовий); верхові ляльки (на ложках); театр живої ляльки (театр із “живою лялькою”, люди-ляльки, театр масок) та ін. [1, с. 24–29].

Для ефективного функціонування театралізованої діяльності дошкільнят важливим є її реалізація за допомогою театралізованих ігор. Дослідники театралізованих ігор за способом реалізації сюжету класифікують на: а) непередметні (ігри-драматизації), в яких діти самі виконують роль дійової особи; б) передметні (ігри-інсценізації), в яких дійовими особами є самі дошкільники і допоміжні їм предмети (іграшки, ляльки пальчикового театру, лялькового настільного театру тощо).

Упродовж створення театрального дійства вихованці навчаються у художній формі висловлювати власні почуття й думки, тим самим самореалізуючись. Використовуючи увесь багатий арсенал театральних реквізитів та засобів, вони отримують при цьому і винятково ігрову насолоду акторської діяльності.

Синтетичний характер театралізованої діяльності дає змогу успішно реалізувати низку освітніх завдань закладу дошкільної освіти: виховувати естетичні смаки, розвивати творчий потенціал, формувати зацікавленість до театрального виду мистецтва, що стимулюватиме бажання дошкільнят театралізувати, грати, перевтілюватися, емоційно збагачуватися, творчо зростати. Завдяки театралізованій творчій грі педагоги ЗДО уможливають прищеплення вихованцям любові до театру, його різноманітному змістовому контексту, що стимулюватиме їхнє прагнення самому стати його творцем.

Система роботи з розвитку театралізованої діяльності охоплює три етапи: 1) художнє сприйняття літературних та фольклорних творів; 2) освоєння спеціальних умінь для формування основних (“актор”, “режисер”) і додаткових позицій (“сценарист”, “оформлювач”, “костюмер”); 3) самостійна творча діяльність [12, с. 345]. Педагогічні завдання ускладнюються синтетичною природою театралізованої діяльності, в якій сприйняття, мислення, уява, мовлення тісно взаємопов’язані один з одним і проявляються в різних видах дитячої активності (мовленнєва рухова, музична тощо).

Як бачимо, театралізована діяльність є максимально інтегративною і проявляється у таких трьох аспектах: 1) у створенні драматичного змісту, його інтерпретації, переосмисленні, варіації або ж власного бачення сюжету; 2) у вмінні представити художній образ за власною інтерпретацією (з допомогою власної інтонації, тону, міміки, пантоміми, жестів, рухів); 3) в оформленні вистави (у створенні до відповідного образу змісту (декорацій, костюмів, реквізитів, музичного супроводу)) [15, с. 15].

Питання, винесені на самостійне опрацювання

1. Охарактеризуйте інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. Доведіть важливість інтегративної функції мистецтва у формуванні творчої особистості дитини.

2. Обґрунтуйте важливість інтеграції в ознайомленні дітей із живописом, графікою, скульптурою, архітектурою, декоративно-ужитковим мистецтвом.

3. Розкрийте виховний потенціал образотворчого мистецтва у світлі освітніх інновацій, інтегруючи такі види продуктивної діяльності, як малювання, ліплення, аплікація.

4. Складіть план-конспект музичного заняття, інтегруючи всі види музичної діяльності (слухання, співи, музично-ритмічні рухи).

5. Розробіть театральне дійство з використанням різних видів театрів.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Проаналізуйте зміст поняття «інтеграція», з'ясуйте його сутність. Розкрийте інтегративну функцію мистецтва. Висвітліть інтегративний підхід під час ознайомлення дітей із мистецтвом.

2. Увиразніть інтеграцію при ознайомленні дітей із живописом, графікою, скульптурою, архітектурою, декоративно-ужитковим мистецтвом.

3. Охарактеризуйте інтегративність в образотворчій діяльності дітей дошкільного віку (малювання, ліплення, аплікація).

4. Обґрунтуйте важливість інтегративності в музичній діяльності дошкільнят (слухання, співи, музично-ритмічні рухи).

5. Проаналізуйте та деталізуйте інтегративність у театралізованій діяльності дітей дошкільного віку.

Тема4. Методи та форми організації арт-освіти дітей дошкільного віку

ПЛАН

1.1. Вектори арт-освіти. Орієнтири супроводу арт-освіти дітей дошкільного віку: супровід-співробітництво та супровід-ініціювання.

1.2. Форми арт-освіти в ЗДО: мистецькі заняття, художньо-педагогічне спілкування, творчі проекти, заняття з елементами музейної педагогіки, екскурсії, арт-терапевтичні сесії, майстерні.

1.3. Гігієнічні та естетичні вимоги до проведення мистецьких форм роботи. Етапи проведення мистецьких занять: проєктивний, діяльнісний, результативно-аналітичний.

1.4. Методи арт-освіти: наочні, практичні, словесні, інформаційно-рецептивні, репродуктивні, евристичні.

1.5. Стимулювання творчої активності дітей дошкільного віку (на основі досліджень К. Демчик, О. Дронової, Т. Житнік, О. Іваненко, І. Карабаєвої, О. Половіної, В. Рагозіної, О. Саприкіної, Г. Сухорукової, Л. Шульги).

Література

Базова:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник : А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; авт. кол-в: Богуш А.М., та ін. Київ : Видавництво, 2012. 26 с. [Електронний режим]. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>

2. Алєксінцева Т. Артпедагогіка : навч.-метод. посіб. Луцьк : ПП Іванюк В. П. 2018. 48 с.

3. Артпедагогіка в роботі з дітьми дошкільного віку : методичні рекомендації до семінарських, практичних занять та самостійних робіт для здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта / уклад. С.О. Міліщук. Луцьк : Вежа Друк, 2022. 76 с.

4. Дитина у сучасному соціопросторі [Текст] : навч. посіб. / Т.О. Піроженко та ін.; за ред. Т.О. Піроженко; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. Київ; Кіровоград : Імекс, 2014. 271 с.
5. Замелюк М.І., Міліщук С.О. Арт-педагогіка як засіб розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 50–54.
6. Заняття як форма організованого навчання образотворчої діяльності та їхні види. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://studfile.net/preview/9700879/page:40/>
7. Лимар Ю.М. Прийоми стимулювання творчої активності дошкільників і молодших школярів. [Електронний режим]. Режим доступу: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1252/1/%2.pdf>
8. Масол Л.М. Художньо-педагогічні технології в основній школі : єдність навчання і виховання : метод. посіб. Харків : “Друкарня Мадрид”, 2015. 178 с.
9. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості [Текст] : монографія / Р.О. Семенова та ін.; за ред. Р.О. Семенової ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. Київ; Кіровоград : Імекс, 2014. 227 с.
10. Половіна О. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 3–8.
11. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
12. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу : метод. рек. / Т.О. Піроженко та ін. ; за ред. Т.О. Піроженко ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. Київ; Кіровоград : Імекс, 2014. 119 с.
13. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навч.-метод. посіб. / Т.О. Піроженко та ін. Київ : Слово, 2016. 247 с.

Додаткова:

1. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шевченко Л.С. Інтерактивні технології навчання у вищому педагогічному навчальному закладі : навч. посіб. Вінниця : ТОВ фірма “Планер”, 2013. 309 с.
2. Лазаренко Н.І., Гуревич Р.С., Горохівська Т.М. Компетентнісний підхід як провідний методологічний концепт

формування професійно-педагогічної культури майбутніх педагогів в умовах євроінтеграції. *Інтеграція в європейський освітній простір: діалог зі стейкхолдерами* : колективна монографія. Вінниця : ТОВ“Друк”, 2022. С. 4–24.

3. Музика О.Г. Упровадження технологій художньо-творчого розвитку дітей дошкільного віку в арт-освіті. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя* : зб. матер. Всеукраїнської науково-практ. конф. (IX школа методичного досвіду), присвяченої 110-річчю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського 22–23 листопада 2022 року. Вінниця, 2022. С. 161–168.

4. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта Україна, 2008. 274 с.

5. Половіна О.А. Артосвіта дітей дошкільного віку: технологія образотворення у дії. *Мистецтво та освіта: наук.-метод. журнал*. Київ : “Педагогічна думка”. 2020. № 3 (97). С. 34–40.

6. Половіна О.А., Кондратець І.В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. *Народна освіта* : Електронне наукове фахове видання. 2019. Випуск № 2 (38). Розділ “Педагогічна наука”. https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789

Мета: з’ясувати вектори арт-освіти, висвітлити форми і методи арт-освіти в ЗДО, визначити стимулювальні чинники творчої активності дітей дошкільного віку.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

У першому питанні необхідно визначити основні терміни арт-освіти, передовсім поняття “арт-педагогіка”, яке сьогодні у педагогічному середовищі, на жаль, мало поширене.

Арт-педагогіка (від лат. – “ARS” – “мистецтво”), як і загальна педагогіка, має однакову мету – допомогти дошкільнику навчитися розуміти себе, соціалізуватися, самореалізуватися, пізнати навколишній світ у всій його красі. Інакше кажучи, цей різновид педагогіки спрямований на пошук, розробку та впровадження мистецьких засобів, методів і технологій, які сприяють більш якісному й ефективному навчанню і вихованню.

У контексті арт-педагогіки увиразнюється новий термін “арт-терапія”, що означає лікування мистецтвом, творчістю через психокорекційну діяльність педагога. Феномен арт-терапії передбачає вільну творчість, із застосуванням різних методик, технологій, методів, прийомів, матеріалів, які уможливають прояви власних страхів, емоцій, зняття напруги, тривожності, вироблення стресостійкості до соціальних взаємин. Мовленнєвий апарат дитини може ще не працювати, і вона не визнає своїх проблем, але при цьому вона може малювати, ліпити, конструювати. Через малюнок, гру, танець, музику арт-терапія увиразнює внутрішні проблеми, допомагає зрозуміти особливі почуття і переживання, сприяє підвищенню самооцінки, розвитку творчих здібностей, уяви, набуттю естетичного досвіду, практичних навичок образотворчої діяльності, художніх здібностей загалом [5, с. 53].

Сутність арт-терапії полягає у тому, що через мистецтво та його вплив відбувається додання психотравмувальних ситуацій дошкільнят терапевтичними та корекційними діями, що породжує позитивні переживання, знімає стрес, втому, приносить задоволення.

Розрізняють численні види й напрями терапії мистецтвом. Перелічимо найбільш поширені різновиди арт-терапії:

- ізотерапія (лікування дошкільників із використанням малювання, ліплення);
- кольоротерапія (лікування кольоровою гамою через її вплив на особистість дошкільника);
- музикотерапія (лікування музикою, слухання мелодій);
- пісочна терапія (лікування за допомогою занурення у пісок, здійснення різних маніпуляцій з ним);
- відеотерапія (лікування кінострічкою, мультфільмом, додання різних перешкод персонажів);
- денс-, фото-, ігротерапія (проведення ігор, мистецтво фотографії, створення колажів, танцювальні заняття);
- казкотерапія (лікування казкою, аналіз наявних казкових творів, створення нових);
- бібліотерапія (лікування дитячою літературою, читанням, “словом”);
- драматерапія (розігрування театрального сюжету);

- імаготерапія (лікування образами [імпровізаційний діалог за певною ситуацією в “режисерській грі” з персонажами в “театрі” на столі або на ширмі]; драматизація народної, авторської казки, де дитина виконує “лікувальний” образ персонажа, театралізація спеціально складеної для неї розповіді, інсценування).

Імаготерапія охоплює різні підвиди: лялькотерапію, образно-рольову драмтерапію, психодраму.

Усе більшої популярності у сьогоденні набуває арт-терапевтичний напрям *“оригамі”* – конструювання квадрата з паперових смужок, фігурок, що не передбачає дій вирізування чи склеювання. Науковці довели, що заняття оригамі поліпшують якість життя хворих дітей, знижують апатичність, зменшують тривожність, сприяють розвантаженню почуттів, тим самим підвищують впевненість у собі, досягають компромісу у колективі, уможливають контакт між педагогом і дитиною.

Орієнтири супроводу арт-освіти дітей дошкільного віку включають: супровід-співробітництво і супровід-ініціювання.

1. *Супровід-співробітництво* покликаний забезпечити спільне планування дій дорослого і дитини, їхню співтворчість, підтримку емоційного розвитку, ігровий аспект, взаємодію, аналіз, рефлексію, необхідні для наступного самостійного подолання наявних проблем, тобто сприяє прояву власних успіхів, навичок ефективного спілкування, раніше непомічених творчих якостей дитини.

2. *Супровід-ініціювання* відомий іще з доби Сократа. М. Монтесорі сформулювала доволі лаконічно: “Допоможи мені зробити це самому”. Ця думка є сьогодні актуальною настільки, наскільки це можливо зреалізувати у сучасних умовах: зорієнтувати, zorganizувати розвивальне середовище, запропонувати відповідний роздатковий (дидактичний) матеріал, створити умови для творчості, зацікавити і надати право вільного вибору дидактичних засобів, а також спрямувати “маршрутизатор” для розв’язання навчальних, виховних і розвивальних завдань, тим самим сприяючи засвоєнню дитиною загальновизнаних моральних істин і цінностей. Дошкільнята при цьому розкривають свою креативну енергію, показуючи творчий потенціал.

Увиразнимо завдання арт-педагогічного супроводу:

- сприяти розвитку творчих здібностей дошкільнят через малювання, музику, театральні вистави, ліплення, хореографію та інші види мистецтва;

- підтримувати **розвиток емоційної** виразності, здатності до самовираження та розпізнавання власних та інших емоцій через розмаїття сучасних арт-технік;

- підвищувати самооцінку через творчі заняття;

- забезпечувати комплексний розвиток дошкільнят, інтегруючи сучасні арт-техніки;

- розвиток психолого-педагогічної, культурної й естетичної компетентності педагогів, батьків, дітей.

Арт-педагогічний супровід відбувається:

- по-перше, за ефективного проведення, сприймання й відтворення дошкільнятами культурних продуктів естетичної діяльності (сьогодні це основа здоров'язберезувальної освіти);

- по-друге, в індивідуальному самовираженні дитини, в невимушеній атмосфері, позбавленні оцінок, засуджень, де пропагуються співчуття, емоційно-чуйне ставлення до дитини, готовність сприяти їй, позиціонувати її як цінність;

- по-третє, в активізації постійно змінюваної креативної діяльності, конструктивної взаємодії, яка з метою ціннісно-змістових конструктів, норм, цінностей стимулюватиме моральні устої, формуватиме естетичні смаки тощо.

У *другому питанні* потрібно висвітлити форми арт-освіти у вітчизняному ЗДО, основними з яких постають: індивідуальна, групова, пасивна.

Індивідуальна арт-терапевтична діяльність – це робота одного конкретного педагога з окремою дитиною, яка потребує допомоги (корекції), і триває від одного місяця до кількох років. Така діяльність супроводжується образотворчою діяльністю, в якій педагог стежить за станом та характером дитини, констатує позитивну динаміку арт-терапевтичного процесу.

Арт-терапевт має уважно слідкувати за способами вираження внутрішнього емоційного стану кожної дитини, тобто уважно стежити за:

- матеріалами, яким малюк надає перевагу;

- кольорами, які переважають на дитячому малюнку;

- силою натиску на олівець, частотою використання гумки для витирання слідів олівця;

- силою і тембром голосу при розігруванні терапевтичної казки тощо.

Групова арт-терапія. На цих заняттях використовують малювання, ліплення з глини, пластиліну, тіста; плетіння з волокнистих матеріалів; дитяче конструювання; оригамі, рвану аплікацію тощо. Групові заняття є динамічними, а будь-яка самостійна робота дошкільників потребує колективного обговорення.

Пасивна арт-терапія. Найбільш поширеною є пасивна музична терапія, яка полягає у прослуховуванні музики, створенні гармонійного музичного фону, наприклад, під звуки природи: дощу, співу пташок, дзюрчання струмка. Дослідження науковців неодноразово доводили позитивний вплив класичної музики на дітей.

Базовий компонент дошкільної освіти та особистісно-орієнтований підхід в освіті й вихованні дитини передбачають різні види організації арт-освіти в умовах вітчизняного ЗДО:

- теоретичні (мистецтвознавчі);
- практичні (зображальні);
- комбіновані (взаємозв'язок художньої теорії й естетичної практики);
- комплексні, інтегровані (ґрунтуються на синтезі та взаємодії мистецтв) [1].

Мистецтвознавчі заняття ознайомлюють дошкільників із поняттям “мистецтво”, його видами та жанрами, уводять у світ творчості і мистецтва. Ці заняття проводять із раннього віку, розглядаючи з вихованцями арт-об’єкти (іграшки, дитячі книжечки, музичні іграшки та інструменти, твори мистецтва), використовуючи методи мистецтвознавчої розповіді вихователя; мистецтвознавчої бесіди, художньо-дидактичну гру або арт-терапевтичну сесію (“Художній салон”, “У музеї скульптур”, “Подорож у картину”, “Народна іграшка”, “Що таке архітектура” тощо) [6].

Класифікацію видів занять з арт-освіти здійснюють за такими формами: арт-терапевтична сесія, екскурсія, гра, праця.

Арт-заняття містять стрижневі методи роботи: споглядання; занурення; мистецтвознавчу розповідь; мистецтвознавчу бесіду; художньо-дидактичну гру; вправи-експериментування з матеріалами; вправи у способах дій і техніках; творчий проєкт.

Інноваційні пошуки дошкільних педагогів орієнтовані на узгодження традиційних форм організації образотворчої діяльності з особистісно-орієнтованою моделлю освіти, на розробку нових форм такої діяльності. При цьому спостерігається тенденція до реалізації гуманістичного, поліхудожнього, природо- і культуровідповідного принципів освіти, активності дитини та збереження її здоров'я. Усе більшої популярності набувають інтегровані, комплексні, бінарні заняття, заняття з елементами музейної педагогіки, арт-терапевтичні сесії, спільні з вихователем творчі проєкти [6].

Сутність специфіки образотворчої діяльності педагога у ЗДО визначають, як:

- спрямованість на розвиток й формування емоційно-естетичної канви, створення власного уявлення про світ;
- зняття психічного напруження і активного включення до висловлення своїх емоцій;
- спільний тандем педагога і вихованців у художньо-естетичному осередку;
- взаємодія педагога з практичним психологом ЗДО, батьками щодо поліпшення образотворчої діяльності дітей та їхніх результатів [6].

У *третьому питанні* необхідно звернути увагу на гігієнічні й естетичні вимоги до проведення мистецьких форм роботи в умовах ЗДО.

Ознайомлення дошкільників із мистецтвом вихователі здійснюють упродовж таких видів роботи: *художньо-продуктивна діяльність* (малювання, ліплення, аплікація); *музична діяльність* (співи, слухання музики, музично-ритмічна та музично-ігрова діяльність, гра на дитячих музичних інструментах); *театралізована діяльність* (ігри-драматизації, ігри-інсценування); *самостійна художня діяльність* (власні бажання дітей у самовиявленні до творчості та набутті досвіду).

Гігієнічними вимогами до проведення мистецьких форм роботи є чистота й охайність місця проведення мистецьких занять, заходів, творчих майстерень, робочого місця, інвентаря, іграшок, театральних декорацій, безпечність, доступність тощо.

Естетичні вимоги до означених форм роботи включають використання усіх видів мистецтв, їхніх гармоній, краси,

впорядкованості, формування естетичних смаків та естетичної свідомості дошкільників.

У третьому питанні доцільно виокремити етапи проведення мистецьких занять (проективний, діяльнісний, результативно-аналітичний), стисло охарактеризувати їх [10, с. 6].

I. Проективний етап виражається у двох основних формах:

1) вербально-описовий план, програма, сюжет, проєкт, сценарій, що висвітлюють основні частини заняття;

2) візуально-описовий – композиція об'єктів, пропорцій, ліній, форм, схематичний малюнок, що виокремлює задум педагога.

Серед проєктних візуальних моделей Л. Масол пропонує послуговуватися такими різновидами, як:

– “технологічний план-ланцюжок” (схематичний нарис (“покрокова” діяльність етапів заняття);

– “технологічна схема-конспект” (схематичний нарис структури заняття з лаконічними вербальними тлумаченнями виконуваного змісту);

– “технологічна карта” (конструктивна композиція малюнку з опорними символами-орієнтирами на конкретне зображення) [8, с. 41].

Технологія проєктного етапу інтегрованих занять передбачає:

а) визначення мети і завдань заняття в межах програмної теми;

б) добір розмаїтих дидактичних матеріалів;

в) укладання у зміст заняття інтеграції та їх взаємозумовленості;

г) планування провідної художньо-пізнавальної як самостійної, так і творчої художньо-інтегративної технології;

д) узгодження запланованої діяльності педагога і прогнозованої діяльності дітей;

е) моніторинг і корекцію предметних і міжпредметних, загальнокультурних компетентностей.

II. Діяльнісний етап. На початку дитина безпосередньо й цілісно сприймає мистецький твір (картину, музичну п'єсу, пісню, хоровод, казку для театральної постановки), проявляє свої емоції та враження. Згодом візуально обстежує, знайомиться на дотик чи слух, вивчає назви творів мистецтва, пісні, вистави тощо, тим самим збагачуючи комунікативно-мовленнєвий словник. Так, з розповіді вихователя дошкільник пізнає й вивчає, наприклад, петриківський розпис; зі слухання пісень чи музичного гурту

впізнає виконавця; з перегляду танцювальних елементів розрізняє танцювальний жанр; граючи роль певного персонажа впізнає з якого мультфільму чи казки герой тощо. Дошкільник від проведеної мистецької гри отримує задоволення, а саме від сприймання музичних творів, перегляду картин, танців, театралізованих сценок чи вистав. На цьому етапі сприймання творів мистецтва дитина повсякчас демонструє прийоми самостійного навчання: уважно слухає; емоційно сприймає; може плескати в долоні чи притупувати ногами, і це нормальна поведінка, як реакція на почуте чи побачене явище.

Пізніше вихованці легко включаються в освітній процес щодо опанування пісні, танцю, хороводу тощо. Навчання відбувається як розучування в усталеному, інваріантному вигляді, закріплення, доступне якісне вдосконалення навичок. У цей час вихованець опановує репродуктивні навички відтворення (малює пряму лінію до будиночку і поруч річку із хвилями), щось розучує (віршик, пісню, танець), повторює. Рухи дитини набувають музикальності, формуються навички. У них педагог має відстежити традиційність і водночас бодай мінімальні прояви дитячої особистості. Важливо прислухатися до дитячого вибору чи пропозиції, надавати їм перевагу (для них це цінно).

Обов'язково необхідно створювати ситуації пошуку новизни, гри, в яких доцільно запропонувати дітям проявити свою творчість, індивідуальність. Власне у такий спосіб дітям надається можливість набути практичні уміння, перетворити наявний досвід за власним баченням і втілити його за нагоди в сімейному або особистому житті.

III. Результативно-аналітичний етап охоплює такі елементи:

- організація творчих майстерень;
- вироблення прагматичних рекомендацій;
- створення креативної платформи для педагогічних ідей;
- творчі звіти (виставка дитячих робіт);
- проведення підсумкової методичної конференції.

Отже, усі мистецькі форми роботи є важливими для впровадження до сучасних ЗДО, потребують дотримання етапів проведення мистецьких занять, творчої активності від педагогів, батьків та зокрема посиленої участі дітей.

Четверте питання зосереджено на методах арт-освіти (наочних, практичних, словесних, інформаційно-рецептивних, репродуктивних, евристичних).

До групи *наочних методів* належать: спостереження, споглядання, розглядання об'єктів природи (пейзаж, живопис), арт-об'єктів (творів мистецтва); демонстрування педагогом мистецьких зразків.

Одні із найпотужніших методів – наочні, дають можливість дошкільникам побачити красу і цінність мистецьких творів, дозволяють не лише бачити, а й застосовувати її на практиці.

Метод розглядання найбільш дієвий для образотворчої діяльності, адже педагог керується бесідою, діалогом, мистецьким словом і музичним супроводом.

До групи *словесних методів* арт-освіти належать: заохочення, розглядання об'єктів природи, арт-об'єктів, мистецтвознавча розповідь, бесіда, запитання, обговорення, діалог, порада та ін. Кожен із них впливає на емоційний, комунікативно-мовленнєвий, інтелектуальний та естетичний розвиток дошкільнят.

Найбільш дієвими науковці виокремлюють: мистецтвознавчу розповідь, бесіду.

Мистецтвознавча розповідь – це метод повідомлення педагога про той чи той напрям мистецтва або його вид, жанр, твір. На заняттях особливим є вдало підібране вихователем інформаційне повідомлення, а саме зміст мистецтвознавчої розповіді (у формі легенди, байки, історії чи казки), за допомогою актуалізаційних допоміжних засобів (картин, вистав, музичних творів) доступної для дитячого розуміння й сприйняття.

Метод *бесіди* є актуальним завжди і за будь-яких умов, особливо, коли доповнений наочністю, а саме експозицією творів мистецтва, його матеріалів, обладнання, аксесуарів, приладдя. Для активізації й стимулювання уваги дітей, розвитку їхнього образного мислення, педагог використовує різні засоби (наприклад, музичний супровід, художнє слово, театралізацію та ін.).

До групи *практичних методів* належать вправи, експериментування, наслідування (наприклад, до образотворчої діяльності робота із зображальними матеріалами).

Для організації та проведення образотворчої діяльності педагогу варто надати дошкільнятам право вибору тем малюнка, матеріалів для виконання, способу нанесення фарб тощо. Робота з

використанням різноманітних матеріалів та технік створення малюнка під силу середньому та старшому дошкільному віку дітей.

Опанування зображальної техніки досягається завдяки тісній співпраці педагога і дітьми, їхнього педагогічного тандему, співтворчості, варіації думок, втілених на аркуші паперу, це т. зв. своєрідна образотворча гра “Ми художники-творці мистецтва”. Вихователь пропонує дітям розглянути твори мистецтва зауважує звернути увагу на деталі і особливості зображення (“Спробуймо розгадати секрети художника”, “Поміркуймо, як це можна намалювати”). Отже, такі методи, як вправи, наслідування дій митця-художника, власне експериментування сприяють не лише творчому злету фантазії дошкільника, а й формують самостійність прийняття рішення, вправність рук, вихід думки за творчі рамки тощо.

У *п'ятому питанні* необхідно розкрити чинники, які стимулюють дітей, сприяють їхньому розвитку і розкривають їхні творчі здібності та навчальні можливості. Активізуючи самостійність та ініціативність вихованців, педагог уточнює знання кожного з них, доповнює наявні відомості новою інформацією, ознайомлює із засобами художньої виразності в музиці, живописі, обирає прийоми, які мотивуватимуть до творчої практичної діяльності.

Під стимулюванням творчої активності дітей під час навчання розуміють таку діяльність педагога, яка передбачає розробку низки творчо-варіативних завдань, спрямованих на систематичне підвищення їх рівня та формування посиленої, наростаючої, урізноманітненої, творчої діяльності [11, с. 202].

Стисло охарактеризуємо основні прийоми стимулювання творчої активності дітей, які можна використовувати на заняттях у ЗДО:

1. Стимулювання творчого потенціалу дошкільнят. Під час заняття вихователь ознайомлює з матеріалом, фактами, явищами, показує приклади, вправи, і розказує казкові історії чи фантастичні перевтілення.

2. Виникнення емоцій (здивування, захоплення, ефекту, недовіри). Виникненню емоційних хвилювань, переживань повинні передувати експерименти, досліді, які вражають (наприклад, перетворення двох кольорів на один – зовсім інший), доводять парадоксальність і несподіваність подій.

3. Відкриття пізнавальної сфери дошкільнят через підвищення уваги до активної дослідницької діяльності, її розвитку, вияв власних можливостей й прийняття рішень тощо.

Використовуючи цей прийом, доцільно не давати дошкільнятам настанови, а рекомендувати їм ті чи ті дії, предмети для застосування, а також можливість самостійно помислити, прийняти рішення, дослідити, проаналізувати і творчо розв'язати проблему чи ситуацію.

4. Створення ситуацій з можливістю вибору. Педагог створює низку педагогічних завдань, ситуацій, які увиразнюють потребу вибору дітей. Тут пропонуються три рівні завдань: перший найпростіший, бо потребує вибору лише серед двох варіантів; другий складніший, бо педагогом представляється кілька варіантів для вибору дітьми; третій найскладніший, коли дошкільник з метою перевірки правильності свого вибору, оцінює його, доводить вірогідність своїх думок, а вихователь – це спостерігач, який лише допомагає, коригує дитячу працю.

5. Стимулювання мислення шляхом навідних запитань. Питання, які ставить педагог до дошкільнят, можуть бути короткими або розлогими. Наприклад, на питання: Яким кольором ти намалюєш траву? Відповідь буде лаконічною і короткою – зеленим кольором. А на питання: “Якими кольорами ти розмалюєш веселку”? Відповідь буде значно довшою і розлогою, адже тут треба сказати, що веселка має сім кольорів, назвати якісь, описати форму веселки, місце розташування на папері тощо. За допомогою цих та інших питань, педагог стимулює мислення дітей, виробляє впевненість у собі.

6. Моделювання розвивальних ігор (виконання завдань яких “піднімає” дошкільнят на новий інтелектуальний рівень) [11, с. 203–211].

Отже, використання на заняттях у ЗДО зазначених вище прийомів містить широкий спектр не лише завдань творчого характеру, а й творчого підходу до дошкільнят, розвитку їхньої активності, дослідницької діяльності, розширення інтелектуальної бази знань, креативності, що сприятиме в подальшому легкому засвоєнню навчального матеріалу загалом [7].

Питання, винесені на самостійне опрацювання

1. Доведіть важливість векторів арт-освіти.
2. Розкрийте одну з форм арт-освіти у вітчизняному ЗДО і запропонуйте її реалізацію в одній із груп дітей дошкільного віку, наприклад, арт-терапевтичну майстерню (на вибір студента).
3. Назвіть один з ефективних методів арт-освіти для дітей дошкільного віку.
4. Висвітліть стимулюючі чинники творчої активності дошкільників за О. Половіною.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте вектори арт-освіти. Увиразніть орієнтири супроводу арт-освіти дітей дошкільного віку: супровід-співробітництво та супровід-ініціювання.
2. Розкрийте форми арт-освіти в ЗДО: мистецькі заняття, художньо-педагогічне спілкування, творчі проєкти, заняття з елементами музейної педагогіки, екскурсії, арт-терапевтичні сесії, майстерні.
3. Перелічіть гігієнічні й естетичні вимоги до проведення мистецьких форм роботи. Проаналізуйте етапи проведення мистецьких занять: проєктивний, діяльнісний, результативно-аналітичний.
4. Обґрунтуйте важливість методів арт-освіти (наочних, практичних, словесних, інформаційно-рецептивних, репродуктивних, евристичних).
5. Розкажіть про шляхи і методи стимулювання творчої активності дітей дошкільного віку (на основі наукових досліджень К. Демчик, О. Дронової, Т. Житнік, О. Іваненко, І. Карабаєвої, В. Рагозіної, О. Саприкіної, Г. Сухорукової, Л. Шульги).

Тема 5. Технологія образотворення

ПЛАН

1.1. Образотворення як інструмент поліфонічного сприймання світу.

1.2. Поняття про метод креативної структурованої імпровізації МКСІ (Олег Драч).

1.3. Алгоритм вертикалі образотворення: зерно образу, внутрішній персонаж, асоціативна поведінка (зовнішньорухова та внутрішньо чуттєво-мисленнєва).

1.4. Види емоційно-зорієнтованого образотворення: «Free painting», пластичне образотворення, конструктивне образотворення.

1.5. Особливості впровадження технології образотворення у різних вікових групах. Визначальні принципи образотворення: значимість власної діяльності та відмова від зразку.

Література

Базова:

1. Драч Олег. Методологічні нотатки креатора : метод структурованої креативної імпровізації [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://kurbas.org.ua/projects/almanah7/18_dra4.pdf (дата звернення: 16.05.2020)

2. Іваненко О.А. Творча самореалізація дошкільників у процесі музичних занять : навч.-метод. посіб. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 196 с.

3. Карабаєва І., Половіна О. Авторський підхід до рівня визначення та формування художньо-продуктивної компетенції дітей старшого дошкільного віку. [Електронний ресурс]. Режим доступу : Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. Volume 39, Number 3, 2020. S. 26–32.

4. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці : навч. посіб. для студентів спеціальності “Дошкільна освіта”. 2-ге вид., доп. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 162 с.

5. Половіна О. Освіта ХХІ століття : реалії, виклики, тенденції розвитку : колективна монографія / за наук. ред. проф. Цвєткової Ганни Hameln : InterGING, 2020. 658 с. С. 400–402.

6.Половіна О., Кондратець І. Арт-освіта : навч.-метод. посіб. Київ : Київ ун-т ім. Б. Грінченка, 2022. 556 с.

7.Половіна О.А., Кондратець І.В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів [Електронний ресурс]. Режим доступу :https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789

8.Територія творення. Божественна : лекція [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://creator.biz.ua/terytorija-tvorennja-bozhestvenna/>

Додаткова:

1.Музика О. Упровадження технологій художньо-творчого розвитку дітей дошкільного віку в арт-освіті. [Електронний ресурс]. Режим доступу :File: /ZBV1_22-230-235.pdf

2.Тодосієнко Н.Л. Підготовка майбутніх педагогів до творчої роботи з дошкільниками засобами комплексного використання мистецтва. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: матеріали міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2015. С. 374–378.

3.Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку : метод. посіб. / упоряд. Т.М. Корж, М.Д. Нельзіна, А.М. Батуринець; КВНЗ КОР “Академія неперервної освіти”. Біла Церква : КВНЗ КОР “Академія неперервної освіти”, 2016. 113 с.

Мета: з’ясувати актуальність технології образотворення; ознайомити із методом креативної структурованої імпровізації МКСІ; проаналізувати алгоритм вертикалі образотворення; основні види та особливості впровадження технології образотворення у різних вікових групах.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

У першому питанні треба охарактеризувати поліфонічне сприймання світу дітьми дошкільного віку засобом образотворення. Поліфонія полягає у різнобарвності кольорів, що своїми яскравими барвами милують око вихованців і збагачують їхній емоційний світ. Розмаїта палітра кольорів ніби темброва суміш музичних

інструментів допомагає пізнати й опанувати світ образотворчого мистецтва, вражаючи і хвилюючи дитячі серця своєю красою і гармонією. Поєднання кольорів здатне впливати на емоційний стан дитини, збуджувати або заспокоювати, навіювати відповідний настрій і навіть зцілювати. Споріднені кольори межують або розташовані близько в колірному крузі. Поєднуючи близькі кольори з білим, чорним або іншим кольором, можна утворити багато відтінків (наприклад, світло-жовті, темно-жовті, жовто-червоні, жовто-зелені).

Сила впливу кольору чи кольорової гами на різних дітей суттєво відрізняється, зважаючи на об'єктивні фактори (властивості кольору, площі, фактурності кольорової поверхні, місце розташування у просторі), і суб'єктивні (настрій, характер, сприйнятливність дитини).

Коротко охарактеризуємо базові кольори:

- *зелений* – це колір спокою, гармонії та благополуччя, знижує рівень стресу, асоціюється з відновленням, здоров'ям, розвитком. усуває головний біль, втому, роздратування, знижує активність гіперактивних дітей, надає відчуття бадьорості, активізує життєву енергію. Цей колір часто вживаний у мистецьких творах, має позитивний вплив на емоційний стан дошкільнят. Власне тому зазвичай розмальовують групову кімнату у світло-зелених тонах, максимально озеленюють підвіконники та декорують стіни;

- *червоний* – підвищує кількість адреналіну у крові, додає сили, впевненості, рішучості, активності, активізує гормональну систему дитини, створює відчуття душевного тепла;

- *рожевий* – асоціюється із позитивним, ніжним настроєм, теплом, турботою, має заспокійливий вплив на дитину, навіть може допомогти позбавитись від болю в серці й туги;

- *жовтий* – стимулює мозкову діяльність, моторику, асоціюється із радістю, енергією, позитивізмом, теплом, яскравістю, усуває тривожність і апатичність настрою;

- *оранжевий* – асоціюється із натхненням, викликає відчуття радості, затишку, тепла, символізує доброту, життєрадісність, оптимізм, енергетично запалює до життя, діяльності, знімає стрес;

- *фіолетовий* – асоціюється з розкішшю, благородством, підвищує самовпевненість, формує витривалість, пов'язаний з творчістю, фантазією, інноватикою, нестандартним мисленням;

– *блакитний* – асоціюється зі спокоєм, гармонією, свободою, знижує тривожність, усуває гнів, бадьорить і сприяє розвитку творчості;

– *синій* – асоціюється з інтелектом, мудрістю, надією, символізує логіку, спокій і розслаблення.

У другому питанні треба охарактеризувати “метод креативної структурованої імпровізації” (МКСІ), запропонований українським режисером, актором, педагогом Олегом Драчем[1]. Цей метод він розробив у дослідницькій роботі в майстернях “СТУДІЇ А.К.Т.” у Національному Центрі театрального мистецтва імені Леся Курбаса в Києві. МКСІ дає змогу досліджувати і глибше пізнавати власні мистецькі прояви розвивати образне мислення, пропонує розкривати свої таланти і здібності, котрі уможливають організацію і впевнену реалізацію власних творчих процесів (драматизації, інсценізації, акторської гри, організації сценічного простору, побудови дійства – вистави).

МКСІ є практичним інструментом самовиховання особистості, оскільки спрямовує її увагу із внутрішнього світу почуттів, ідей, творчості на зовнішній. А це стає можливим за умови виходу із власної зони комфорту знаного (копіювання поведінки з реального життя, власні кліше та штампи, наслідування інших акторів) у простір незнаного, що трактується як ризикований учинок, коли все знане стає на перешкоді незнаному і водночас незнане руйнує всі знані прийоми і засоби логіки в акторській грі.

Власне під час зіткнення незнаного зі знаним і відбувається найважливіше для театального актора – він знаходить оригінальні й водночас неповторні елементи власної поведінки у ролі, відкриваючи передусім для себе зміст моменту “тут і зараз” та починає жити на сцені як особистість.

Як зазначає О. Половіна, в освітньому процесі ЗВО на навчальних заняттях студентів метод структурованої креативної імпровізації формується у креативному процесі під назвою “територія творення” [8]. У ній надається можливість сьогодні кожному студентові зрозуміти власне себе, свою особисту приналежність до світу творчості, нести відповідальність за свої думки і дії, вчинки. Останні ж роблять їх оригінальними, активними, творчо пробудженими, відповідальними, духовно збагаченими особистостями не лише для себе, а й для інших. Тому їх об’єднання на практичних, семінарських заняттях, під час

самостійної роботи є тим стартапом, де через мистецтво відбувається процес “творення себе”. Цей процес реалізується у невеличких підгрупах студентів до 15 осіб[7].

Навчання майбутніх фахівців МКСІ відбувається на таких рівнях:

1) процес самозанурення в себе, творча медитація, систематичні тренінги, звільнення від замкненості, боязливості висловлення власних думок. Процес навчання передбачає зняття страху, обмежень, розкритості, включення студентів у творчий освітній простір (екскурсії до музеїв, виставкових залів, театрів, мистецьких форумів, концертів), практична робота на парах для пробудження образного мислення та втілення окремих творчих ідей в дію. Такий підхід забезпечує ознайомлення із термінологічним апаратом різних видів мистецтв, навчає імпровізувати, підходити до виконання завдань творчо й креативно візуалізуючи і вербально висловлюючись;

2) система практичних занять та тренувань на оживлення заданої теми, предмета, об’єкта образотворення, створення образу за власним баченням, обрання однокласників для образної взаємодії; спонтанна імпровізація за темою (наприклад, уяви себе хмаркою, дощем, героєм, музичним інструментом, квіткою та ін., розкрити образ за допомогою міміки, жестів, пластики рухів, слова тощо); створення акторської гри, постановка театральних вистав, гра на музичних інструментах (формування оркестрової гри); презентація заходу чи дійства;

3) створення й апробація студентами власної технології формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку (шляхом реалізації мистецьких проєктів у ЗДО під час педагогічної практики) [6].

Третє питання присвячене побудові алгоритму вертикалі образотворення: зерно образу, внутрішній персонаж, асоціативна поведінка [3, с. 30].

Зерно образу – це першоджерело інформації педагога, яке стимулює включення процесів мислення, уяви, фантазії й творчості щодо заданої ним теми. Наприклад, активізація уваги на темі образо творення про “квітку” і все що з нею пов’язане, – від минулого до сучасності.

Пропонуємо певний алгоритм створення образу:

- 1) встановлюємо контакт (візуальний, аудіальний, тактильний, кінестетичний) з об'єктом образотворення (зерном образу);
- 2) розглядаємо деталі;
- 3) “оживлюємо” образ;
- 4) уявляємо, що може трапитися із зерном образу [3, с. 30].

Описана модель ґрунтується на вертикалі образотворення, яка передбачає розширений пошук зерна образу (наприклад, гудзика), виникнення історії його створення (“біографії” гудзика), знаходження асоціативної поведінки – зовнішньо-рухову та внутрішньо-чуттєво-мисленнєву (яка функція гудзика, чи має він відчуття).

Отже, тем для зерна образу у педагога є безліч, і всі вони повинні стосуватися окреслених мистецьких видів діяльності.

З метою застосування образотворення у ЗДО науковці О. Половіна і І. Карабаєва надають педагогам такі методичні рекомендації: проведення художньо-дидактичних ігор; прогулянок у природу, екскурсії до музею, у театр; імпровізації на літературні, театральні і музичні теми тощо. Наприклад, дитині пропонується робота із зерном образу, наприклад, побути “пташкою”. Виконуючи вправу “Я – пташка”, педагог включає музику – спів птахів, демонструє лет птахів на картинках, створює руховий образ лету разом із дітьми, літає, перелітає перешкоди, летить на прогулянку тощо [3, с. 30].

Дії, відчуття і почуття дошкільників у цій “зерно-грі” сприяють створенню власного образу (рослинного, тваринного світу, світу предметів і явищ), формують їхній характер. Ця гра в якій відбувається перевтілення дітей в різні образи приносить їм масу задоволення, у них значно підвищується настрій та адреналін. Результат від застосування технології образотворення полягає в тому, що дошкільнята самовиражаються шляхом драматизації, музикування, співу, танців, фотографії, конструювання, бесіди тощо.

Власне так, опановуючи символіку рослин, тварин, предметів чи явищ у різних видах мистецтва, дошкільники створюють неабиякі образи, іноді дивовижні для них ж самих на впізнавання своїх можливостей і розпізнавання талантів один одного, формують власне бачення і ставлення до цього світу. Завдання вихователя: *організувати* дошкільникам вільний доступ до роздаткових матеріалів, через які вони ідентифікуватимуть себе із навколишнім

світом, у такий спосіб виражатимуть свій внутрішній стан; *допомогти* запам'ятати власні відчуття; *стимулювати* й емоційно *підтримувати* образотворення вихованців [3, с. 31].

У *четвертому питанні* необхідно виокремити такі три види емоційно-зорієнтованого образотворення: “Free painting”, пластичне та конструктивне образотворення. Для того, щоб дитина могла розуміти почуття інших людей, їй потрібно навчитися усвідомлювати й виявляти власні емоційні стани. Дієвим засобом для цього може стати мистецтво. Проте традиційні мистецькі заняття, пріоритетом яких є формування технічних навичок, не сприяють розв'язанню цього завдання.

Free painting – це вільне малювання, термін, яким позначаємо вільну діяльність на заняттях живописом. Таке малювання дає змогу уникнути прямого наслідування та копіювання дітьми способів дій дорослого, коли кожен вільно малює щось за бажанням. Малюнок навіть на конкретно задану тему у кожного індивідуальний, тому після завершення всі малюнки обов'язково обговорюються у групі. Тема для малювання може бути як спільною, так і обраною окремо кожним вихованцем. Час, виділений на малювання, триває 30 хв, після чого малюнки вивішуються на дошці для ґрунтовного обговорення. Спочатку висловлюються учасники групи про малюнок, а потім – безпосередньо автор. Шукаємо схожості і розбіжності в побаченому на малюнках.

Види вільного малювання:

1. Вільне виливання рідкої фарби на вологий або сухий папір із якоїсь посудини.

2. Вільний подих (кляксографія) на рідку фарбу, попередньо нанесену на папір. Для цього можна подути в різних напрямках. Щоб отримати спонтанні форми, використовують будь-яку трубочку, (наприклад, порожній корпус кулькової ручки). В останні роки кляксографія стала небувало популярною. Адже завдяки цій техніці малювання посилено розвивається творча уява. Якщо докласти трохи фантазії, то звичайним плямам можна надати обриси якогось предмета або створити цікавий образ.

Пластичне образотворення продукує образи за допомогою пластичних матеріалів: тіста, глини, полімерної глини, холодної порцеляни тощо.

Основним і бажаним засобом ліплення є пластичність матеріалу, завдяки якому дитина під впливом власних пальців змінює структуру, форму запланованого об'єкта чи предмета тощо. Дітям цікаво дотримуватися інструкцій вихователя, здійснювати власні задуми у виготовленні фігурок персонажів казок, особливе захоплення отримують, коли в їхніх руках оживає персонаж. Їм подобається ліпити героїв казок комплексно, адже з ними можна опісля пограти, помандрувати близько – далеко, повертати, літати, ходити разом з ними на прогулянку тощо.

Усі виліплені фігурки дітей стають їхніми улюбленими іграшками, з якими можна поговорити, погуляти, подорожувати, грати тощо. Для дітей ліплення різних об'єктів, предметів, тварин, рослин стає не лише радісною працею, а й глибоким здивуванням (адже шматок пластиліну чи тіста перевтілюється у їхніх руках на людину чи тварину) і іноді для них це стає справжньою сенсацією.

Дошкільникам ліплення вдається набагато легше і швидше, ніж техніка передачі руху на малюнку. Дитина спочатку ліпить загальний обрис предмета, а згодом згинає ті чи ті частини, надаючи їм потрібної форми.

Конструктивне образотворення відбувається за допомогою паперу, тканини, ниток, нетканих матеріалів, стрічок, бісеру, леліток, тасьми, природних матеріалів тощо.

Конструктивна діяльність передбачає створення конструкцій з окремих частин і деталей. Її виконання розвиває технічні здібності дітей, сприяє розвиткові винахідницьких умінь та якостей. При створенні конструкцій необхідно враховувати взаємне розташування деталей, спосіб їх з'єднання, можливість заміни іншими деталями тощо. При цьому дитина пізнає властивості кожної з деталей, розкриває для себе закономірності з'єднання різних матеріалів [3, с. 31].

У *п'ятому питанні* важливо зосередити увагу на особливостях впровадження технології образотворення у різних вікових групах ЗДО.

Технологія образотворення спрямована на:

- 1) розвиток емоційно-чуттєвого сприйняття об'єктів і явищ довкілля;
- 2) забезпечення умов для самовираження кожної дитини у мистецьких видах діяльності [7, с. 400–402].

При реалізації технології образотворення важливо розвивати у дитини такі риси, як спостережливість, яскравість, емоційність. У формуванні спостережливості важливим є розбудити у дошкільників подив, що спонукує до пізнання всього нового.

Принциповим для технології образотворення постає навчання без зразка. Бо робота за взірцем наближена до репродукції, а унікальність дітей полягає в тому, щоб не наслідувати взірець, а робити спроби креативити власноруч у власній діяльності [7, с. 400–402].

Питання, винесені на самостійне опрацювання

1. Розкрийте значення кольорової палітри в образотворенні світу дошкільників.
2. Доведіть важливість методу МКСІ та надайте приклади його творення?
3. Висвітліть визначальні принципи образотворення: значимість власної діяльності та відмова від зразку?

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте образотворення як інструмент поліфонічного сприймання світу дошкільнятами.
2. Проаналізуйте сутність методу креативної структурованої імпровізації [МКСІ] (Олег Драч) при образотворенні.
3. Опишіть алгоритм вертикалі образотворення: зерно образу, внутрішній персонаж, асоціативна поведінка (зовнішньорухова та внутрішньо чуттєво-мисленнєва).
4. Назвіть види емоційно-зорієнтованого образотворення (“Free painting”, пластичне образотворення, конструктивне образотворення). Обґрунтуйте їх важливість.
5. Висвітліть особливості впровадження технології образотворення у різних вікових групах сучасного вітчизняного ЗДО.

Тема 6. Особливості самостійної художньої діяльності дітей у закладі дошкільної освіти

ПЛАН

1.1. Організація самостійної художньої діяльності дітей в закладі дошкільної освіти. Складники самостійної художньої діяльності дітей дошкільного віку.

1.2. Особливості самостійної художньої діяльності дітей у різних вікових групах.

1.3. Вимоги до розвивального естетичного середовища. Складники розвивально-естетичного середовища у різних вікових групах.

1.4. Створення умов для самостійної художньої діяльності у ЗДО та сім'ї.

Література

Базова:

1. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / наук. ред. О.Л. Кононко. Київ : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. 243 с.

2. Микуліна А.К., Михайлова К.В. Організації самостійної художньої діяльності дошкільників в умовах дошкільного закладу. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. 2022. Випуск 1 (32), С. 68–72. С. 70. [Електронний ресурс]. Режим доступу :http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9156/1/AN_%20ORGANIZATION_%20OF_%20INDEPENDENT_%20ARTISTIC%20ACTIVITY_%20OF_%20PRESCHOOLERS.pdf

3. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному закладі: підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур. Київ : Видавничий Дім “Слово”, 2010. 376 с.

4. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.П. Аксьонова, А.М. Аміщук, Л.В. Артемовата ін.; наук. кер. О.Л. Кононко. Київ : ТОВ “МЦФЕР Україна”. 2019. 488 с.

Додаткова:

1. Крутий К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2-х ч. Запоріжжя : ТОВ“ЛПС” ЛТД, 2009. Частина перша. 320с.
2. Лаврентьєва Г. Розвивальне предметно-ігрове середовище: європейський досвід та новітні підходи. *Палітра педагога*. 2001. № 4. С. 11–13.
3. Підготовка вихователів до розвитку особистості дитини в дошкільному віці: монографія / Г.В. Беленька, З.Н. Борисова, М.А. Машовець та ін.; ред. І.І. Загарницька ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. 310 с.
4. Піроженко Т. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 136 с.
5. Піроженко Т., Ладивір С. Чому «гальмує» дошкільна зрілість. *Вихователь-методист дошкільного закладу: щомісяч. спеціаліз. журн.* 2012. № 8. С. 7–12.

Мета: висвітлити складові й особливості самостійної художньої діяльності дітей в закладі дошкільної освіти; зосередити увагу на естетико-розвивальному середовищі у ЗДО.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Самостійна художня діяльність – це вільний час дошкільнят від організованих форм освітньої роботи ЗДО, яка має місце поза заняттями (зранку та після обіду, у час усамітнення, на прогулянках та в інші дозвілєві часові проміжки). Ініціатива залишається за самими вихованцями. У такій діяльності дошкільники ставлять власні цілі, обирають засоби для реалізації своїх планів, задумів, навчаються аналізувати, роблять самооцінку пізнаним предметам чи речам.

Самостійну діяльність можна проводити як індивідуально, так і у групі (колективно), тут дошкільник сам визначається чи є у нього бажання залучати інших до співпраці чи задовольнити лише власні запити. Вчені виокремлюють різні види самостійної діяльності вихованців ЗДО: художню (образотворчу, музичну,

музично-ритмічну, театральну, художньо-мовленнєву), ігрову, рухову, пізнавальну, трудову, комунікативну тощо [3, с. 186].

Самостійна діяльність здебільшого притаманна старшим вихованцям і часто має інтегрований характер. Поєднання різних видів діяльності активізує передусім руховий, згодом художній, мовленнєвий та інший досвід дошкільнят. Наприклад, дошкільникам притаманно поєднувати, як мінімум, два види діяльності, наприклад малювати або танцювати під музику; відбиваючи ритм під музику, розказувати вірш; грати на дитячому музінструменті і співати тощо [2, с. 70].

Самостійна художня діяльність поряд із грою – одне з найбільш улюблених дитячих занять у вільний час. Однак, аналізуючи вище означену діяльність у ЗДО, можемо відзначити наступне, що не лише тематичні заняття, а й розвивальне навчання загалом увиразнюють світогляд, розширюють знання, уяву дошкільників, дають їм змогу у самостійній художній діяльності реалізуватися та самовиразитися творчо, нестандартно, креативно.

Сучасний освітній процес у ЗДО уможливорює не лише всебічний розвиток дошкільнят, а й увиразнюється у керівництві самостійною художньою діяльністю дошкільнят, організаційними формами якого виступають: самостійна (ігрова, пізнавальна, трудова, художня, комунікативно-мовленнєва, рухова) діяльність [1]. Самостійна діяльність дітей організовується у всіх вікових групах щоденно у першій та другій половині дня (здебільшого – у другій). Можна поєднувати різні за змістом її види (художню, рухову, мовленнєву, ігрову, трудову, дослідницьку та ін.) та поступово залучати до участі в них усіх вихованців певної групи. Тривалість самостійної діяльності дітей – від кількох хвилин до години й більше [2, с. 70].

Мета самостійної художньої діяльності – створення умов для самостійності, ініціативності, розвитку творчих здібностей дітей. Її тривалість для дітей раннього віку – до 10–15 хвилин, молодшого дошкільного віку – від 15 до 25 хвилин (5–6 групових занять на тиждень), старшого дошкільного віку – від 25 до 35 хвилин (7–8 групових занять на тиждень). На одному занятті оптимальна наповнюваність гурткових груп – 10–12 осіб, а відвідування на день можливе однією дитиною одного гуртка.

Пряме (безпосереднє) керівництво вихователя необхідне під час самотійної дитячої діяльності. Існує низка прийомів, які сприяють у розв'язанні описаних нижче педагогічних завдань:

- допомогти вихованцям обрати близьку за уподобаннями діяльність, що відповідатиме настрою і матиме конкретний зміст;
- надати певні рекомендації щодо місць усамітнення для самотійних занять та потрібні дітям іграшки, приладдя, обладнання, атрибути з урахуванням їхніх бажань та інтересів;
- посприяти в разі потреби у розв'язанні запланованих дітьми завдань, творчих задумів;
- допомогти об'єднанню дітей для спільної гри, діяльності, врегулювати, у разі виникнення, конфліктну ситуацію;
- вносити зміни та інновації до змісту обраної дітьми діяльності;
- забезпечити оптимальні фізичні навантаження на дітей, дозувати динамічні заняття, різноманітні види діяльності і відпочинок тощо.

Педагог повинен здійснювати *безпосереднє керівництво* діяльністю дітей, без ущербу і не перешкоджаючи їхнім цілям, опікуватися, а не втручатися у їхній процес. Натомість бажано надавати малятам більше самотійності, можливість проявляти власні активність та креативність, не ігнорувати їхню ініціативу.

Непряме (опосередковане) керівництво педагога дитячою самотійною діяльністю відбувається поза її часовими межами.

Умовами успішного непрямого керівництва дитячою самотійною діяльністю фахівці вважають:

- створення запасу знань, вражень про систему навколишнього світу (природу, довкілля, життєвий досвід у сім'ї, у ЗДО);
- облаштування розвивального предметно-ігрового середовища, яке спонукало б до самотійних занять дошкільнят різними видами діяльності;
- зацікавлення й активізація дитячої уяви, фантазії;
- визнання права дитини на самотійну й пізнавально-розвивальну діяльність;
- внесення змін чи переобладнання розвивального середовища нових іграшок тощо.

Керівництво самотійною діяльністю завжди бажане і актуальне для дошкільнят, але як опосередкований (непрямий)

вплив на них, притаманний у ранньому та молодшому дошкільному віці. Натомість безпосереднє (пряме) керівництво здебільшого здійснюється у ЗДО до старших дошкільнят і то лише за потреби.

У цьому ж питанні науковці зосереджують увагу на таких *складниках самостійної художньої діяльності дітей дошкільного віку*, як:

- образотворчий;
- музичний;
- театралізований;
- художньо-мовленнєвий.

Образотворчу самостійну художню діяльність (СХД) вихованці проводять у вільний від занять час, використовуючи отриманий під час навчання художній досвід, обираючи для себе улюблений вид образотворчої діяльності. Вихователь скеровує відповідно до віку та можливостей дітей їхні дії.

Дитячі роботи треба зберігати, щоб дошкільнята могли їх порівнювати. За межами обов'язкових занять можуть використовуватися малювання як кольоровими олівцями, крейдою, так і ліплення з пластиліну, вирізування з паперу.

Музичну самостійну художню діяльність (СХД) вихователі пропонують як під час загальних занять, так і упродовж музичних, де діти за власною ініціативою співають, водять хоровод, виконують нескладні танці, грають на музичних інструментах. Самі організовують концерт, театральне дійство.

Види музичної СХД:

– *музичні (ігри й танці)*, їх включають до сюжетно-рольової гри, хоча базовим залишається спів;

– *музичні (заняття і концерти)*. Дошкільникам імпонують ігри у музичного керівника, вихователя, вони розподіляють ролі, копіюють рухи, ігрову діяльність. Діти організовуючи музичні заняття в дитячій грі поєднують кілька видів діяльності (гра на бубні і спів, гра на металофоні і танець, поєднання пісні з хороводом).

Дошкільнятам подобається організовувати концерти з участю інших дітей-артистів, а саме вони проводять ігри: “Відгадай пісню”, “Відгадай за звуками, який звучить музичний інструмент?” при цьому використовують (металофон, баян, сопілку, барабан, трикутник, тріскачку тощо) та улюблену дітьми гру в “Оркестр” та ін.

Театралізована самотійну художню діяльність (СХД) – це ігрова театралізована діяльність дітей на основі вивчення й опанування художніх творів (здебільшого, казок), яка проводиться різними засобами та видами театрів на заняттях у групі.

Для організації цієї діяльності у ЗДО необхідно створити театралізовані осередки для зацікавлення дошкільнят будь-якої вікової групи, в яких розміщують театральну завісу, обладнання для різних видів театру – пальчикового, лялькового, настільного; костюми для персонажів різних казок, аксесуари: маски, пір'ячка, хвостики, шапочки, крила ангела; різноманітний реквізит: чарівні палички, кошики, муляжі фруктів, овочів, мішки, сундуки, посуд тощо.

Упродовж художньо-мовленнєвої діяльності (СХМД) дитина самотійно або з дорослими поза заняттями читає коротенькі вірші, загадує загадки, інсценує за власним бажанням відомі їй казки.

СХМД саме старших дошкільників поступово урізноманітнюється: діти читають не лише вірші, а й коротенькі оповідання, потішки, прислів'я, приказки, загадують загадки, придумують власні тощо. Дітям імпонує огляд книжок, ілюстрацій, за якими вони розповідають те, що бачать чи читають, оцінюють правильність та виразність читання однолітків, безбоязно інсценізують казки.

У другому питанні треба зосередитися на особливостях самотійної художньої діяльності дітей у різних вікових групах.

У всіх вікових групах науковці зосереджують увагу на чотирьох видах діяльності: образотворчій, музичній, театральній та літературній.

Особливістю *образотворчого виду діяльності* дітей раннього віку є ознайомлення із фломастером, пензликом, губкою, папером, тістом, губкою, тканиною, навчання зосереджуватися на кольорі, об'ємі, формі, фактурі.

Особливістю *музичної діяльності* дітей раннього віку є залучання до наспівування звуків, наслідування співочих мелодій дорослих, повторення окремих звуків, складів, виконання нескладних рухів, ігрових дій з іграшками, предметів, вироблення зацікавленості до музичних іграшок та інструментів.

Особливістю *театральної діяльності* дітей раннього віку є ознайомлення з театральними атрибутами, мімікою, звуками, кольорами, шумом, театралізованими діями; забави з іграшками,

пестушками, потішками, народними пантомімічними іграми-забавлянками, а згодом зацікавлення до театралізації.

Особливістю *літературного мистецтва* дітей раннього віку ознайомлення з римованими потішками, закличками, народними піснями, колисковими; слухання фольклорних творів, казок, вивчати міміку, жести, розрізняти за голосом [4, с. 48–60].

Детальніше особливості художньої самодіяльності дітей дошкільного віку пропонуємо студентам розкрити у різних вікових групах звернувшись до оновленої чинної освітньої програми “Я у Світі”.

У третьому питанні необхідно виокремити вимоги до розвивального естетичного середовища.

На розвивальне естетичне середовище впливають такі осередки: *естетичний (художній), музичний, театралізований.*

Основними вимогами до них є:

– *естетичний (художній) осередок* включає стіл з відкидними кришками-мольбертами й індивідуальними секціями для матеріалів; дошку настінну, шафу-тумбу для матеріалів та інструментів; традиційні й нетрадиційні матеріали (акварельні і гуашеві фарби, картон, клей, пензлики різних розмірів, палички для вух, зубні щітки, зубочистки, губки, пташині пера, поролон, клаптики тканини, гудзики, свічки, вату, шматочки паперу, целофану; копіювальний папір, гладенькі камінчики тощо);

– *музичний осередок* містить дитячі музичні інструменти (традиційні, нетрадиційні), музичні ігри, аудіозаписи, ноти;

– *театралізований осередок* (розміщують театральну завісу (екрани-ширми) для театралізованих ігор і вистав та величезний спектр сучасних видів театрів для дітей; велике та мале дзеркала).

У груповій кімнаті має бути просторо для активної театралізованої й рухової діяльності дітей. Стіни цих кімнат необхідно прикрасити естетичними взірцями, наприклад, картинами про природу, а різні предмети і явища мають розміщуватися на рівні очей дітей. Як зазначала відома педагогиня М. Монтессорі, не треба оздоблювати стіни ЗДО дитячими роботами-саморобками, адже вони є недосконалими й неестетичними, а “...око дитини має виховуватися на досконалих формах”.

У розвивальному естетичному середовищі необхідно забезпечити наявність різноманітного дидактичного матеріалу (завжди чистого, яскравого, естетичного, доступного) для:

- виховання органів чуття (моторних, тактильних, зорових, слухових, нюхових, смакових);
- навчання письма і читання;
- опанування навчання лічби (у межах 10 і більше).

Іграшки розміщують у кутку ігрової частини групи, не змішуючи їх із дидактичним матеріалом.

Ігри мають бути вільними і позбавленими втручання педагога. М. Монтесорі відкидає принцип: “Навчання у грі”, пропонуючи натомість “Розвиток і навчання дитини через дидактичний матеріал”.

Основними складниками розвивально-естетичного середовища у різних вікових групах вітчизняного ЗДО є:

- роздягальня (різнокольорові шафки, прикрашені розмаїтими іграшками, ілюстраціями, картинками з порами року, панно на теми дитячих казок);

- групова кімната за аналогією прикрашена відповідно до таких куточків (природи, ігрової зони, дидактичного та іграшкового матеріалів), містить важливі фрагменти інтер'єру, що відповідають зросту дітей;

- виокремлене місце для спортивних занять (модульна доріжка руху, знаки просування та виконання рухів [ходьби, повзання, лазіння, подолання перешкод тощо]);

- забезпечене приладдя для сюжетно-рольової гри дітей, починаючи із середнього дошкільного віку, з використанням предметів-замінників, символів, які дають можливість “вийти за межі” реалій, продумати і відтворити у скороченій ігровій формі (наприклад, ляльку-хлопчика поклати не на велосипеді, а на кубуку, уявити останній велосипедом);

- дидактичні, будівельні та конструктивні ігри;
- додаткові матеріали (друковані літери, настільно-друковані ігри з цифрами та літерами, таблиці, книжки з великим шрифтом, слова, ребуси, головоломки та ін.);
- дитячі альбоми, журнали, енциклопедії, ілюстровані видання про тваринний та рослинний світ для дітей старшого дошкільного віку;

– предмети для дослідницької діяльності – ваги, магніти, мензурки, лупа тощо.

У четвертому питанні необхідно висвітлити умови для самотійної художньої діяльності у ЗДО та сім'ї.

На розвиток самотійної діяльності дітей справляють суттєвий вплив розваги і свята.

Після проведення розваг та свят вихователі можуть в ігровій формі створювати ситуацію, котра нагадує дітям обстановку недавньої урочистості, а саме: показати аксесуари чи реквізити із святкового оформлення залу, роздати дітям костюми персонажів тварин чи казкових героїв для відтворення в пам'яті подій тощо. Звісно, діти пригадують яскраві події, окремі виступи та ігри, а найбільш яскраві події навіть демонструють.

Важливою умовою, що забезпечує розвиток дитячої СХД, є зв'язок із родиною. Усе, що дитина бачить і чує вдома, не залишається поза її увагою. Дорослим важливе теж повноцінне дозвілля, в якому вони відпочивають, малюють, співають і танцюють, прикрашають власну домівку відповідно до свят, відвідують театральні вистави, кінозали тощо. Дитина, спостерігаючи за дорослими, беручи участь у цих подіях і спільних діях з батьками, отримує яскраві художні враження. Прийшовши до ЗДО, вона ділиться своїми враженнями з іншими дітьми чи вихователем, висловлює своє бачення про почуте, побачене. Однак художній досвід, який дошкільник отримує у ЗДО, спонукує його і вдома займатися улюбленою справою. Тому батьки мають створити дитині необхідні умови для прояву творчості СХД, максимально заохочувати її прояви і бажання займатися, наприклад, ліпленням, підібравши відповідні іграшки для взірця, матеріали, враховуючи їх актуальність і виразність, а також самотійно брати в ній участь.

У родині необхідно подбати про створення сприятливої естетичної атмосфери, систематично ознайомлювати дитину в дозвіллевий час з мистецтвом загалом.

Відповідно до умов, у квартирі необхідно облаштувати ігрове та робоче місце, де розмістити для дитини книжки, картинки, папір, олівці, іграшки, музичні інструменти. Причому дитина має ініціювати обладнання свого ігрового куточка, розташовуючи відповідні ігри та предмети в певному порядку, як це і є у ЗДО.

За рекомендаціями вихователів батьки купують різні ілюстровані книжки, матеріали для образотворення, дитячі музичні

інструменти, сучасний папір для вирізання й клеєння тощо. Якщо не тільки в ЗДО, а й удома дорослі заохочуватимуть і підтримуватимуть творчі нахили дитини, то успіх їм гарантовано. Отже, непрямий вплив з боку батьків суттєво впливає не лише на зайнятість, а й на розвиток дитячої (СХД) дошкільників.

Питання, винесені на самостійне опрацювання

1. Деталізуйте окремо складові самостійної художньої діяльності дітей у закладі дошкільної освіти (за віковими періодами).
2. Розкрийте особливості самостійної художньої діяльності дітей у різних вікових групах.
3. Увиразніть умови для самостійної художньої діяльності дітей у ЗДО та сім'ї.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Проаналізуйте організацію самостійної художньої діяльності дітей в закладі дошкільної освіти.
2. Висвітліть вимоги до розвивально-естетичного середовища. Перелічіть компоненти розвивально-естетичного середовища у різних вікових групах у ЗДО.

Тема 7. Мистецтво театру як засіб формування особистості

ПЛАН

1.1. Роль театрального мистецтва у формуванні особистості. Театральна культура педагога.

1.2. Організація і проведення театральних вистав у закладі дошкільної освіти.

1.3. Драматизація та інсценування художніх творів.

1.4. Напрями ознайомлення дітей дошкільного віку з театральним мистецтвом (безпосереднє; опосередковане (розповіді, альбоми, радіо, грамзапис, телевізор, комп'ютер; самостійна художня діяльність).

1.5. Ознайомлення дітей з театром як культурною установою. Таємниці театральних професій. Правила поведінки в театрі. Використання мистецтва театру в роботі вихователів.

Література

Базова:

1. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім “Слово”, 2008. 256 с.

2. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення. Київ : Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.

3. Драматизація та інсценування художніх творів. [Електронний режим]. Режим доступу: <http://dnz17.org.ua/nadpomohu-vykhovateliam/dramatyzatsiia-ta-instsenuvannia-khudozhn/>

4. Загородня Л.П., Тітаренко С.А., Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посіб. Суми : Університетська книга. 2010. 319 с.

5. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку. *Освітній дискурс* : збірник наукових праць. Випуск 9 (11–12). [Електронний режим]. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23315/Lyubchak.pdf?sequence=1&isAllowed=y> С. 91–103.

6. Любчак Л.В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських*

освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4–5 квітня 2013 р.), за ред. Г.С. Тарасенко, Вінниця : ТОВ “Нілан ЛТД”, 2013. Вип. 2. С. 451–454.

7. Організація театралізованої діяльності дошкільників [Електронний режим]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/organizaciya-teatralizovano-diyalnosti-doshkilnikov-328474.html>

8. Попова І.І., Гончаренко С.Ю. Роль педагога в організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку. The XVI International Scientific and Practical Conference «Integration of scientific solutions and methods into practice», April 24–25, Paris, France. 393 p. С. 232–236.

Додаткова:

1. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка. Київ : Лібра, 1996. 224 с.

2. Артемова Л.В. Театр і гра. Київ : Томіріс, 2002. 291 с.

3. Десятник Г.О., Лимар Л.Д. Основи акторської майстерності в екранній творчості : тексти лекцій / науковий редактор доктор наук із соціальних комунікацій Гоян В.В. Київ, Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. 108 с.

4. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. Київ : УРІМБ, 1997. 302 с.

5. Капська А.Й. Педагогіка живого слова. Київ, 1997. 136 с.

6. Мороз О.Г., Омеляненко В.Л. Перші кроки до майстерності. Київ, 1992. 112 с.

Мета: проаналізувати роль театального мистецтва; ознайомити педагога з театальною культурою, організацією і проведенням театральних вистав у ЗДО; розкрити особливості драматизації та інсценування художніх творів; ознайомити з театром, його правилами, таємницями театральних професій, мистецькою діяльністю.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

При висвітленні *першого питання* необхідно окреслити значення театрального мистецтва у становленні особистості, зокрема. його ефективний вплив на розвиток її театральних здібностей, талантів, обдарувань, а також роль вихователя в означених процесах в освітньому просторі дошкілля. Сутність театрального мистецтва полягає у розвитку комунікативних якостей особистості у залученні її до атмосфери, так би мовити, казкової ейфорії, що не лише уможливлює прояви активності, а й поліпшення емоційного настрою.

Головною метою мистецтва театру є створення умов для морального виховання та прищеплення моральних якостей особистості вихованців, розвиток їхніх творчих умінь і навичок упродовж участі у театралізованій діяльності, “занурення” усіх дітей у світ художнього твору, де вони безпосередньо виявляють свої емоції (сум, здивування, захоплення, обурення, сумніви), долають проблеми разом із героями казок, навчаються думати і відстоювати свої рішення.

Театр – один із найбільш доступних і видовищних видів мистецтва. Він враховує певні особливості дітей дошкільного віку (емоційність, чуттєве сприйняття, розвинену уяву, емпатію) і дає змогу одночасно зробити далеке близьким, незрозуміле – зрозумілим, байдуже – значущим.

Театралізована діяльність реалізується у формі занять, інсценування і театралізованих ігор. Стисло охарактеризуємо їх.

I. *На театралізованих заняттях* педагог дбає про розвиток уваги, уяви, рухів дітей. Його основними завданнями є:

- висвітлити тематику художніх творів, надати елементарні знання про специфіку відображення та інтересів літературних героїв під час театралізованої діяльності;
- мотивувати дітей до творчої самореалізації упродовж театралізованої діяльності;
- спонукати вихованців до створення цілісного художнього образу за допомогою жестів, міміки і рухів.

II. *Інсценування* передбачає певні етапи “знайомства” з персонажами інсценованого твору, а саме:

- складання словесного портрета героя;

- фантазування з приводу його будинку, взаємин із батьками, друзями, улюблених занять, ігор;
- вигадкування різних випадків із життя персонажа, не передбачених інсценуванням;
- аналіз уявних учинків героя художнього твору;
- роботу над сценічною виразністю: визначення доцільних дій, рухів, жестів персонажів, місця на сценічному майданчику, міміки, інтонації.

III. *Театралізовані ігри* дають дітям змогу “програвати” різні ситуації, події, відносини, емоційні стани, що сприяє розвитку психічних процесів і різних якостей дитячої особистості – самостійності, ініціативності, чуйності, уяви. Сенс ігрової діяльності полягає в активізації різноманітних емоцій, почуттів, переживань, значущих для дитини, що її не лише навчає, а й виховує, формує певні навички, вміння реалізувати задуми на основі її життєвого досвіду. Дитина, задіяна у театралізованій грі, відтворює образ певного ігрового персонажа, що дає відчуття емоційної єдності і співпричетності з ним, виражає власні почуття, тим самим виявляючи і збагачуючи свій емоційно-чуттєвий досвід. Дитина схильна ототожнювати себе з улюбленими героями. Така ідентифікація дає змогу через образи театралізованої гри здійснювати вплив на неї виховання, формувати досвід її емпатійної поведінки.

Важливою складовою фахової компетентності вихователя є його *театральна культура*, що охоплює як соціокультурні, такі освітні чинники.

Саме у вищій педагогічній школі відбувається становлення особистісної самосвідомості фахівця, його адекватної культурної самоідентифікації, розвивається вміння спілкуватися, висловлювати почуття, володіти своїми психофізичним станом, голосом, пластикою рухів, виховується почуття міри, смак – усе те, що необхідне задля успіху в майбутній професійній діяльності вихователя ЗДО. Тому елементи театральної педагогіки, використані в освітньому процесі – це дієвий засіб розвитку творчих, артистичних здібностей майбутнього педагога.

Крім того, педагогічний артистизм і креативність сприяють модернізації сучасної освіти, спрямованої на перехід від нарощення кількості знань до формування творчих якостей, нового мислення тощо.

Відомо, що майстерність як педагога, так і актора визначається тим, як вони володіють теорією і практикою інноваційних методів роботи над матеріалом. І коли опанувати теорію можна швидко, то для набуття професійної компетентності необхідні час, тренування, досвід, рутинна праця. У зв'язку з цим головне завдання майбутнього фахівця полягає не лише в постійній роботі над собою, а й у формуванні потреби систематичного саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти.

Театральна педагогіка – це ефективний засіб забезпечення творчого робочого самопочуття педагога. Роботу педагога дослідниця вважає відповідальною, багатоаспектною, прекрасною і водночас важкою: педагог – це маг, віртуоз, чарівник, який уміє зробити заняття глибоко змістовним, таким, що вміщує в себе великі історичні періоди, складні літературні й наукові долі, епохальні відкриття; він володар дум, лікар, духовний наставник, і він же невтомний трудівник.

Складність означеного фаху полягає у його поліфункціональності, в одночасному виконанні педагогом відразу трьох ролей: він і драматург (сам складає сценарій кожного заняття); він і режисер (а кожне заняття – це певною мірою прем'єра); він і виконавець головної ролі, і до того ж сам себе одягає, робить зачіску й обслуговує, забезпечує порядок на занятті.

Усі перелічені аспекти уможливають висновок: акторське мистецтво, театралізація потрібні педагогові не для того, щоб кожного разу, спілкуючись з дітьми, грати ту чи іншу роль, а для того, щоб, залишаючись самим собою, результативно здійснювати задумане педагогічне дійство, знати, як успішно творити педагогічний акт не на приблизному очікуванні дива, а на основі професійно розрахованої педагогічної техніки.

У *другому питанні* (“Організація і проведення театральних вистав у закладі дошкільної освіти”) студентам необхідно зосередити увагу на різних видах театралізованої діяльності, таких як *театралізовані ігри* (непредметні (ігри-драматизації); предметні (ігри-інсценізації)); *настільні* (театр картинок, театр іграшок); *стендові*: (театр на фланелеграфі, тіньовий театр, пальчиковий, ляльковий, театр петрушок, театр маріонеток, театр повітряних кульок, театр коробок, театр рукавичок, театр-пуф, магнітний театр).

При розгляді цього питання доцільно звернути увагу на постановку будь-якого виду театрального видовища, на підготовку театральної вистави, в якій дитина може бути і актором (дійовою особою), і глядачем, і сценаристом; а у проведенні гри – і творцем, і актором, і режисером.

Майбутнім вихователям необхідно не лише теоретично ознайомитися з переліком видів лялькового театру, його правилами та нормами, а й практичною організацією та показом лялькових вистав у ЗДО, з відвідуванням безпосередньо лялькового театру для а також демонстрацією окремих фрагментів лялькових вистав. Практичні заняття передбачають ґрунтовну підготовку майбутніх фахівців до організації та проведення лялькової вистави, яка містить певну послідовність дій: по-перше, обрання літературного твору для вистави; по-друге, вивчення змістової канви твору; по-третє, розподіл ролей; по-четверте, вибір різновиду лялькового театру; по-п'яте, виготовлення декорацій, або й ляльок; по-шосте, добір музичної складової: музичних інструментів тощо. Змістовий модуль завершується показом підготовленої *лялькової вистави* (звіт мікрогруп).

Сучасний вихователь має не лише знати специфіку театального мистецтва, а й уміти демонструвати різні види театру, залучаючи дошкільнят до будь-яких із них [5, с. 97].

Важливо спонукати дітей до імпровізації в театралізованій діяльності при передачі характерних рис персонажів, їхніх емоційних станів, переживань (за допомогою невербальних засобів виразності та інтонації). Поступово вихователь має мотивувати дошкільнят до самостійного вибору сюжетів драматизації, ролей, атрибутів, костюмів, доступних видів театрів тощо. Водночас необхідно залучати дітей до театального культури, ознайомлювати з різними видами театру, театральними жанрами тощо. Такі завдання успішно реалізуються за умови активної взаємодії дітей і дорослих – вихователя, співробітників ЗДО, батьків тощо [8, с. 233].

До того ж важливо зосередити увагу студентів на театальному забезпеченні дітей відповідно до змісту казок, на антуражі та декораціях, реквізитах, костюмах у групі ЗДО. Йдеться про такі предмети-декорації, як кошик, ящик, скриня, мішок, аркуш, чарівна паличка, посуд, іграшки, муляжі овочів й фруктів, різмаїті тематичні предмети, які використовуються в побуті тощо.

Вихователям у ЗДО роботу з дітьми потрібно проводити не вимушено, але систематично, щоразу інтригуючи вихованців театральною “цікавинкою” (новинками персонажів, родзинками дій героїв та ін.), ознайомлюючи їх із сценарієм театральної вистави, вмінням правильно роздати ролі героїв, поступово вивчати з ними текст, вміло керувати декламуванням та вправляти театральною грою виконавців. Тривалість театральної діяльності буде залежати від вікових та індивідуальних особливостей дошкільнят, їхньої пізнавальної активності та бажання “креативити” (перед дзеркалом, наприклад, “мавпувати”).

Ігри-драматизації вихователі зазвичай організовують із дітьми (4–6 років). Організація діяльності таких ігор здійснюється під час театралізованої діяльності у другу половину дня. Заняття проводяться мікрогрупами по 2–3 особи у кожній, підгрупами – по 3–6 дітей або з усіма учасниками вистави по 6–10 осіб (залежно від мети, визначеної педагогом під час попередньої підготовки).

Підготовка до проведення гри-драматизації увиразнюються упродовж спостережень, екскурсій, організованих занять, комунікативно-мовленнєвих занять, читання казок, слухання музики, ігор (музичних, рухових, дидактичних), ігрових вправ, самостійної дитячої художньої діяльності тощо.

1. Під час першої частини такого заняття потрібно ознайомити дошкільнят зі змістом художнього твору, обраним для драматизації. Вихователь читає або розповідає досить виразно літературний текст, але й може запропонувати його прослухати у відеозапису. Надалі відбувається поглиблене вивчення художнього твору у різний спосіб: бесіди за змістом казки, за ролями, за емоційним вираженням героїв (на допомогу можуть бути використані ілюстрації та навідні запитання до них: “Який ти помітив/ла настрій у хлопчика/дівчинки?”, “Як ти про це дізнався/дізналася?”, “Кого/що нагадує тобі цей вираз обличчя (його поза, хода, рухи)?..”.

2. У другій частині заняття вихователь зосереджує увагу на розвитку уяви, емоцій, збагачення досвіду дошкільнят шляхом визначення емоційних станів героїв казок, а засобами мовлення ознайомлення із сферою вираження почуттів. Реалізація перелічених завдань здійснюється за допомогою комплексу відповідних методів і прийомів вихователя: використання ілюстрацій, демонстрацій на екрані сучасних гаджетів фото та відео

із зображенням тварин, людей та інших казкових персонажів і їхнім відображенням різних емоційних станів, імітаційно-ігрових вправ із піктограмами, смайлами, емодзі для вправлення дітей у певних емоційних вираженнях за зовнішніми показниками, певних завдань, переліку запитань до вихованців із метою розуміння почуттів інших, згодом розвиток у них цих почуттів і їх вправлення у них, показ емоційних висловлювань, переживань, станів героїв за мовленнєвими й зовнішніми проявами тощо (наприклад, “Покажи як плаче зайчик?”, “Покажи як сміється зайчик?”, “Який настрій у бабусі чи дідуся?”, “Яким голосом співає пташка?” та багато іншого). Ці та інші вправи, прийоми театралізованої роботи з дітьми розвивають не лише їхню уяву, фантазію, а й сприяють пришвидшеному розвитку їхнього мовлення, вчать аналізувати дії героїв, їхні пригоди, події, робити узагальнюючі висновки.

3. Третя частина заняття спрямована на практичні дії та засвоєння вихованцями засобів виразності. Для цього використовуються творчі вправи на розвиток умінь самостійно використовувати необхідні інтонації, виразні рухи для передачі емоцій літературних героїв (наприклад, “Покажи ходу певного персонажа”, “Зміни голос” тощо). Водночас вихователь шляхом використання спектру народної педагогіки (скоромовок, чистомовок, прислів’їв, приказок), а також через вправи та ігри удосконалює комунікативно-мовленнєву техніку з дітьми.

Як бачимо, підготовча робота хоча є для дошкільнят складною, але вона їх інтригує. Після неї вони розкриваються і вчать драматизувати ті чи ті фрагменти художніх творів за власним вибором, визначаються і вправляються у самостійному пошуку, підборі інтонації, темпу мовлення й використанні відповідних емоцій та засобів виразності.

Показниками продуктивної організації театралізованої діяльності дітей 4–6 років фахівці вважають:

- здатність дошкільнят активно сприймати інформацію і взаємодіяти з однолітками в групі, та з вихователем під час ігор-імітацій, розігрування уривків казок, інсценування;
- спроможність вихованців імітувати голоси тварин, птахів, наслідувати їхню ходу, наспівувати мелодії упродовж театралізацій чи драматизацій художніх творів чи окремих епізодів казок;

– уміння дітей дотично до дій персонажів імітувати їхні рухи, міміку, жести; брати участь в театралізованих іграх, іграх за сюжетами дитячих художніх творів тощо.

У *третьому питанні* заняття передусім необхідно з'ясувати сутнісне значення драматизації та інсценування художніх творів.

Драматизування включає слухання художнього літературного твору з подальшим його розігруванням у ролях, відтворення характерних рис його героїв зі збереженням послідовності авторського сюжету у т. зв. гри-драматизації.

Гра-драматизація як самостійний вид театральної-ігрової діяльності – це своєрідна театральна вистава, де діти постають у ролі акторів. Її основою є вдало підібраний, цікавий художньо-образний твір, зміст якого легко у невимушеній формі дітям вдається відтворити у театральній діяльності [3].

Гра-драматизація доцільна за наявності у дітей навичок ігрових дій, театральних здібностей, умінь імітувати, перетілюватися у тих чи тих персонажів, героїв казок. Іноді дітям потрібно самостійно діяти від себе, мімікою, жестами, інтонацією відобразити чи вигадати рухи, підключити вигадку, фантазію тощо.

Фінальним акордом у вивченні і відображенні художнього тексту казки, звісно, є гра-драматизація. Драматизація буде успішною за умови глибокого осмислення змісту художнього твору. За даними Н. Карпинської, у дітей спостерігаються як загальне розуміння й відтворення змісту художньої постановки твору, планування певних власних дій у виконанні ролей, так і відсутність навичок реалізації тої чи іншої ролі у грі [3].

Зазначений вид театральної-ігрової діяльності великою мірою сприяє виявленню у дітей творчих здібностей розвитку, самостійності й ініціативності. Драматизуючи, вихованці опановують мовлення: розповідають, декламують, ставлять запитання, відповідають тощо.

Ігри-драматизації – планована діяльність вихователя. Драматизуючи художній твір, дошкільнята зіставляють свою участь і способи поведінки з іншими дітьми, під час театральних дій використовують відомі для них міміку, інтонацію, рухи тощо. А для цього дітям потрібно насамперед глибоко осмислити і знати текст літературного твору.

Окрім того, частина дітей любить творчо креативити свою роль, а інша – лише відтворювати дії за вихователем.

З метою розвитку творчих здібностей та їх прояву в іграх-драматизаціях дослідниця Н. Карпинська пропонує вчити дошкільнят: розмовляти виразно й чітко у грі; змінювати інтонацію в голосі, коригувати силу його подачі; дотримуватися відповідних рухів до зазначеної ролі; узгоджувати темп мовлення, координувати рухи й міміку; не відволікатися від театральної-ігрової діяльності; діяти злагоджено в колективі. Для того, щоб увиразнити й зацікавити дошкільнят до театралізації, особливо розвитку мовлення, інтонації, вираження себе, вихователю доцільно організовувати перегляд мультфільмів, кінофільмів, дитячих телепередач, відвідування театральних вистав у театрі, де в оригіналі звучить п'єса, а її виконавці професійні актори та майстри художнього слова [3].

Після переглянутого спектаклю вихователь обговорює з дітьми гру артистів, їхній одяг та підбір декорації на сцені. Якщо виставу організовано в ЗДО, доцільно організовувати бесіду з артистами про їхню професію.

На музичних заняттях, заняттях із художньої літератури необхідно вчити дітей інтонувати голосом, відтворювати настрій, душевний стан та характер героїв.

На щоденних заняттях педагог практикує різноманітні вправи з дітьми: заспівати голосно, тихо пісню про Колобка, інтонацією показати характер героя; зобразити “щасливу” зустріч Червоної шапочки з Вовком; відтворити голосом хитрі “маневри” Лисички; показати швидкі рухи Зайця; важкі кроки Ведмеда і великі кроки Вовка. Упродовж систематичних занять підміни рухів, голосу, ходьби, діти оволодівають театральними вміннями й навичками, які згодом достойно демонструють в іграх-драматизаціях, вдосконалюючи свої творчі здібності. Якщо молодші дошкільнята виявляють інтерес до гри-драматизації лише як її учасники, то старших дошкільнят уже цікавить якість виконаних ними ролей. У вихованців розвивається вміння оцінювати акторську майстерність своїх товаришів, формуються навички самоаналізу [3].

Ігри-драматизації у ЗДО проводять у різних вікових групах за змістом народних казок, оповідань, сюжетних віршів або авторських текстів.

У молодшій і середній групах дітей навчають драматизувати на заняттях. Зазвичай основою ігор-драматизацій у цих групах постають народні казки. Вони легко драматизуються, містять

яскраві образи героїв, короткі й виразні діалоги, гострі драматичні ситуації зі швидким розвитком подій, емоційним художнім мовленням персонажів. Такими є казки “Колобок”, “Теремок”, “Вовк і семеро козенят”, “Котик і півник”, “Ріпка”, “Три ведмеді” тощо. У віці від 3–5 років використовують літературні твори з простими ігровими діями. Це народні забавлянки, вірші сучасних поетів із діалогами, що уможливлюють відтворення їх змісту в особах. Гру-драматизацію вихователі можуть пропонувати для виконання декілька разів (2–3 рази), щоразу з новим складом учасників.

Ігри-драматизації для дітей старшої групи проводять у повсякденному житті (як на організованих заняттях, так і в години розваг) і у другій половині дня. Під час читання казки, оповідання, вірша вихователь використовує різноманітні засоби виразності (показує дітям силу голосу, міміку, жести, ритм, темп мовлення, задає інтонацію, створює паузи, розставляє відповідні наголоси тощо) для показу характеру твору та його емоційного увиразнення. Таке майстерне виконання, наприклад, читання казки, виразність дійових осіб, образність їхнього мовлення в особі вихователя уможливлює дошкільнят успішно провести подальшу драматизацію.

Діти під егідою вихователя переказують зміст казки, для того, щоб краще запам’ятався сюжет. При цьому недоцільно показувати їм, як поведився б певний герой твору, аби не стримувати творчої самостійності дошкільнят. Усі зусилля дітей необхідно зосередити на розвитку їхньої самостійної творчості, а не на розучуванні театральної вистави чи гри у процесі виконанні ролей. Для цього найефективніше демонструвати за змістом казки мультфільм або аудіо казку чи відповідний змісту ілюстративний матеріал тощо.

Розширенню уяви дітей сприятимуть ще й такі засоби, як спостереження у реальному житті, опис характерних особливостей персонажів через усну народну творчість (загадки, вірші, приказки), читання літературних творів інших авторів, бесіди з дітьми (“Як ти розумієш свою роль? Як ти її гратимеш у гри-драматизації? Який твій герой? Чи подобається він тобі? Покажи, як рухається твій персонаж”) тощо. Усе це допоможе дітям глибше осягти специфіку використовуваної ролі.

До гри-драматизації вихователю потрібно підготувати з дітьми атрибути конкретної ролі, елементи костюмів, що характеризують

певний персонаж, з'ясувати відповідність особі конкретного виконавця, а також колективно розподілити наявні ролі. Основними костюмованими атрибутами гри-драматизації є, до прикладу, колосок, вушка зайчика, гребінець півника, хвіст вовка, червона шапочка, шубка ведмедя, хвіст лисиці, обідній фартушок, кошачок з фруктами та ін.). Для успішного проведення гри-драматизації усі атрибути мають важливе значення для створення творчої ігрової атмосфери та враження справжнього спектаклю. Відповідна атрибутика, костюмована атмосфера надають дошкільнятам стимулу брати участь в грі, піддають азарту. Драматизуючи казки, вірші, оповідання, дошкільнята збагачують своє мовлення, розуміють його підтекст і образність рідного слова.

Додамо, що значною мірою успіх гри-драматизації залежить від вдало дібраного вихователем твору з яскравими образами типових персонажів, що уособлюють добро і зло, чії дії у конфліктних ситуаціях цікаві та повчальні. Частим та ефективним досвідом є показ дітей старшої групи драматизації казки для дітей молодшої та середньої груп [3].

Отже, гра-драматизація – це вільна імпровізація дітей на заданий вихователем сюжет твору без чіткого дотримання тексту. А якщо обраний для драматизації твір доступний дошкільнятам та містить динаміку, і є нескладним, а художні образи часто повторювані в казках, мультфільмах, іграх, то вони з легкістю “підхоплюються” дітьми.

Поряд з іграми-драматизаціями у вітчизняних ЗДО широко використовують ще й **інсценування**.

Інсценізація – це достеменне відтворення літературного твору автора і є набагато складнішим виконавським процесом, що передбачає заучування з дітьми напам'ять тексту [2, с. 68].

Якщо драматизацію проводять у всіх вікових групах (починаючи з молодшої – до старшої), то **інсценізацію літературних творів – лише з дітьми старшої групи**, здебільшого під час літературних ранків, концертів, свят.

Упродовж інсценізації певного художнього твору обов'язково використовуються декорації, костюми, атрибути, а також до неї задіяно ведучого, котрий декламує авторські слова. Діти, слухаючи на сучасних гаджетах дитячі художні твори, не лише ознайомлюються з їхнім текстом, а й чують професійний темп і динаміку мовлення. Дошкільнята (старша група) під час

інсценування перетворюють твори на маленькі вистави. Вихованці часто інсценізують фрагменти оповідань, казок на вечорах усної народної творчості, розваг, казок, на літературній вікторині, присвячені творчості письменників тощо).

Отже, драматизація та інсценування важливі форми роботи з дітьми у ЗДО, які сприяють комунікативно-мовленнєвому, художньо-творчому розвитку, розвивають емоційний світ дошкільника [3].

Усі художні твори охоплюють такі жанри:

- прозовий (оповідання, повість);
- поетичний (вірш, байка, поема);
- драматичний (п'єса, сценарій);
- фольклорний (казка, загадка, прислів'я, приказка, пісня тощо).

Твори з перших трьох підгруп називають **літературними**. У їхніх текстах наявні ємкі монологи й діалоги дійових осіб. У гри-драматизації у дитячих діалогах допускається відхилення від тексту. При читанні віршів необхідно відтворювати авторський текст.

Підібраний вихователем той чи той художній твір для драматизації завжди має бути доступним для розуміння дітей. Адже дошкільнята люблять ідентифікувати себе з певним героєм, діяти, так би мовити, від його імені. Важливим є вміння педагога підбирати твори для драматизації, особливо де присутня велика кількість дійових осіб, щоб залучити більшість дітей групи.

У *четвертому питанні* необхідно охарактеризувати основні напрями залучення дітей до театрального мистецтва:

- а) безпосереднє ознайомлення з театром;
- б) опосередковане ознайомлення з театром;
- в) самостійна театральна діяльність.

Безпосереднє ознайомлення з театром починається в родині, але відомо, на жаль, відвідування вистав її членами зазвичай не практикується (через відсутність у місцевості театру, недооцінювання ролі театрального мистецтва, високу вартість театральних квитків).

У такому разі педагогам-вихователям треба “покреативити”, до прикладу, запропонувати створити дійство (приїзду театральної групи до ЗДО з виставою: з етапом очікування та підготовки, висловлення слів вдячності акторам, опісля – спільне фото з ними).

Упродовж опосередковане ознайомлення з театром дошкільнят інформують про такі його види, як театр одного актора, стендовий, настільний, атрибутивний, безпредметний та багато ін.

Для повноцінного ознайомлення вихованців із театральним мистецтвом ефективними вважаються певні засоби та форми, а саме: у запису на комп'ютері, по телебаченню;

- прослуховування аудіоверсій казок, радіовистав;
- перегляди театральних вистав, передач;
- розглядання театральних світлин, костюмів, масок, декорацій;

- проведення дидактичних ігор: “Ми купуємо квитки до театру”, “Ми прийшли на виставу”, “Репетиція” тощо.

Останній, третій напрям залучення дітей до театрального мистецтва, – їхня самостійна театральна діяльність, що передбачає безпосередню участь у постановці театральних дійств.

Організуюючи останні, педагогу необхідно практикувати участь у них дошкільнят як глядачів або як виконавців певних ролей (режисерів, музикантів, сценаристів, костюмерів, суфлерів, касирів, дизайнерів тощо).

Цінність театралізованої діяльності вихованців полягає у розвитку вміння дітей імпровізувати, самореалізовуватися, аналізувати власні дії, емоції у глибшому розумінні змісту вистави, у вдосконаленні естетичних смаків дошкільнят, готовності творити у групі, у пізнанні власних почуттів. Тобто ігри у театр, сюжетно-рольові ігри, проведення театралізованих ігор-драматизацій, інсценізацій є чудовим підґрунтям особистісного становлення дошкільнят.

*Висвітлення п'ятого питання передбачає ознайомлення дітей із театром як культурною установою, з його термінологічним апаратом, особливостями структури театральних вистав, специфікою акторських професій тощо. Розпочати доцільно з наголошенням на тому, що кожна вистава у театрі є платною. Тому, зайшовши до нього, відвідувачі передусім ідуть до *театральної каси*, де можна придбати квиток, у якому вказано назву вистави, число, місяць її проведення, ряд, місце, час початку вистави; ціну квитка тощо. А ще необхідно додати, що квиток треба зберігати до кінця вистави, адже при вході в глядацьку залу контролер може перевірити його наявність.*

Наступний етап – ознайомлення з *гардеробною* кімнатою: її використовують у холодну пору; усі глядачі стають у чергу для здачі верхнього одягу, шапок, шарфів, рукавиць. Одяг кожної людини вішають на вішалку, а натомість видають номерок, із яким після вистави потрібно звернутися до гардеробника за одягом.

Основним і надзвичайно цікавим місцем у театрі є *глядацька зала*. У ній відбуваються основні дії театрального мистецтва, водночас це середовище для глядачів, де вони перебувають під час вистави. Тут є м'які крісла, розташовані нижче або на тому ж рівні, що і сцена, а у великих театрах – також балкони, ложі, розміщені на підвищенні.

Сцена призначена для показу акторами театралізованого дійства, вистави. Таємничу атмосферу сцені надають занавіс, декорації, яскраве світло тощо. Ще є працівники *освітлювального цеху*, які за допомогою багатьох пультів керують прожекторами в залі. Адже світло під час вистави змінюється на сцені безліч разів.

Бутафорна кімната-цех – це приміщення, в якому бутафори виготовляють різні декорації та інші речі для вистави.

У *костюмерній* зберігається багато різних театральних костюмів. Актори тут одягаються перед виступом на сцені.

Призначення гримерної – “перетворити” актора на того чи того героя за допомогою гриму для зміни зовнішності.

Буфет – місце, де під час антракту (перерви) глядачі можуть придбати чай, каву, водичку, поласувати розмаїтими тістечками.

Відвідувачам театру потрібно знати *театральні символи*, серед яких виокремлюють чотири групи *заборонні, попереджувальні, вказівні й допоміжні, рекомендаційні*.

Перша група – заборонні. Перекреслені стрілки на символах означають, що цього не можна робити в театрі (наприклад, заборонено їсти шоколад, цукерки під час вистави, бо це спричиняє шум і дискомфорт для інших у слуханні вистави, тому не дозволено виконувати якісь маніпуляції з їжею чи іншими предметами).

Заборонено їсти морозиво в залі для глядачів, заходити до театру у брудному взутті, мати увімкнутий мобільний телефон під час вистави.

Друга група – театральних символів – попереджувальні. Цей знак стосується як глядачів, так і всіх працівників театру. Скажімо, до початку вистави у театрі звучать три дзвінки. Усіх присутніх у театрі попереджають про те, що після останнього третього дзвінка

вимкнуть світло і почнеться вистава. Інший знак попереджає, що перед виставою проходити між рядами треба лише обличчям до глядачів, які вже сидять.

До третьої групи належать вказівні та допоміжні символи. Ці знаки, знайомі усім, розміщують неподалік від тих місць, де можна поїсти. А інші вказівники-путівники нагадують про те, що папір, обгортки з цукерок, пакетики треба кидати лише в кошики для сміття.

Символи четвертої групи – рекомендаційні – дозволяють сміятися в театрі. Є ще й такі: “Слухай уважно в театрі!”, “Даруй квіти акторам!”, “Плескай у долоні акторам за виставу!” Коли вистава сподобалася, дозволяються на її завершення голосні вигуки: “Браво!”

Театр – це мистецтво колективної праці і творчості багатьох працівників. Усі вони є невід’ємним ланцюжком у створенні та відтворенні вистави, нерозривно пов’язані між собою, а результатом їхньої співпраці постає кінцевий продукт – вистава. Мета всіх працівників театру – передати глибину змісту твору, відобразити його наче реальні події та вплинути на почуття глядачів.

Про які *театральні професії* необхідно знати дітям? Охарактеризуємо їх коротко.

Безпосередні учасники театралізованої вистави – це актори, музиканти, бутафори, декоратори, режисер, костюмер, гример, касир, глядачі.

Акторів іще ще називають “магами, чарівниками театру”. Адже їм під силу будь-який образ та художнє перевтілення у казкових героїв. І ці ролі грають звичайні люди. Перш ніж виступати на сцені перед глядачами, актори розучують текст художнього твору, вивчають напам’ять слова, вчаться говорити їх виразно, з різною інтонацією. Вони уявляють, як гратимуть на сцені, як сміятимуться чи плакатимуть, як висловлюватимуть гнів чи радість, як рухатимуться. Актори заздалегідь продумують, із якого боку їм виходити на сцену, де стояти. Вони тренуються у вираженні своїх почуттів, навчаються “ставити себе на місце” інших людей. І тільки тоді, коли всі ролі вивчені досконало і програвуться ідеально, актори показують виставу глядачам. Один і той самий актор може грати різні ролі. Побутує навіть така фраза: “Автор увійшов в образ”. Тому головне у виставі – це гра акторів.

Оскільки всі театральні вистави мають музичний супровід, то, зрозуміло, необхідні *музиканти і диригенти*. Театральні вистави зазвичай супроводжує оркестр. Музиканти грають в оркестровій ямі біля сцени. А щоб вони виконували музичні твори злагоджено, ними керує диригент.

Бутафори і декоратори – це майстри, які талановито виготовляють різні декорації для вистав, розмальовують їх (наприклад, можуть зробити булаву для Котигорошка, хатинку для Баби-Яги і створити велику лісову галявину... вони вміють пиляти, клеїти, малювати, шити тощо). На сцені бутафор точно та вчасно подає різні предмети актору, бо вистава не може чекати.

Режисер постійно працює окремо з кожним актором і зі всіма ними разом. У виставі задіяно багато артистів. Але якщо кожний із них гратиме роль автономно, неузгоджено з іншими, не взаємодіючи з ними, вистава не вийде, і тому режисер керує ними, як диригент музикантами. Разом із художником режисер розробляє декорації до вистави, з освітлювачем – обдумує освітлення, тобто відповідає за всю постановку вистави. Тому режисер – головний.

Завдання костюмера – шити, виготовляти різні театральні костюми для акторів (наприклад, Пана Коцького, Лиса Микити, Кози-Дерези та багатьох інших театральних героїв), а також у костюмерній допомагати акторам одягатися перед виставою.

Гример – це майстер, який працює у гримерній, накладає грим акторам на обличчя, припудрює, може приклеїти бороду або вуса, робить їм зачіски або одягає перуку. Він може молодого актора загримувати під дідуся, під вовка чи Карабаса-Барабаса. Без гримера вистава не була б такою привабливою.

Касир продає квитки в театральній касі.

Глядачі – основні театральні гостеві персонажі, без них театральна вистава – беззмістовна безглузда діяльність акторів на сцені, адже їх результат праці залишиться неоціненим. Виступ акторів перед глядачами є важливим дійством, яка обов'язково передбачає кінцевий результат – схвалення чи засудження тих подій, які виносяться на розгляд.

Глядачі зобов'язані дотримуватися внутрішніх правил поведінки у театрі.

Основні правила поведінки у театрі. Приходити до театру потрібно вчасно, адже до зустрічі з вами готувалася група

працівників (актори, музиканти, працівники з освітлення). Усі вони дбають про вчасний початок вистави.

Великі дзеркала в гардеробі призначені лише для корекції одягу і зачіски. Зачісуватися, поправляти дизайн одягу можна лише в туалетній кімнаті. У гардеробі свої речі потрібно передавати гардеробникам, перекинувши їх через бар'єр, з-поміж іншого, сумку чи пакет. Ваш верхній одяг обов'язково повинен мати вішак, щоб “не червоніти” за свою неохайність.

Проходити до свого місця уздовж рядів треба обличчям до глядачів. Якщо ти прийшов із дівчинкою, пропусти її вперед. Якщо ти вже сидиш в очікуванні вистави і ще приходять інші глядачі, то потрібно коректно встати і їх пропустити. Сідати потрібно лише за номером, вказаним на квитку.

Під час вистави не розмовляй (для обміну враженнями існує антракт). Під час антракту не поспішай першим потрапити до буфету, не розштовхуй інших. Якщо ти маєш гроші на цукерки чи тістечка, а твої друзі ні, почастуй їх. Не вставай доки не закінчиться вистава, щоб не заважати іншим глядачам.

Не поспішай до гардеробу за верхнім одягом, щоб не склалося враження, ніби тобі не сподобався спектакль і ти прагнеш швидше піти з театру. Скільки б не зібралося після вистави глядачів у гардеробі, всі встигнуть одягнутися за 10–15 хвилин.

Подякуй акторам за чарівну виставу (щирими гучними оплесками, посмішкою, вигуком “Браво-бравісімо”, за можливості подаруй квіти тому актору, який тобі найбільше сподобався.

Використання мистецтва театру в роботі вихователів. Важливе місце на формування особистості дошкільника займає театр. Він уможлиблює розв'язання безліч актуальних проблем, пов'язаних із:

- художньо-естетичним розвитком та вихованням дітей;
- моральним вихованням;
- інтелектуальним розвитком (пам'яті, мовлення, мислення);
- створенням позитивного емоційного настрою (психологічне здоров'я);
- формуванням естетичної культури загалом.

Педагог системно розширює ігровий досвід вихованців шляхом опанування низки ігор-драматизацій. Серед них виокремимо:

- гра-імітація окремих дій людини (зокрема, й емоцій), тварин і птахів (виглянуло сонечко – діти зраділи: посміхнулися, заплескали в долоні, застрибали на місці);
- гра-імітація послідовних дій, поєднаних із передачею емоцій героя (веселі гномики заплескали в долоні і почали танцювати);
- гра-імітація образів знайомих казкових персонажів (незграбний ведмідь іде до будиночка, хоробрий півник крокує доріжкою);
- гра-імпровізація під музику (“Веселий дощик”);
- німа гра-імпровізація з одним персонажем (“Зайчику, потанцюй ...”);
- гра-імпровізація за текстом коротких казок, оповідань і віршів, які розповідає вихователь;
- рольовий діалог героїв казок (“Рукавичка”, “Зайчикова хатинка”, “Колобок”);
- інсценування фрагментів казок про тварин (“Теремок”, “Коза-Дерева”);
- гра-драматизація з кількома персонажами з народних казок (“Ріпка”) і авторських текстів (“Під грибом”) [7].

Діти з особливим інтересом включаються до будь-якої із перелічених вище театралізованих ігор, їх до цього спонукають як літературні, так і ігрові чи особистісні мотиви.

Маленька вистава – це перші паростки дошкільнят (від гри до мистецтва), театралізовано синтезувати різні види мистецтва.

Театралізована вистава передбачає поєднання художнього слова, міміки, пантоміми, співу, рухів до створення художнього образу. Об’єднання кількох видів мистецтва найбільш ефективно сприяє художньо-естетичному розвитку дошкільнят.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. З’ясуйте таємниці театральних професій.
2. Запропонуйте для драматизації та інсценування один із художніх творів (за вибором студента).
3. Назвіть основні правила поведінки в театрі.
4. Складіть таблицю використання театральних ігор для дітей у різних вікових групах ЗДО.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Проаналізуйте роль театрального мистецтва у формуванні особистості. Висвітліть чинники театральної культури педагога.
2. Опишіть особливості організації та проведення театральних вистав у закладі дошкільної освіти.
3. Розкрийте специфіку драматизації та інсценування художніх творів у вітчизняному ЗДО.
4. Обґрунтуйте напрями ознайомлення дітей дошкільного віку з театральним мистецтвом.
5. Охарактеризуйте процес ознайомлення дітей із театром як культурною установою. Доведіть необхідність використання елементів театального мистецтва в роботі вихователів.

Тема 8. Формування акторської майстерності майбутніх вихователів

ПЛАН

1.1. Основні елементи системи театральної майстерності К.С. Станіславського. Вивільнення м'язів тіла та досягнення "свободи". "Я в запропонованих обставинах" і дія. Почуття правди, логіка і послідовність.

1.2. Емоційна пам'ять та розвиток уваги. Спілкування. Правильна подача голосу (розвиток грудного регістру). Робочі інструменти актора (зовнішні – технологічні – та внутрішні – психо-фізичні). Розвиток уваги і зосередженості.

1.3. Засоби емоційної виразності. Тренажі та тренінги. Вміння зацікавити аудиторію. Сценічний рух, пластика, міміка й координація на сцені.

Література

Базова:

1. Акторський тренінг, як активна форма художньо-творчої діяльності на уроках з акторської майстерності. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/aktorskiy-trening-yak-aktivna-forma-hudozhno-tvorcho-diyalnosti-na-urokah-z-aktorsko-maysternosti-326901.html>

2. Елементи акторської майстерності в контексті "системи" К.С. Станіславського. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100dvnw-f3eb.docx.html>

3. Мороз-Рекотова Л.В. Культура мовлення та виразне читання : навч. посіб. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. 222 с.

4. Сценічна увага. Види сценічної уваги. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/konspekt-scenichna-uvaga-vidi-scenichno-uvagi-249097.html>

Додаткова:

1. Волошина І.О. Корифеї українського театру. Київ : Мистецтво, 1982. 307 с.

Мета: висвітлити основні елементи системи К.С. Станіславського, розкрити засоби емоційної виразності та прийоми володіння емоційною пам'яттю, увагою, рухом, пластикою, мімікою як робочими інструментами майбутнього актора.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

У першому питанні варто звернути увагу на формування акторської майстерності майбутніх працівників ЗДО. Професійний вихователь має бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й відмінним актором. Відомий режисер К. Станіславський зазначав, що секрети акторської майстерності не можна опанувати теоретично, їх можна лише “прожити так, щоб вони увійшли у плоть і кров, стали другою натурою, злилися органічно раз і назавжди, породивши артиста для сцени”. Сцена вихователя не менш, а то й більш відповідальна і потребує не меншого таланту, умінь і навичок.

Вихователь – не лише актор, а й театральний сценарист, режисер, костюмер, гример. Загалом педагог найчастіше перебуває та виступає в ролі режисера, керується своїми можливостями, розумом і талантом, оперує знаннями психолого-педагогічних особливостей дошкільнят. Але час від часу вихователь може постати перед дітьми не у своєму звичному амплуа: імітувати роль певного іграшкового персонажа, одягненого на руку, який навчає певних дій, учинків або ж спостерігати чи малювати; “входити у роль” казкового героя, якого зачаклували, і тепер він чекає порятунку від дітей. Саме тому, порівнюючи акторську професію з діяльністю педагога-дошкільника, можна впевнено сказати, що вихователь зазвичай виконує роль актора лялькового та драматичного театру і лише частково – “театру одного актора”.

Майбутньому вихователеві необхідно навчитися володіти своїми емоціями, керувати мімікою, жестами, артикуляцією. Окрім слів, голосу, інтонації, арсенал педагога включає ще й рухи, ритм. Тому для нього особливо значущою видається система театральної майстерності режисера К. Станіславського. Вихователь має чудово володіти арсеналом засобів, за допомогою яких він передає свій досвід, враження, почуття й уявлення.

Творчість – це такий душевний і тілесний феномен актора на сцені, який благотворно сприяє його професійній діяльності. Творче самопочуття вихователя ніколи не залишається безслідним, – воно проникає, впливає на почуття і свідомість дітей, переборює психологічні бар'єри, започатковує творче сприйняття і надовго закарбовується в пам'яті. Особливість творчості вихователя полягає у тому, що він легко налагоджує стосунки з кожним вихованцем, увиразнює його творчі можливості та здібності шляхом гри, пошукових та експериментальних дій, а також у різних сферах діяльності. І навпаки, вихователю, який недостатньо приділяє уваги своєму творчому професійному зростанню, важко налагодити співпрацю з вихованцями.

Отже, вихователю необхідні акторські здібності, вміння вживатися у різні ситуації, аби перетворювати заняття з дітьми на маленьке диво-казку, диво-виставу.

Основні елементи системи К.С. Станіславського мають на меті допомогти майбутньому актору створювати не типові образи, а живі, в яких засобами сценічного мистецтва втілювався б глибокий ідейний зміст.

До елементів акторської майстерності К. Станіславський залічує насамперед переживання і втілення, що тісно взаємопов'язані та здійснюють широкий спектр впливу. Основними їх проявами є:

а) увага – це внутрішня техніка актора, без якої неможливо яскраво виразити почуття. Розрізняють увагу зовнішню (зовні людини) і внутрішню (її власні думки, відчуття). Завдання актора – активна зосередженість та сценічна уважність, уміння перебувати у сценічному середовищі;

б) увага і фантазія актора дають йому змогу внутрішньо програвати ту чи ту роль, “відчувати” її;

в) почуття правди і віра. За допомогою сценічної гри, слів, переконливості та вміння захоплювати, актор перетворює (як для себе, так і для глядача) вигадку на художню правду, уможливлюючи активне сприймання художнього твору. Віра актора є наслідком його переконаності у правильності власних дій і слів на сцені. Глядач вірить у те, у що вірить актор;

г) спілкування. Актор на сцені має жити життям п'єси, вистави, вміти бути, так би мовити, “на одній хвилі” з колегами, вести спілкування наче на одному диханні. Для цього потрібно

щиро сприймати дії партнера по сцені, активно взаємодіяти з ним, бути чуйним, сприйнятливим і залежним від сценічної атмосфери. Не так важливо, що відбувається в душі акторів, як те, що відбувається між ними;

д) взаємодія з іншими акторами є базовим видом сценічної дії, упродовж якої розкривається основна ідея п'єси, транслюється її зміст, виокремлюються позитивні та негативні характери дійових осіб;

е) емоційна пам'ять означає вміння актора викликати у собі певне почуття, виходячи із власного емоційного досвіду, який він багаторазово тренує протягом життя;

є) м'язова свобода – передбачає мистецтво актора природно виконувати найрізноманітніші рухи;

ж) дія. Акторська дія уможливлює реалізацію його сценічного образу та характеру героя, роль якого виконується;

з) логіка і послідовність думки, дії (внутрішньої і зовнішньої), бажання, завдання, прагнення, вимислу, уяви. На сцені все має бути логічно вибудовано, ексцентрично цікаво, із “прихованою родзинкою”;

і) пластика додає ефектності передачі образу, ролі актора й іноді є надважливою у сприйнятті вистави чи спектаклю;

ї) дикція і спів є особливо важливими оскільки “пронизують” увесь характеризуються рухливістю, мінливістю, темпом, ритмом, акцентами, тоном;

к) мова на сцені – своєрідний будівельний матеріал, за допомогою якого вибудовується зміст сценічного образу. Актор, володіючи мистецтвом слова, голосом, мімікою, жестами, емоціями, професійно відтворює дух епохи, героїв вистави, реальні події тощо [2].

Усі складові системи К. Станіславського є основними елементами сценічної дії, яка увиразнюється через акторські творчу увагу, емоційну пам'ять, уяву, логічність та послідовність дій і почуттів, м'язову свободу, пластичність, володіння голосом тощо.

Системна праця над собою, постійне вдосконалення цих та інших елементів системи становить зміст “Роботи актора над собою”, яка передбачає щоденні тренування, спрямовані на вдосконалення акторської техніки.

Відповідь на друге питання доцільно зосередити на розвитку уваги артиста. Адже К. Станіславський зазначав, що акторові

потрібно максимально глибоко збагнути суть відображуваної на сцені події, уважно вникати й вивчати життя, обставини, вчинки людей, осягти “потаємність душі”, її характер. Але це вдається не кожному.

Зосередженість на людині або предметі у сценічному середовищі – важливий елемент акторського перевтілення. Артисти такі ж люди, як усі, їм властиві відволікання, неуважність. Тому варто навчитися концентруватися на змісті та його сутності, легко перемикатися з одного образу на інший. Акторові постійно потрібна увага, яку б роль він не грав на сцені.

Розвиток сценічної уваги актора охоплює такі чотири етапи:

I. Розвиток довільної сценічної уваги в реальній площині.

Це означає навчитися концентрувати увагу на чомусь важливому і абстрагуватися від всього зайвого, не зважати на умови творчості чи присутність публіки. Завдання цього блоку спрямовані на розвиток уваги органів почуттів: зорового, слухового, тактильного, нюхового і смакового. Відповідно пропонуються такі вправи:

1. Узяти декілька фотографій із зображенням людей у різних позах. Відтворити їхні пози.

2. При долинанні з вулиці будь-яких звуків постаратися уявити і відтворити ті події, які там відбуваються.

3. Пошукати у власній кишені монети і спробувати відгадати на дотик їхню вартість.

4. Запропонувати ідею надання кожному кольору свого окремішнього запаху і навчити їх розрізняти.

II. Розвиток довільної сценічної уваги в уявній площині.

Ще К. Станіславський зазначав, що у театральній діяльності важлива внутрішня зосередженість, оскільки велика частина життя артиста відбувається на сцені, коли він упродовж творчості мріє, вигадує, фантазує, уявляє...Інакше кажучи, актор має проявляти пильну увагу до умов, предметів (справжніх, реальних та уявних), вигаданих історій тощо. Для розвитку розглядуваного виду уваги доцільною вважається така вправа: знайти партнера, запропонувати йому детально описати дорогу, якою він у дитинстві ходив до школи, не пропускаючи жодної дрібниці. Розповідайте не тільки про фізичні об'єкти, а й про звуки, ваші суб'єктивні переживання. Опишіть помешкання, у якому ви виростили або живете зараз. Студентка (однокурсниця) має намалювати план описуваної дороги з вашої розповіді. Порівняйте. Поміняйтеся місцями.

III. Багатоплощинна (або роздвоєна) увага.

Людині властиво є розподіляти свою увагу в кількох площинах (наприклад, під час гри в шашки ви можете простукувати пальцями рук по столі чи наспівувати пісню, слухати музику і поправляти зачіску, про щось думати і дивитись на годинник тощо. З погляду фізіології цей процес не є хаосним, зате послідовним, де одні дії продовжують інші, і показують водночас злагоджену роботу. Для артиста театру чи студентської сцени важливо навчитися такої одночасної гри дій. Адже швидке переключення з одного об'єкта на інший створює у глядача відчуття реалій часу, де відбувається спільне взаємопроникнення та взаєморозуміння.

IV. Увага як засіб добування творчого матеріалу.

Артист має бути уважним не тільки на сцені, а й у житті. Йому необхідно постійно вдосконалюватися, розвивати всі набуті навички. Дуже важлива серед них *увага*, котра *тренується шляхом спостережливості*. По суті, потрібно до навколишнього світу ставитися як Шерлок Холмс, намагаючись помічати й запам'ятовувати найдрібніші деталі, здатні охарактеризувати предмет спостереження [4].

Третє питання передбачає характеристику засобів емоційної виразності, використовуваних у різних видах театралізованого мистецтва. Сьогодні багато з них зазнають специфічної трансформації.

Найбільший вплив на свідомість дітей має вміле застосування у сценарії *засобів ідейно-емоційного впливу*, до яких у театралізованому тематичному вечорі належать: *живе слово, музика, фрагменти мультфільмів чи кінофільмів, інсценізації, світло та звук, піротехнічні ефекти, художньо-декоративне оформлення, масові сцени, символіка і колір, рух та пластика, дії виконавців*.

Від майстерного використання та логічного поєднання перелічених засобів впливу залежить феномен цілісного, естетичного та емоційного дійства.

Важливе значення мають **наочні засоби емоційної виразності**, наприклад тематична виставка, яка може бути експозицією свята; оформлення сцени, особливо окремих деталей, що мають певне символічне забарвлення.

У зв'язку зі зростанням технічних можливостей закладів культури дедалі більшого значення у їхній роботі набувають такі

яскраві, надзвичайно ефективні засоби театралізації, як звук і світло. На сцені важливі не стільки самі просторові форми, скільки їхнє поєднання. Тут важливу роль відіграє колір, який використовується у сценічному просторі не стільки як кольорове тло, а як самостійний стильовий засіб виразності.

Дослідники виокремлюють такі три основні типи кольорової символіки:

- 1) ізольований від інших кольорів і форм;
- 2) поєднання кольорів (два і більше), що утворюють символічне ціле;

- 3) поєднання кольору та форми, іншими словами, символіка кольорових форм, причому як геометричних фігур (коло, квадрат, трикутник), так і конкретних фізичних предметів, (наприклад, символіка цінностей).

Не менш значущими постають танцювальні рухи, кожний із яких є невербальним та безумовним знаком, що створює систему специфічної мови танцю. Танцювальний рух як знак доволі складний і рухливий, за формою та змістом. Усі ці аспекти враховуються при створенні знаково-символічної конструкції театралізованого дійства.

Знаки театрального дійства утворюють особливу систему, своєрідний текст постановки. Він може бути мімічним (пантомімічні знаки виконавців), декоративним, танцювальним (танцювальні знаки виконавців) тощо.

Також необхідно звернути увагу на засоби емоційної виразності читання чи розповідання твору актором, оскільки без їх врахування й осмислення неможливо передати логічного та емоційного змісту мовлення.

Існує низка компонентів виразності читання, а саме:

1. Інтенація.
2. Паузи, їх функціональні різновиди і тривалість.
3. Логічні наголоси (тактові й головні).
4. Мелодика та її основні ходи.
5. Темп.
6. Поза, міміка, жести[3, с. 120].

Інтенація (від лат. — “голосно вимовляю”) — ритміко-мелодичний лад мовлення, що відображає його інтелектуальний та емоційно-вольовий аспекти в послідовних змінах висоти тону, сили й часу звучання, а також тембру голосу.

Паузою називають перерву, зупинку між словами, складами слів, між мовленнєвими тактами.

Логічним наголосом виділяються основні слова, що за змістом впливають на емоційний стан слухача.

За допомогою головного логічного наголосу основна фраза від усіх інших мовленнєвих зворотів, тактів.

Зі свого боку **тактовий логічний наголос** діє у межах тільки одного мовленнєвого такту і виділяє в ньому лише одне ключове слово, що підпорядковує собі всі інші та виражає зміст усього речення.

Мелодику мовлення розуміють як підвищення й пониження тону, тобто зміну голосу, а також сили і тривалості звучання упродовж мовлення.

Темпом мовлення вважають тривалість звучання мовленнєвих відрізків, їхню швидкість, яка за секунду вимірюється кількістю виголошених складів.

Термін “тренінг” (походить від англійської training) має кілька значень – підготовка, тренування, вправа, навчання, виховання. На думку вчених, це форма спеціально організованого навчання для вдосконалення особистості, упродовж якого розв’язуються певні конкретні завдання.

Однак зазначимо, що тренінг – це активна ефективна форма не тільки групової роботи, а й індивідуальної діяльності всіх учасників театральної групи. Шлях до розкриття власних можливостей, особистісних дарувань часто пролягає через пізнання таємниць психотехніки і потребує постійного тренування.

Тренінг, як творчий процес навчання передбачає включення таких механізмів психофізичного життя: розуму, волі, почуттів. Зазвичай, метою тренінгової програми є:

- сприяння процесу особистісного розвитку;
- реалізація творчого потенціалу;
- досягнення оптимального рівня життєдіяльності [1].

Саме на студентських театральних репетиціях акторські тренінги дають змогу підготувати й сформувати психофізичний апарат студента. Він (акторський тренінг) передбачає виконання студентами низки вправ на сприйняття, відтворення, швидкісну реакцію, перевтілення, переключення з одного виду діяльності на інший.

Як зацікавити аудиторію своїм виступом? Важливо продумати початок і кінець виступу. Зустрічають не тільки за одягом, але й за першими словами. Запам'ятовувати будуть за останніми. Саме тому початок і кінець розповіді мають бути чіткими і зрозумілими. Найкраще продумати їх наперед і чітко уявити, що потрібно говорити, аби уникнути заминок і затримки на голосному звуці “е-е-е”. Сильний початок – можливість вразити аудиторію з першої хвилини. Заминка і ступор – протилежний ефект.

У виступі уникайте також зайвих передісторій, якими так зловживають ваша мама і хороша подруга (скажімо перед початком розповіді вони ще 4 хвилини думатимуть уголос, трапилося це “три роки тому або чотири”, хоча часові рамки не мають тут жодного значення). У вашому виступі це неприпустимо. Вам необхідно з перших хвилин “занурити слухача” в центр подій, спрямувати прямо до головної думки, уникаючи зайвих вступів.

Бути стриманим доцільно не тільки на початку, а й протягом усього виступу. Розповідь має містити рівно стільки деталей, щоб слухач міг зрозуміти, про що йдеться. Не варто детально описувати кожную дрібницю, якщо це неважливо. Завдання спікера – донести основний меседж своєї розповіді. Але коли в тексті багато зайвого, можна дуже швидко втратити увагу аудиторії.

Розповідь має відповідати темі і місцю. Якщо ви погодилися висловити свої думки на задану тему – говоріть про неї.

Різна аудиторія – це різний стиль подачі інформації. Якщо люди прийшли отримувати знання – треба їм їх давати. Під час серйозної доповіді жарт буде недоречним. Говорити з друзями на розважальній вечірці про свої негативні проблеми – також не найкращий варіант.

Пауза і швидкість розповіді. Важко вловити думку, якщо декламувати текст зі швидкістю Тіни Канделаки у проєкті “Найрозумніший”. Краще сказати менше, але більш виразно. Для цього також можна використовувати невеликі паузи, які дають змогу розставити акценти й обмірковувати сказані слова. І коли наступного разу вам повідомлять, що замість чотирьох хвилин для виступу у вас дві, краще пропустити половину тексту, ніж читати його в сім разів швидше.

Літературні прийоми. З огляду на рівень аудиторії та тему доповіді, не бійтеся використати гіперболу або метафору: вони

зацікавлять аудиторію і стануть емоційною розрядкою в серйозній розповіді. Проте не всі слухачі однаково розумні, щоб зрозуміти філософські думки. Метафора дає змогу складне пояснити просто. Розумний слухач переконається у тому, що ви компетентний промовець. Менш освічена людина зрозуміє тему і стане більш уважним слухачем.

Не говоріть у порожнечу. Звертайтеся до слухача. Під час розповіді радять за чергою дивитися то на одну, то на іншу людину в залі. “Перемикається” доцільно кожні кілька секунд, щоб нікого не бентежити. До того ж сприяє налагодженню зв’язку з аудиторією.

Важливим елементом професійної майстерності актора є **сценічний рух**. Він спрямований на те, щоб зробити м’язи актора пластичними, а тіло – слухняним волі виконавця. Як не дивно, наше тіло має фізичну пам’ять, а з досвідом вона стає обширнішою.

Перш ніж розпочати гру на сцені, потрібно розім’ятися. Для цього доречно зробити вправи: “Радар”, “Млин”, “Коровай”, “Лялька на мотузці” (потягнулися – “зламалися”).

Сценічний рух та пластика разом зі сценічною мовою, акторською майстерністю, етюдною роботою є одним із важливих розділів театральної науки.

Відчуття руху включає психофізичні якості актора, які проявляються у видимій формі й контролюються через амплітуду, швидкість, силу й чіткість ліній руху; а також навички, що формуються під час “переживання руху”, тобто свідомого освоєння його структури.

Сценічну пластику трактують як систему вправ та ігор для психофізичного розвитку дітей на основі танцю й адаптованого фізичного тренінгу актора.

Увиразнимо завдання занять за програмою «Сценічна пластика»:

- розкрити пластичні можливості дитини;
- розвинути почуття ритму, координацію рухів і гнучкість тіла;
- навчити основ хореографії, базових рухів танцю;
- зміцнити здоров’я;
- розвинути творчі здібності та розширити кругозір;
- розвинути почуття товарищескості, культури взаємовідносин;
- прищепити любов до мистецтва танцю й театру.

Серед основних засобів розвитку сценічної пластики актора виокремлюють постановку номера або пластичного етюду, ритміку,

фізичний тренінг актора (адаптований для дітей), хореографію, пластичні етюди (спостереження за тваринами, казковими героями, людьми і професіями) і танцювальні мініатюри, елементи спортивних бальних танців (повільний вальс, віденський вальс, танго, ча-ча-ча, самба, полька), народні танці (гопак, метелиця / заметіль, козачок, вальс, полька, коломийка, аркан, роман та ін.), ігрові вправи на командоутворення, увагу й реакцію, орієнтування у просторі сцени, зняття стресу, лідерство, взаємодію в парі тощо.

Міміка – це рух м'язів обличчя (очі, брови), зміна його виразу. Дуже важливо під час виступу, як ви стоїте, жестикулюєте, “рухаєте бровами та очима”. Вам потрібно навчитися керувати своїм тілом упродовж виступу. Спочатку треба обрати правильну позу, а далі – уважно стежити за своїм обличчям. “Не корчити гримаси, де не треба” і “відходити від серйозності”, аби підкреслити щось цікаве.

Психологи дослідили, що публіка найбільш зосереджена на очах оратора, порівняно з іншими частинами тіла.

Брови як головний елемент вашої міміки не тільки вказують на емоції, а й керують ними. Високо підняті брови – ознака невпевненості та некомпетентності. Звертайте увагу на свої очі та брови. Якщо вони відображатимуть ті ж почуття, що й ваші слова, публіка вас полюбить.

Сміливі очі і прямі брови – це саме те, що потрібно. Слухати вас приємно, публіка впевнена у вашій компетентності. Потренуйтеся перед дзеркалом, запишіть свій виступ на відео та проаналізуйте його.

І на останок **координація рухів** є активним творчим процесом, що робить гру актора цікавою, рухливою, привабливою.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Опишіть методи акторської майстерності за К.С. Станіславським.
2. Розкрийте призначення тренажів та прийомів акторської майстерності. Наведіть приклади їх використання у своїй роботі з вихователями.
3. Опишіть спектр казкових історій, діяльність їх персонажів та запропонуйте театралізовані техніки і прийоми їх використання у роботі з дітьми дошкільного віку.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Проаналізуйте основні елементи системи театральної майстерності К.С. Станіславського.
2. Розкрийте сутність емоційної пам'яті та уваги.
3. Висвітліть засоби емоційної виразності. Що таке тренажі та тренінги? Проаналізуйте особливості сценічних рухів, пластики, міміки та координації на сцені.

Тема 9. Особливості розвитку акторських здібностей у дітей дошкільного віку

ПЛАН

1.1. Роль театралізованих ігор (С. Русова, О. Аматыєва, Л. Артемова, А. Богуш, Н. Водолага, Н. Гавриш, Ю. Косенко, Г. Костюшко).

1.2. Класифікація дитячих театрів (традиційний, нетрадиційний). Види театралізованої діяльності (за способом організації (індивідуальні/колективні ігри); за змістом (ігри-драматизації, інсценування); за видами ігрового матеріалу (театр ляльок, театр іграшок, пальчиковий театр тощо).

1.3. Організація театралізованої діяльності в різних вікових групах ЗДО. Акторське тренування.

1.4. Засоби образної та емоційної виразності. Міміка й пантоміма. Інтонація. Дитячий варіант “аутотренінгу”. “Гра для себе”. Акторські здібності дітей дошкільного віку.

Література

Базова:

1. Аматыєва О.П. Діагностика та розвиток творчих здібностей дошкільників у театральній-ігровій діяльності. *Наука і освіта*. 1999. № 5–6. С. 77–80.

2. Артемова Л.В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі / пер. з рос. 2 вид. Київ : Томіріс, 2002. 291 с.

3. Організація театралізованої діяльності дошкільників. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/organizaciya-teatralizovano-diyalnosti-doshkilnikiv-328474.html>.

4. Похил О. Особливості театралізованої діяльності старших дошкільників : збірник наукових статей студентів спеціальності “Дошкільна освіта” / за заг. ред. проф. О.Л. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 247 с. С. 143–147.

5. Русова С. Дошкільне виховання : вибрані твори: Київ : Освіта. 1996. 245 с.

6. Театралізована діяльність дошкільнят. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/blogs/teatralizovana-diialnist-doshkilniat-34309.html>

Додаткова:

1. Городиська В.В. Основи театральної педагогіки у професійній підготовці вихователя дітей дошкільного віку. *Реформа освіти в Україні. Інформаційно-аналітичне забезпечення* : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання). 15 жовтня 2020 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2020. 464 с. С. 287–289.

Мета: проаналізувати роль театралізованих ігор у становленні особистості дітей дошкільного віку; ознайомитися з видами дитячих театрів та театралізованої діяльності у різних вікових групах ЗДО; висвітлити засоби образної та емоційної виразності, акторські здібності дітей дошкільного віку.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

При висвітленні *першого питання* необхідно передусім проаналізувати думки науковців щодо впливу театралізованих ігор на особистість дошкільнят. Свого часу видатний педагог С. Русова однією з перших систематизувала різні види театралізованої діяльності, вбачаючи у ній ефективний засіб розвитку творчих здібностей і мовлення вихованців. Авторка особливо виокремлювала такий вид драматизації, як гра, в якій діти використовують для своїх забав сюжети добре знайомих їм казок, оповідань, вислови героїв останніх.

С. Русова зосереджувала увагу вихователів на таких двох шляхах розвитку мовлення дитини: по-перше, підготовка заздалегідь ролей, дослівне вивчення реплік літературних героїв (це збагачує словник дошкільника яскравими художніми літературними виразами); по-друге, спонукання і мотивація дошкільнят до самостійного сюжетоскладання (за умови власної інтерпретації інсценованого твору, без попереднього заучування тексту). Останній метод, на її думку, сприяє пошуку дітьми відповідних слів, характерних для того чи того літературного героя, а також засвоєнню мовленнєвих зворотів, що в подальшому полегшує драматизацію більшості казок [5].

До речі, С. Русова наголошувала на природності “драматичного інстинкту” у дітей, які щиро й охоче включаються у драматизацію, імпровізують під час ігрових дій. Любов і схильність

до гри зумовлена їхньою потребою у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе шляхом відтворення різних художніх образів.

Театралізовані ігри успішно використовуються під час навчання дошкільнят розповідати за сюжетом картини. Зокрема працюючи з картинами, на яких зображені предмети (об'єкти) в дії, педагог пропонує дітям спочатку уважно розглянути зображення, перерахувати зауважені ними деталі. На цьому етапі драматизація є надзвичайно доцільною, щоб перевірити розуміння вихованцями значення слів: вони мають відтворити за допомогою пантоміми дію, зображену вихованцями на картині.

Науковець Л. Артемова поділяє театралізовані ігри на дві основні групи: *режисерські та ігри-драматизації*. Перші з них включають організацію театрального-ігрового поля за допомогою акторів-іграшок, ляльок, озвучення тексту героїв казок, коментування їхніх дій. *Ігри-драматизації* передбачають безпосередню участь дітей у театралізованому дійстві у ролі акторів, сценаристів, режисерів, про що вони домовляються заздалегідь [2].

Низка сучасних педагогів-мистецтвознавців (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Водолага, Н. Гавриш, Ю. Косенко, Г. Костюшко та ін.) увиразнюють значення театралізованих ігор для розвитку дошкільнят, а саме:

- сприяння пізнанню навколишнього світу, спонукання до мислення, аналізу, висновків та узагальнень;
- розвиток розумових здібностей дітей, удосконалення їхнього діалогічного мовлення;
- активізація фізичного стану дитини і загалом усіх її життєвих процесів;
- моральне виховання дитини, яка перевтілюючись в найулюбленіший і зазвичай позитивний образ, засвоює його гуманні риси – доброту, товариськість, чесність, сміливість тощо;
- залучення до духовних цінностей шляхом прищеплення вихованцям високих почуттів;
- розвиток емоційної сфери дитини через навчання емпатії до персонажів, співпереживання подіям театральної вистави;
- розвиток театральних здібностей дітей, їхнього вміння розпізнавати емоційний стан інших за мімікою, жестами, інтонацією, ставити себе на їхнє місце відповідно до ситуацій;

- опосередкована допомога дитині у врегулюванні її проблемних ситуацій (від імені якогось персонажу), долаття боязкості, сором'язливості, невміння правильно висловлюватися. Театралізована діяльність дошкільнят допомагає розвинути в них впевненість, подолати сором'язливість, невгамовним стати стриманими, сумним стати веселими;

- стабілізація психологічного стану дитини.

У другому питанні радимо виокремити два найбільш популярні види дитячих театрів: *традиційний* (ляльковий, пальчиковий, настінний, тіньовий) та *нетрадиційний* (театр живої руки, театр ніг, театр картинок, театр на ложках, театр на фартусі, театр на воді, театр повітряних кульок, театр коробок, театр помпонів та ін.).

Ляльковий театр передбачає створення вистави за участю ляльок, і є не лише розвагою, а й значною культурною подією в житті дитини. Його мета зазвичай навчальна. Акторів лялькового театру ще називають лялькарями. Вони здатні створити яскраві образи, передати характерні риси людського характеру, а також форми поведінки героїв. Актори здебільшого вкладають повчальний зміст вистави в “уста” ляльок, а іноді без слів, лише грою рук відображають змістовий контент.

У ляльковій виставі, окрім гри ляльок, зазвичай має місце голосовий супровід – це “озвучування” їхніх дій. Оповідач може бути як присутній на сцені, так і прихований від глядачів.

У *пальчиковому театрі* діють виготовлені з різних матеріалів (тканина, папір, шерсть, шкіра, пластмаса, гума, хутро та ін.) ляльки-напальники. Пальчиковий театр використовують для ігор-розваг, ігор-потішок, казок та інсценівок, здебільшого саморобні, ніж ті, які одягають на пальці рук.

Перш ніж розпочати гру, з дітьми доцільно провести кілька різних вправ на отримання відчуття (тепла, холоду, радості чи смутку). Наприклад, надягаючи на пальчики різних ігрових персонажів-ляльок, виконаних із тканини, доречно сказати дітям: “Я відчуваю приємну, теплу поверхню. А що відчуваєш ти?”

Подібні вправи необхідно постійно повторювати, використовуючи ляльки-напальники, виготовлені з різних матеріалів. Вправи можна проводити як із заплющеними, так і з розплющеними очима.

Упродовж гри дитина рухає одним або двома пальцями, виголошуючи текст, переміщуючись за ширмою. Можна і без ширми зображувати дії, переміщуючись вільно по кімнаті. З допомогою пальчикового театру доцільно одночасно представляти персонажів таких казок, як “Ріпка”, “Вовк і семеро козенят”, “Гуси-лебеді” тощо. Казки та інсценівки, в яких багато персонажів, демонструють двос-трос дітей, які розміщуються за ширмою [4, с. 146].

Настінний театр – це театр іграшок і театр картинок із використанням найрізноманітніших фабричних іграшок чи саморобок (із природного чи будь-якого іншого матеріалу). У театрі іграшок важливо стежити, щоб зроблені іграшки мали міцну опору, стояли твердо на столі і не перешкоджали при рухах чи переміщенні, а у театрі картинок, – щоб усі картинки, а саме персонажі й декорації, були двосторонніми, фігурки не падали, мали потрібні опори, тобто були достатньо стійкими. Це забезпечується правильним співвідношенням ваги чи площини опори з висотою картинки. Що вища картинка, то більша чи вагоміша потрібна площа опори. Дії іграшок і картинок у зазначеному театрі досить обмежені, але можуть використовуватися і декорації (ліс, поле, зелена галявина, річка, озеро тощо).

Для тіньового театру (стендового) необхідний екран (ширма) із напівпрозорого паперу, в якому за допомогою рук, предметів, іграшок, фігур відбувається показ театральної вистави із голосовим супроводом педагога. Для реалізації і показу такого театру необхідне яскраве світло, яке б падало на ширму, а за нею педагог ілюстрував рухи персонажів з оповідками про події.

Найбільш вражаючими для дошкільнят у тіньовому театрі є показ пальцями рук за ширмою таких персонажів: зайчик, павук, собака, черепаха, орел, кішка, лисиця тощо, з обов’язковим голосовим озвучуванням.

Коротко охарактеризуємо інноваційні (нетрадиційні) види театрів.

Театр живої руки передбачає ігрові дії рук, на які нанизані рукавиці, шкарпетки, прикрашені необхідними елементами.

Театр ніг (легплеєрс) відрізняється тим, що в ньому ролі “виконують” ноги артистів, пошиті до відповідних історій, подій, прикрашені та оздоблені у спеціальних персонажів. Герої для ніг

одягаються на ноги і кріпляться на коліна за допомогою гумок. При виконанні ролі “ноги-артисти” виносяться на передній план декорації і “оживають”.

Театр живих картинок. Вихователь, читаючи дітям казки, демонструє різні картинки, що відповідають їхньому змісту, які поступово змінюються відповідно до сюжету. Вихованці старшої групи особливо прагнуть брати активну участь у показі театру живих картинок.

Театр на ложках(пластмасових, дерев'яних). Розмальовують на глибокій частині ложки обличчя персонажа, а на ручку наклеюють одяг казкового героя. Під час дитячої вистави діти тримають ложку за ручку, ілюструють і розказують зміст казки.

Театр на фартусі – досить поширений сьогодні вид театру у ЗДО. Основою цього театру є фартух, який одягає на себе вихователь, в кишенях якого легко розміщуються герої казок та декорації. Персонажі, які виготовляють педагоги повинні бути на липучках, двосторонньому скотчі, кнопках для зручності їх використання. Фартух як багатофункціональний атрибут сприяє розвитку дрібної моторики та мовлення.

Театр на воді – це вироблення ляльок із дерева, якими грають у дитячому басейні.

Театр повітряних кульок: це намальовані або наповнені на кульках заготовлені деталі – очі, ніс, вуха, бантики, різнокольорові стрічки тощо.

Театр коробок. Це можуть бути готові чи саморобні коробки різних розмірів, які оздоблюються деталями, а згодом розігрується з їх допомогою інсценівка. Часто ляльок виготовляють із пластикових пляшок, поролону, губок тощо.

Театр помпонів – це театр із готових або саморобних помпонів, які виготовляються з різноманітних кольорових ниток.

Серед численних видів театралізованої діяльності розрізняють такі три групи:

- за способом організації (індивідуальні/колективні ігри);
- за змістом театралізованої діяльності (ігри-драматизації, інсценування);
- за видами ігрового матеріалу (театр ляльок, театр іграшок, пальчиковий театр тощо) [6].

Індивідуальні режисерські ігри застосовують здебільшого з дітьми молодшого дошкільного віку. У них розігруючи прості

явища з дитячого життя заколисування ляльки, її годування, одягання, вкладання спати), згодом додаючи до гри взаємини з дорослими (лагідне ставлення матері до дитини, її бажання слухати колискову тощо). Поступове збагачення соціального досвіду малюка згодом відображається у грі. Виконавцями ролей постають іграшки, а ігрові ситуації організовує дошкільник, коригує взаємини персонажів, мотивує їхні дії. Для цієї діяльності вона “вчиться ставити себе на місце” кожного актора, розвиваючи вміння сприймати одну й ту ж подію з різних аспектів. Ця режисерська позиція й обумовила назву типу гри.

Колективні режисерські ігри поширені серед дітей середнього і старшого дошкільного віку, де кожен може грати роль за себе або й за двох персонажів. Основою зазначених ігор є знання і враження вихованців із молодшого віку, почерпнуті з казок, віршів, мультфільмів. Сюжети колективних ігор більш складні і різноманітні. У них збільшується кількість дійових осіб, їхні взаємини суттєво ускладнюються, виокремлюються головні й другорядні герої з чітко окресленими ролями. Ці ігри та ігрові дії дошкільників сприяють не лише акторським діям, а й активно розвивають їхній комунікативно-мовленнєвий апарат.

За спостереженнями дослідників, під час індивідуальних режисерських ігор виникає більше оригінальних ситуацій, ніж у колективних. Індивідуальні ігри надають дошкільникам можливість більше розкритися у своїй творчості завдяки нетрадиційним сюжетам, відсутності шаблонної атрибутики, багаторазового повторення однакових дій. У спільній грі діти виконують волю педагога, дотримуються його інструкцій, а в індивідуальній – діють вільно, невимушено, самостійно й творчо. Якщо у ранньому і молодшому віці дошкільникам необхідне керівництво, приклад ігрових сюжетів, дій, рухів, то у середньому і старшому керівництво грою є іноді зайвим, яке не дає відкритися почуттям, ідеям, винахідливості, що, зі свого боку, обмежує їхні ігрові дії та поведінку. Сутність режисерських ігор полягає у тому, щоб вихователь забезпечив дошкільникам індивідуальний ігровий простір, відповідно спланувавши для них відповідне місце. Найпродуктивнішими фахівці вважають опосередковані прийоми керівництва дитячою грою. І цьому найкраще сприяють перегляд мультфільмів, аудіо-казок, картин, ілюстрацій, їхнє обговорення тощо. Залучення дітей до співтворчості (“Нумо придумаємо разом

казку про Колобка”, “Я розпочну казку, а ти її закінчиш”, “Я розповім історію, а ти її покажеш”) сприяє розвитку їхньої здатності інсценізувати побачене чи почуте, а також їхніх акторських здібностей.

Зміст театралізованої діяльності найбільш чітко і глибоко проявляється в таких іграх, як ігри-драматизації, інсценування.

Суть ігор-драматизацій полягає у відтворенні сюжету літературного твору власними діями виконавців ролей, використані ними як засобів виразності інтонації, міміки, пантоніми.

Особливістю *гри-драматизації* є те, що на основі знайомого сюжету дошкільнята його розігрують, самі на свій погляд імпровізують ситуацію. Важливо, що при цьому малюк створює свій окремішний світ і відчуває себе в ньому господарем, творцем подій, керівником дій персонажів та їхніх відносин. Дитина у грі перетворюється і на актора, і на режисера, і на сценариста. Упродовж такої ігрової діяльності вона ніколи не мовчить: своїм голосом або голосом персонажа “юний актор” коментує події і переживання. Дошкільник озвучує героїв, вигадує ігрову історію, придумує історію, проживає нелегкі в реальному житті події. Під час таких ігор-драматизацій відбувається інтенсивний розвиток мовлення, якісне і кількісне збагачення словникового запасу, уяви, творчих здібностей дитини, її вмінь керувати собою, утримувати увагу відповідно до сюжету, логічності і самостійності мислення. Усе це, безсумнівно, сприяє пізнавальному розвитку й успішній подальшій навчальній діяльності.

Здебільшого основою ігор-драматизацій є казки, герої яких окреслені напрочуд яскраво, приваблюють дітей динамічністю та чіткою вмотивованістю вчинків, а швидка зміна подій мотивує дошкільнят до їх відтворення. Діти легко драматизують улюблені народні казки “Ріпка”, “Колобок”, “Теремок”, “Три ведмеді”, “Рукавичка” та ін. Своєрідність ігор-драматизацій полягає у тому, що за сюжетом казки чи оповідання діти виконують певні ролі, відтворюють події в точній послідовності. В іграх-драматизаціях використовуються і вірші з діалогами, що уможлиблює відтворення змісту за ролями.

Інсценізація – це чітке відтворення текстів художніх творів (казок, оповідань, сценок, лічилок) у театральному дійстві. Гра-драматизація передбачає спеціальне заучування тексту з дітьми

лише старшої групи. Цей текст діти будуть інсценізувати під час проведення планованих розваг, свят, концертної програми.

Театралізована діяльність за видами ігрового матеріалу охоплює: театр ляльок, театр іграшок, пальчиковий театр. Стилю охарактеризуємо кожен із них.

I. У театрі ляльок як театральному видовищі діють ляльки різних розмірів і форм (наприклад, об'ємні або плоскі), щорухаються за допомогою акторів (їхніх рук або ніг).

Основним призначенням театру ляльок є спонукання дітей з їхньою участю. До лялькового театру входять такі три його різновиди: *театр Петрушок* (іграшкою керує дорослий за допомогою руки); *театр маріонеток* (від ляльки відходять нитки, якими керує ляльковод); *театр естрадної ляльки* (високі ляльки).

Ляльковий театр включає не лише гру ляльок, а й оснащення “сцени” декораціями та використання музики. Надзвичайно ефективним у ляльковій виставі вважається поєднання музичного та голосового супроводів. Організація лялькового театру має чотири етапи: створення ляльки, робота над п'єсою, робота над сценічним мовленням, демонстрація глядачам.

Безумовно, виготовлення ляльки “на руку” потребує певних зусиль та навичок, і якщо ми не вміємо шити, доцільно зробити найпростішу картонну ляльку. Для цього знадобиться будь-який роздрукований малюнок (наприклад, Колобка), шматок фетру та металева чи дерев'яна шпажка. Далі необхідні деталі просто склеюють і отримують готову ляльку, яку можна використати в невеличкому театрі-коробці.

Окрім виготовлення ляльки необхідно створити саму п'єсу, (у мережі пропонують багато готових розроблених п'єс), сумлінно тренувати мовлення, інтонацію, акторську майстерність виконавців. Адже кожен персонаж має “говорити” своїм голосом, що значною мірою полегшить сприйняття п'єси глядачами.

Для демонстрації лялькової вистави у ЗДО необхідно правильно обрати час: наприклад, у першій половині дня.

II. *Театр іграшок* – це паперовий театр або театр манекенництва як одна з форм мініатюрного театру. Раніше його ілюстрації на картонних листівках часто пропонували глядачам у торговій палатці оперного театру, іграшкового театру, театру водевіль.

III. Пальчиковий театр включає набір фігурок-персонажів, які надягають на окремий пальчик (просто окремі лялечки, тварини, якісь предмети для інсценування казки).

Інакше кажучи, дитина може “одягнути” будь-якого персонажа собі на пальчик і погратися. Вихователеві важливо під час гри звертатися до дитини, спонукати її до подальших ігрових дій. Ляльки розвивають моторику рук, їхню рухливість, допомагають освоїти мовлення персонажів, збагачують словниковий запас дошкільнят і активізують їхні мовленнєві функції [3].

У четвертому питанні треба охарактеризувати організацію театралізованої діяльності в різних вікових групах ЗДО.

Так, у групі раннього віку доцільно познайомити дітей із різними видами театрів (ляльковий, пальчиковий, театр іграшок, тіньовий, магнітний, фланелеграф), залучати їх до показу окремих дій, власних висловлювань, звуконаслідувань. Із допомогою вихователя потрібно створити умови для проведення ігор за змістом відомих казок, оповідань, спонукати вихованців до їх інсценування, вчити висловлюватися під час ігрових дій рухами, розширювати лексикон дошкільнят, розвивати їхню уяву, образне мислення, інтонаційно виразне та діалогічне мовлення, сприяти прояву і утриманню піднесеного емоційного стану під час театралізованої діяльності.

Дітей молодшої групи продовжують ознайомлювати з різними видами театрів, залучають до показу часткових дій у театралізованих виставах, організовуючи ігри в “Театр”, а також вчать декламувати знайомі вірші за ролями, брати участь в окремих сценках за змістом відомих казок тощо.

Далі необхідно формувати елементарні вміння володіти мовою жестів, імітувати персонажів ігор-драматизацій, а також рухи тварин, людей, передавати через міміку певний внутрішній стан людини. Дошкільнята мають кожен ігровий образ відтворювати у формі діалогу, змінювати інтонації, передавати настрій персонажа.

Вихователям середньої групи у години розваг доцільно показувати дітям вистави різних видів театрів (ляльковий, іграшковий, тіньовий, театр живих тіней і масок), кінофільми, залучати до драматизації, пропонувати самостійні ігри “У театр”. Педагог відповідно до змісту вистави обговорює з дітьми дотичні

атрибути, декорації для кращого усвідомлення, уявного телепортування й перевтілення.

Вихователь систематично удосконалює мову жестів, імітаційних рухів рук, наслідування рухів тіла (поз), навчає рухами описати професії людей у суспільстві (водія, музиканта, швачки, фермера та ін.).

Отже, у цьому віці з дошкільнятами необхідно закріплювати вміння інтонаційно передавати емоційний стан персонажів гри-драматизації, голосом відтворювати почуття радості, суму, прикrostі, тривоги, вчити нових способів водіння ляльок (тіньового театру, театру ляльок із рухливими ніжками, театру п'яти пальців, театру бі-ба-бо).

У старшій групі потрібно активніше долучати дошкільнят до участі в театралізованих виставах (ляльковий театр, театр масок, театр живих тіней та ін.), інсценівках, дитячих драматичних гуртках. Водночас необхідно обговорювати проведені вистави й інсценівки, стимулювати дитячу творчість у відображенні ігрових ролей, удосконалювати вміння відтворювати рухи й дії, притаманні представникам різних професій, вчити розрізняти та передавати за жестами й мімікою емоції інших людей, креативно відтворювати різноманітні імітаційні рухи і почуття персонажів ігор-драматизацій.

Водночас потрібно спонукати дошкільнят до самостійного складання казок, їхнього інсценування, як елементів відображення життя сучасних людей.

Не менш важливо також навчати вихованців різних способів “водіння ляльок” у театрах різних видів, розігрувати постановки, самостійно створювати й добирати необхідну атрибутику для конкретних образів, розміщувати декорації та реквізит. Водночас вихователь має збагачувати мовлення виконавців образними висловами, розвивати їхні пам'ять, художні, естетичні смаки та вподобання.

Одним із важливих завдань вихователя у ЗДО є навчити дошкільнят *акторського тренування, використовуючи при цьому відповідну систему вправ, ігор, формуючи бажання брати участь у театралізованій діяльності.*

Які ж типи підготовчих вправ спрямовані на розвиток розуміння театрального образу?

Необхідно передусім провести аутогенне тренування (вправи на розвиток уваги, уяви, образної та емоційної виразності), шляхом самонавіювання, ототожнення себе із казковими персонажами, героями, в яких дошкільники із задоволенням стають героями-учасниками. Діти з активною увагою потребують щоразу оновлення інформації, *поступового ускладнення* завдань, але більшість із них мають нерозвинену увагу та потребують тренування пам'яті. Для розвитку уваги доцільно вчити дошкільнят сприймати одразу кілька об'єктів чи предметів, поступово переключаючись з одного на інший, керувати вмінням утримувати увагу, зосереджуватися, слідкувати за чіткою вимовою конкретних звуків.

Для розвитку слухової уваги дітей вихователі ЗДО проводять такі бесіди-ігри:

1. “Що відбувається на вулиці?” (правила гри: заплющити очі, послухати уважно та визначити звуки, почуті на вулиці [“Ви чули різні звуки?”, “На що схожі ці звуки?”]);

2. “Про що “говорить” кімната?” (правила гри: прислухатися до звуків, які дають певний відгомін в кімнаті; помислити, що ж вони означають). Аналогічно можна проводити бесіди-ігри на теми “Звуки природи”, “Звуки музики” та ін., виокремити перед дітьми, наприклад, завдання на що схожі звуки. Вихованці вчаться визначати почуті звуки, тобто порівнювати, аналізувати.

Дошкільникам імпонують різноманітні вправи на увагу (наприклад, “Відгадай за звуком, хто це йде”). Доречно вважаємо бесіду-гру “Небилиці”, в якій діти мають їх помітити й увиразнити. Наприклад, прослуховуючи вірш “Небилиці” К. Чуковського, дошкільнята відповідають на запитання: “Який спів у солов'я?”, “А яка хода у ведмедя?”. Дітям подобається самостійно відтворювати найпростіші ритмічні образи (скажімо, “Які звуки вигукує зозуля?”, “Як ходить лисичка?”, “Як стрибає зайчик?” та ін.).

Для подальшого тренування уваги доречно включати до ігрових вправ музику із метою розвитку здібності швидко помічати зміни у ній (до прикладу, у традиційній грі “Холодно-гаряче” діти знаходять у групі “загублені” предмети і за допомогою динаміки подачі музичної мелодії ми даємо підказку: якщо

голосніше грає музика, то означає, що чим ближче знаходиться предмет, який у пошуку).

Крім розвитку *слухової уваги*, вихователь працює з дітьми і над *зоровою увагою, спостережливістю* (наприклад, як діти описують шлях від дому до ЗДО, тобто те, з чим вони постійно стикаються). Описуючи, дитина ділиться власними враженнями зі своїми одногрупниками, які доповнюють упущені деталі. Описовий метод роботи не лише стимулює мислення дітей, розвиває пам'ять, а й розширює їхню словникову базу. За цією схемою обговорюють мультфільми, де вихователь перепитує, де відбувалися події, у що були одягнені герої, як поступили герої в тій чи іншій ситуації, пропонує відтворити рухи персонажів тощо.

Важливим етапом роботи вихователя постає розвиток *дитячої уяви* як найбільш специфічного феномену, що визначає якість будь-якої ігрової театралізованої діяльності. Одним із провідних показників результативності навчання є емоційно проведені театралізовані ігри дошкільнят.

Як стверджують фахівці, *найефективніший розвиток уяви простежується упродовж гри і театральної діяльності*. Дитина, створюючи нові образи, надає їм невластивих якостей, наділяє їх здібністю до трансформації.

Для розвитку уяви в дітей дошкільного віку вихователь може запропонувати їм вигадувати різні небилиці, історії, фантазувати, згодом зобразити придумане на малюнках. Наприклад, беремо до уваги відому казку “Царівну Несміяну”, яку як головну героїню ніхто не може розсмішити. Пропонують це зробити дошкільникам, вигадують разом із ними смішні фантастичні історії.

Цікавими для вихованців видаються й такі завдання, як, наприклад, знайти або зробити різні фігурки з природного матеріалу (жолудів, листків, шишок, палиць тощо), а потім відповісти на такі запитання: “Придивись уважно, що нагадує тобі ця композиція?”, “На що схожа аплікація?”, “Чим можна урізноманітнити аплікацію, щоб отримати іншу композицію?”.

Слушними для мови театального мистецтва будуть вправи на пошук дії. Скажімо, дитина тримає хутрянну шапку, ніжно гладить її, “лоскоче за вушком”, а діти відгадують: “Це не шапка, а киця”. Доцільною постає гра-показ певних дій, за характером яких дошкільнята визначають їхнього виконавця. При цьому педагог

відзначає найбільш вдалі, точні, виразні засоби, які використовувала дитина.

До основних засобів виразності театрального мистецтва належать: декорації, театральні костюми, шумове та світлове оформлення, сценічні ефекти, література.

При створенні театрального образу актори послуговуються такими засобами, як міміка та пантоміма.

Міміка – це прояв емоційного стану особи як навчити дитину у виражати свої почуття через міміку. Вихователю доцільно використовувати гру «Чарівний кубик»: педагог показує зображення на квадраті і називає емоцію, відтворює її особисто. Потім слід разом із малюком її повторити. Вправи виконуються перед дзеркалом.

Розшифрування зображення на квадратах “Чарівного кубика” (зверху вниз):

- “Плакса” – заплакані очі.
- “Ми злякалися” – брови піднімаються, очі розширені, рот розкритий, як для вигуку.
- “Ми здивувалися” – підіймаємо й опускаємо надбрівні дуги, розкриваємо рот.
- “Тигренок сердиться” – вишкірюємо зуби.
- Квадрат зліва: “Упертий баран” – хмуримо лоба, насуплюємося.
- Квадрат справа: “Дражнило” – висуваємо язика.

Пантомімою називають жестові рухи. Вихователь, навчаючи пантоміми дітей, може пропонувати їм, наприклад, уявити, що руки – це квіти, або трава; крила метелика, птаха, бабки. Вихованці обмірковують як рухатимуться їхні руки, а потім розповідають, що вони відчували, виконуючи ці дії. Ще одна вправа: дитині за допомогою винятково жестів, різних рухів, без слів необхідно поспілкуватися зі своїми друзями так, щоб вони все зрозуміли: “Поклич їх до себе”, “Розкажи їм, про свій настрій”, “Запроси танцювати разом з тобою”, “Покажи, що тобі з ними дуже весело”. Цікавим є й завдання передати образ улюбленого казкового персонажу за допомогою рухів. Дітям пропонують позмагатися з друзями, хто це зробить найкраще, використовуючи міміку. Кожна дитина, дивлячись на казкового персонажа, мислить, що він відчуває, що може зробити, і за допомогою пантоміми увиразнює свій “образ”. Вихованці люблять вправу розповісти за

допомогою пантоміми скоромовки (“Ходить квочка коло кілочка, водить діточок коло квіточок”; “Летіла лелека, заклекотіла до лелеченят”; “Не жаліла мама мила, мила мама з милом Милу”).

Наступним етапом роботи над емоційною виразністю є *перетворення моноетюдів у групові етюди*, які мають свій початок, логічний розвиток, завершення та передбачають активну взаємодію партнерів. Такі вправи наближають дошкільнят до реалізації театральної дії (наприклад, сценки “Збираємося до театру”, “Обідаємо всією сім’єю”, “Граємо у футбол” та ін., в яких кожна дитина визначає, як гратиме свою роль, робитиме як рухатиметься).

Важливим засобом емоційної виразності постає наповнення словника дітей яскравими порівняннями, епітетами, вигуками, антонімами, синонімами. Існує низка вправ на формування емоційно-художньої виразності мовлення старших дошкільнят. Наприклад, *вправа “Відгадай твір”* (до т. зв. “чарівної торбинки”, кладуть різні предмети, іграшки про які йдеться в поетичних творах, добре знайомих дітям: іграшки котика і півника (з віршованої казки “Котик і півник” М. Стельмаха), березовий листочок (вірш Ліни Костенко “Березовий листочок”), квітку (вірш “А я у гай ходила” П. Тичини), іграшку зайчика (вірш “Зайчик” Марійки Підгірянки), іграшкову собачку (вірш “Веселий цуцик” І. Сонечко), іграшку хлопчика або дівчинки (вірш “Про друга” А. Костецького)) тощо.

Перед проведенням гри вихователь складає речі, що належать персонажам із віршів чи інших знайомих творів у торбинку, зацікавлює дітей, пропонує здогадатися, хто з казкових героїв які речі загубив. За чергою витягуючи предмет, вихованці відгадують назву поетичного чи казкового твору, називають його автора, а тоді за допомогою міміки, жестів, сили голосу, постави відтворюють образи угаданих героїв.

Надзвичайно ефективним засобом емоційної виразності є читання, що охоплює сукупність компонентів, без осмислення і врахування яких неможливо вичерпно передати логічного та емоційного (внутрішнього, психологічного) змісту мовлення.

Сюди відносяться: інтонація та акторські здібності дітей.

Інтонація (від лат. “голосно вимовляю”) – ритміко-мелодичний лад мовлення, що відображає інтелектуальний та емоційно-вольовий аспекти мовлення в послідовних змінах висоти тону, сили й часу звучання, а також тембру голосу.

Акторські здібності дітей дошкільного віку передбачають відповідний рівень їхніх психологічних особливостей, що забезпечує стійкий інтерес до театральної діяльності, успіх у художньо-мовленнєвій площині (виразна розповідь художніх творів) та виконанні ролей у театральних постановках.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Запропонуйте театралізовані ігри для дітей дошкільного віку.
2. Зробіть заготовки до проведення одного з інноваційних (нетрадиційних) видів театрів та представте його у групі?
3. Оберіть один із яскравих видів театралізованої діяльності для дітей дошкільного віку у різних вікових групах, охарактеризуйте його.
4. Укладіть таблицю використання вправ на розвиток міміки та пантоміми для дітей у різних вікових групах ЗДО.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Висвітліть погляди науковців (С. Русова, О. Амацьєва, Л. Артемова, А. Богуш, Н. Водолага, Н. Гавриш, Ю. Косенко, Г. Костюшко) на роль театралізованих ігор у розвитку особистості дошкільнят.
2. Назвіть основні види дитячих театрів, стисло охарактеризуйте їх?
3. Опишіть специфіку організації театралізованої діяльності в різних вікових групах вітчизняного ЗДО.
4. Перелічіть засоби образної та емоційної виразності. Продемонструйте акторські здібності дітей дошкільного віку. Що таке дитячий варіант “аутотренінгу”. “Гра для себе”?

Тема 10. Педагогічний супровід музичної діяльності дітей дошкільного віку

ПЛАН

1.1. Психолого-педагогічні основи музичного виховання дітей дошкільного віку (І. Газіна, Р. Зінич, В. Кукловська, С. Матвієнко, І. Підлипняк, І. Романюк, І. Рудченко, А. Шевчук, С. Шоломович та ін.).

1.2. Музичні здібності та задатки. Види музичної діяльності дітей дошкільного віку.

1.3. Особливості використання музичних творів для слухання на мистецьких заняттях, заняттях з розвитку мовлення, ознайомлення з природою тощо.

1.4. Роль вихователя у навчанні дітей співу: охорона дитячого голосу, методи та прийоми навчання співу, етапи розучування пісні.

1.5. Організація музично-ритмічної діяльності дітей у групі закладу дошкільної освіти: ритмічні хвилинки, музично-ритмічні вправи, музичні руханки, музичні паузи та музичні привітання.

Література

Базова:

1. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні : Електронний ресурс. Режим доступу: URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponentdoshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnistmizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet> (дата звернення: 29.04.2021)

2. Матвієнко С.І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с.

3. Методика музичного виховання в дитячому садку: підручник / С. Шоломович. І. Рудченко. Р. Зінич. Київ : Музична Україна, 2000. 246 с.

4. Методична розробка з навчання дітей співу. Електронний ресурс. Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/8418/1/L_Teryaeva_MK_7_IS_U_KKUBG.pdf

5. Мкртічян О.А. Розвиток музичних здібностей дошкільників засобами методу К. Орфа: теоретичні аспекти. *Професійна освіта* : методологія, теорія та технології : зб. наук. праць. Переяслав : Домбровська Я. М., 2020. Вип. 12. С. 128–144.

6. Мозгальова Н.Г. Музичні здібності, їх сутність і розвиток в процесі інструментально-виконавської підготовки вчителів музики. *Педагогіка вищої та середньої школи* : збірник наукових праць. Кривий ріг, 2015. Вип. 41. С. 45–51.

7. Науменко Т. Музичне виховання найменших : Інтегровані заняття. Київ : Шк. світ, 2007. 128 с.

8. Підлипняк І.Ю. Теорія та методика музичного виховання дошкільників : навч. посіб. для студентів педагогічних вузів. Умань : ФОП. Жовтий О.О. 2017. 116 с.

9. Романюк І.А. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 280 с.

10. Савченко Р.А. Педагогічна взаємодія як основа музично-педагогічної компетентності вихователів та музичних керівників ДНЗ. С. 118. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9540/Savchenko.pdf?sequence=1>

Додаткова:

1. Газіна І.О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. для студентів напряду підготовки "Дошкільна освіта", вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. 196 с.

2. Дерев'янка Т.В. Музичне виховання дошкільників. Старша група. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. 160 с.

3. Лісовська Т.А. Музична імпровізація в сучасному закладі дошкільної освіти : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2019. 140 с.

4. Лісовська Т.А. Теорія і методика музичного виховання : навч.-метод. посіб. Миколаїв : Видавець Румянцева Г. В., 2022. 330 с.

5. Романюк І.А. Музичний куточок в дошкільному навчальному закладі. *Музичний керівник*. 2013. №7. С. 27–32.

6. Самбор Л. Музично-дидактичні ігри на музичних заняттях. *Музичний керівник*. 2014. №11. С. 4–10.

7. Шевчук А. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей : методичні рекомендації. *Дошкільне виховання*. 2000. №2. №3. С. 6–7.

Мета: розкрити основні засади музичного виховання дітей дошкільного віку; охарактеризувати музичні здібності та види музичної діяльності дошкільнят; охарактеризувати особливості використання музичних творів для слухання; увиразнити роль вихователя у навчанні дітей співу та організації їх музично-ритмічної діяльності у групі закладу дошкільної освіти.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Музичне виховання дошкільнят – яскравий і стимулюючий процес їхньої життєдіяльності. Фундаментальні наукові дослідження спрямовані на розробку загальних положень означеного процесу в умовах ЗДО.

Ще у працях методолога дошкільної музичної педагогіки Н. Ветлугіної відстежуємо засади навчання дітей музичної грамоти як підґрунтя їхнього подальшого музичного виховання у закладі дошкільної освіти.

Музикознавиця Н. Ветлугіна у музичному розвитку дошкільнят виокремлювала спів як один із важливих та улюблених видів музичної діяльності дітей. Наступним етапом їхнього музичного виховання вона вважала організацію *музично-ритмічної діяльності* шляхом залучення до танців.

Співзасновники дошкільної музично-педагогічної концепції на теренах нашої країни Р. Зінич та І. Рудченко зазначали, що у дітей з раннього віку з'являється бажання не лише *слухати музику*, а й проявляти себе в різних видах музичної діяльності. Передумовою успішності останньої вважали рівень музичних здібностей та музикальності дітей. Саме у вітчизняних та зарубіжних концепціях дошкільного музичного виховання значна увага приділяється активізації дітей у різних видах музичної діяльності. Адже всі дошкільнята є виконавцями, а діяльнісне включення до сфери музичного мистецтва відповідає їхнім природним прагненням активно реагувати на слухання музики.

Сучасні педагоги-музикознавці І. Газіна, С. Матвієнко, І. Підлипняк, І. Романюк, А. Шевчук та низка інших увиразнили

теоретичні засади і методичні рекомендації з музичного виховання дошкільнят у вітчизняних ЗДО.

Основним його завданням за сучасними освітніми програмами дошкілля є розвиток музичних здібностей дітей з урахуванням можливостей кожного вихованця за допомогою різних видів музичної діяльності [1].

Так, С. Матвієнко зосереджує особливу увагу на такому виді музичної діяльності дітей, як *слухання музики*: “Основою музичних занять у ЗДО постає процес музичного сприймання, здатність чути, переживати зміст музичних творів” [2, с. 134].

Цю думку підтримує і С. Шоломович, зазначаючи, що упродовж *слухання музики, музичних творів* діти навчаються не лише розрізняти її за характером (весела, сумна, радісна, тривожна, насторожувальна, заспокійлива), а й сприймати красу зразків музичного мистецтва. Унаслідок систематичного слухання дошкільнята починають розрізняти й усвідомлювати засоби музичної виразності, жанри і форму музичних творів, що, зі свого боку, поглиблює їхнього естетичні почуття і приносить естетичне задоволення.

За С. Шоломович, під час слухання музики педагоги можуть використовувати додаткові види наочності, а саме:

- зорову (художні іграшки, малюнки, музичні іграшки-інструменти);
- слухову (вступ, завершення, кінцівка, уривки з музичного твору, грамзапис, а також вірші, загадки, тексти пісень тощо) [3, с. 31].

Не менш важливим для музичного виховання дошкільнят є розвиток емоційної сприйнятливості музики, тобто чутливості дитини до її впливу. Якісний рівень музичного сприйняття виражається глибиною переживань дитини під час і після прослуховування музики. При організації музичної діяльності дітей дошкільного віку у сучасних ЗДО вихователю та музичному керівникові доцільно використовувати хороводи з українськими піснями, ігри, потішки, заклички, а також залучати вихованців до оркестрової музики із соло інструментом, із нескладними, короткими і зрозумілими мелодіями.

Науковець С. Науменко закликає дошкільних педагогів до одночасного розвитку *музично-слухових і музично-естетичних здібностей дітей*. Адже поєднання емоційного і слухового

компонентів упродовж музичного навчання сприяє розвитку музичних здібностей [7, с. 46].

Натомість дослідниця Р. Савченко виокремлює серед найбільш важливих якостей педагога (музичного керівника) володіння такими професійними виконавськими навичками, як *гра на музичному інструменті та спів*.

Крім того, на її думку, необхідно налагодити тісну педагогічну взаємодію вихователів та музичних керівників під час музичного виховання дітей. Проаналізувавши сучасні освітні реалії ЗДО, Р. Савченко увиразнює основні недоліки музичного виховання:

- 1) стихійність та нерегламентованість педагогічного співробітництва вихователя й музкерівника;
- 2) низький рівень педагогічного авторитету вихователя, його музично-педагогічної компетентності;
- 3) недооцінка музичним керівником вихователя як партнера з музично-естетичного виховання дошкільнят;
- 4) незадіяність педагогічного співробітництва у галузі музичного виховання дітей [10, с. 118].

Усі фахівці стверджують, що за правильного і цілеспрямованого педагогічного керівництва (музичного керівника та вихователя) музичний розвиток дошкільнят у сучасних ЗДО сприятиме поліпшенню психічних властивостей, інтелекту, моторики і реалізації творчих можливостей вихованців у музично-ігровій діяльності, грі на музичних інструментах, пісенній творчості.

Адже музика створює позитивний настрій, активізує пізнавальні процеси дітей, мотивує їх до навчальної діяльності. Вчені констатують, що емоційне пізнання глибоко проникає в душу дитини чим інтелектуальне.

У другому питанні необхідно звернути увагу на музичні здібності та задатки дошкільнят. Для результативного розвитку музичних здібностей дітей важливі: створення музичного середовища в ЗДО; інтеграція різних видів музичного мистецтва; стимулювання до самостійної музичної діяльності; заохочення до власного музикування.

Головною ознакою високого розвитку музичних здібностей фахівці вважають творчість. Дошкільнятам 4–7 років притаманні специфічні психолого-педагогічні особливості розвитку музичних

здібностей (як зазначає О. Мкртічян, це розвинена музична уява й відмінна пам'ять, що є підґрунтям музичної творчості).

Основні зусилля упродовж музичного виховання дошкільнят в умовах ЗДО необхідно спрямувати на розвиток у них *слуху, пам'яті та почуття ритму*.

Науковець О. Мкртічян зосереджує увагу на таких двох поняттях, як музичні здібності та музично-творчі здібності.

Засобами розвитку музичних здібностей постають: 1) *емоційна насиченість освітнього процесу*; 2) *забезпечення психологічної комфортності дошкільнят на заняттях*; 3) *добровільна участь дітей у музично-ігровій діяльності*; 4) *різновікове комплектування груп у ЗДО*; 5) *активізація творчого самовираження дітей упродовж музичного виховання* [5, с. 128–144].

“Музично-творчі здібності – це індивідуально-психологічні властивості особистості, що зумовлюють сприйняття, виконання, творення музики, здатність розвиватися, вдосконалюватися в музиці і засобами музики” [5, с. 128–144].

Три структурні складові музичних здібностей виокремлює Н. Мозгальова. Це – а) *ладове чуття* (емоційне переживання певних відношень між звуками); б) *музично-слухове уявлення* (відтворення за слухом мелодій [це ядро музичної пам'яті й музичної уяви]) і в) *музично-ритмічне чуття* (рухове переживання музики, емоційна виразність музичного ритму й точність його відтворення). На думку вчених, лише активна творча діяльність сприяє їх формуванню й розвитку [6, с. 46]. Засобом музичної виразності є гармонія. Музична творчість загалом постає важливим чинником розвитку особистості.

Сьогодні у вітчизняних ЗДО поширені такі основні *види музичної діяльності дітей дошкільного віку*: слухання музики; спів; музично-ритмічна та музично-ігрова діяльність; гра на дитячих музичних інструментах. Окремо їх характеризувати не будемо, оскільки обсяг знань із цих видів діяльності представлені в освітніх чинних програмах дошкільця та відповідні завдання виховання для кожної вікової групи ЗДО.

У *третьому питанні* необхідно висвітлити особливості процесу сприймання музичних творів для слухання як важливої та невід'ємної складової розвитку дітей дошкільного віку.

Насамперед доцільно приділити увагу формуванню у студентів як майбутніх дошкільних педагогів уміння слухати і чути

музику. Майбутні фахівці мають знати, що у дошкільнят переважає т.зв. творче сприймання, яке за відповідних умов сприяє початку продуктивної музичної творчості. Тому після прослуховування студентами певного музичного фрагмента необхідно з'ясувати можливості його використання у ЗДО. До речі, потрібно пам'ятати, що застосування музики під час передачі певної навчальної інформації, безпосереднє заняття дітей музичною діяльністю суттєво активізують їхній інтелектуальний розвиток. Це зумовлено тим, що різні види музичної діяльності обов'язково передбачають використання уваги, спостережливості, зосередженості тощо.

Невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО до розвитку музичності дошкільнят є наявність знань про один із компонентів музичних здібностей – *музично-слухові уявлення* – здатність відтворювати мелодію на слух. При цьому необхідно чітко усвідомлювати, що розвиток таких здібностей відбувається лише за умови правильної організації роботи над засвоєнням музичного твору. Зокрема, сьогодні помилковою видається позиція окремих музичних керівників закладів дошкільньої освіти, які оволодіння музичним твором обмежують винятково відтворенням дітьми пісні під фонограму “плюс” та “мінус”. Студенти мають знати, що розвиток музично-слухових уявлень у дошкільнят відбувається на основі програвання мелодії на інструменті (фортепіано, баяні, акордеоні тощо), неодноразового показу правильності виконання мелодії музкерівником, пофразового проспівування пісні разом із дітьми, акцентування уваги на складних місцях тощо. Студентам доцільно вивчати дитячі пісні із повним дотриманням переліченої послідовності дій, що сприятиме формуванню відповідних навичок засвоєння музичних творів.

У ЗДО під час слухання музики дітям можна пропонувати визначити її складові, а саме: засоби музичної виразності (темп, ритм, силу звуку, музичну форму), характер музики (сумна, весела, спокійна, урочиста, танцювальна, швидка, повільна тощо). Слухаючи розмаїті музичні твори, дошкільнята навчаються вслухатися у музику, виокремлювати її мелодії, порівнювати ті чи ті звуки, розуміти характерні виражальні значення та особливості музичних образів.

Доцільними після початкового прослуховування музики фахівці вважають численні запитання від вихователя до дітей: яким

є загальний характер музики; що підсилює вплив музичних творів (текст, слова пісні). Загальні висновки і порівняння дітей уможлиблюють перші спроби естетичної оцінки, активізацію розумової діяльності вихованців.

Відтак музична діяльність сприяє розвитку у дітей не лише музичних (музичного слуху, музичної уяви, музичного мислення, музичної пам'яті), а й мовленнєвих здібностей (співочого голосу, голосового апарату, чіткої вимови, відтворення мелодій пісень).

Під час підготовки майбутніх вихователів варто використовувати музичну термінологію, пісенні та інструментальні форми українського народу задля прищеплення національного виховання дітям дошкільного віку. Із цією метою треба залучати майбутніх вихователів до виконання народних і авторських пісень для дошкільнят, проведення музично-дидактичних ігор, прослуховування музичних творів українських виконавців, особливо класиків. Основним завданням ЗВО є навчити майбутніх вихователів не лише відтворювати пісні, рухи, знати назви творів для слухання, а вміти використовувати музичне мистецтво під час реалізації різних напрямів виховання: морального, естетичного, національно-патріотичного, духовного, розумового, екологічного тощо.

У четвертому питанні про роль вихователя у навчанні дітей співу варто наголосити, що іноді він має більші можливості щодо залучення вихованців до музичного мистецтва, ніж музичний керівник. Вихователь бере активну участь не лише у музичних заняттях дітей, а й із образотворчого мистецтва, фізичного виховання, з розвитку мовлення, ознайомлення із природою тощо. Вихователь, так би мовити, уводить музику у самостійну музичну та художню діяльність дітей.

Тісна співпраця вихователя та професійного музичного педагога-керівника уможлиблює досягнення бажаних результатів у музичному вихованні дошкільнят.

Важливим та унікальним музичним інструментом дитини постає її власний голос. Тому педагогам ЗДО доцільно дотримуватися *правил гігієни та охорони дитячого голосу*.

Гігієна голосу – це бережливе ставлення до голосового апарату дитини. Із метою забезпечення її здоров'я педагогам необхідно дотримуватися таких правил:

- уникати крикливого співу чи тривалого мовленнєвого навантаження;
- не змушувати хвору дитину співати;
- уникати співу у холодну пору року на вулиці;
- обмежувати вживання занадто гарячих або холодних напоїв та страв.

Щоб уберегти дитячий голос від пошкоджень, потрібно дотримуватися т. зв. режиму співу. Для цього музичний керівник зобов'язаний дбати про здоров'я голосу дітей, наголошувати на тому, щоб вони співали природно, не форсували звуків, не кричали і не співали надто голосно. Вихователь, зі свого боку, має піклуватися про забезпечення спокійної атмосфери та режиму тиші з метою оберігання дитячих голосів. Для закріплення співочих навичок дітям потрібно виконувати пісні не лише на заняттях у ЗДО, а й спільно з батьками в сім'ї. Важливою ланкою роботи вихователя є співпраця з батьками, ознайомлення їх із музичним репертуаром (дитячими піснями) та тихе, спокійне його виконання вдома.

Не потрібно заохочувати дітей до співу “дорослих” пісень із широким діапазоном та високими звуками, які вони чують із сучасних гаджетів удома, адже так можна зірвати голос. Неправильне, фальшиве виконання таких пісень гальмує розвиток музичного слуху дитини, а особливо гучне їх виконання травмує слабкі голосові зв'язки малюка.

На музичних заняттях необхідно наголошувати дітям на мінімальному напруженні голосових зв'язок, забороняти їм вигукувати окремі слова, голосно сміятися, кричати під час співу, спонукати помірковано легко підспівувати, краще тихіше від вихователя та музичного керівника.

Звісно, що за систематичного мовленнєвого та вокального тренування дітей дошкільного віку відбувається т. зв. “дозрівання” голосового апарату і зміцнення вокальних м'язів, тому педагогам доцільно подбати про охорону дитячого голосу.

Охороні дитячого голосу суттєво сприяє вдало підібраний музичний репертуар, який відповідає віковим можливостям дітей. Для цього музичному керівнику необхідно визначити співочий діапазон голосів, коли кожна дитина проходить своєрідний індивідуальний кастинг музичних здібностей та вокальних даних.

Співочий діапазон – це низка досяжних для голосу дитини звуків, що визначається на фортепіано від найнижчого до найвищого музичного звуку, в межах яких добре звучить її голос.

Діапазон голосу у дітей 2–3 років – “мі – ля” першої октави; 3–4 років – “ре – ля” першої октави); 4 – 5 років – “ре – сі” першої октави); 5 – 6 років – “ре” першої октави – “до” другої октави [4].

Під час навчання дошкільнят співу доцільно спочатку визначити діапазон голосу кожної дитини і систематично його зміцнювати, щоб більшість вихованців вільно ним володіла. Водночас необхідно створити сприятливу "звукову атмосферу", що сприяє охороні голосу і слуху дитини, стежити, щоб діти співали й розмовляли без зайвого напруження, не наслідуючи зайвої гучності співу дорослих.

Педагогам потрібно використовувати доступні для дитячого голосу співочі розспівки, вокальні вправи, пісні, які відповідають рівню музичного розвитку дошкільнят.

Виокремимо основні *методи і прийоми навчання співу: методи* спостережень, пояснення, показу, розучування; *прийоми* включають чистоту інтонування, наслідування, інсценування пісні, емоційне виконання, виразний спів; *наочні засоби* охоплюють малюнки, іграшки, музичні інструменти.

Ефективним постає використання *методу спостережень* за явищами природи, відображеними в якійсь пісні. До прикладу пропонуємо для вивчення з дітьми пісню Н. Рубальської «Листячко осіннє», де авторка яскраво описує зміни у природі восени.

Від якості виконання пісні залежить не тільки глибина її емоційного сприйняття, а й якість відтворення твору дітьми. Виконуючи ту чи ту мелодію пісні, обов’язково треба показувати дітям, як і коли треба “взяти дихання”, пояснювати динамічні особливості твору, звертати увагу на чистоту інтонування.

Наприклад, розучуючи пісню А. Філіпенка “Соловейко” на слова Г. Бойка, доцільно пояснити дітям, що мелодія заспіву виконується наспівно, а приспів (тьох-тьох, тьох-тьох, тіу-тіу-тьох) – уривчасно, відображаючи пташиний спів.

Під час співу діти зазвичай копіюють поведінку педагога, переймають його поставу, манеру брати дихання тощо.

Виокремлюють етапи розучування пісні: 1) розспівка на основних тонах пісні; 2) проспівування вправ, мелодій і окремих фраз без музсупроводу та 3) спів по групах окремих фраз мелодії.

У розспівці велике значення має проспівування голосного звуку “О” під час виконання вправ і мелодій на “О”, що дає змогу виробити у дошкільнят округле, гарне звучання, уможлиблює формування правильної дикції й артикуляції.

На кожному музичному занятті музичний керівник вивчає з дітьми 2–3 невеличкі нові пісні, обов’язково попередньо підготувавши дітей до співу, через різноманітні вправи для розвитку голосу і слуху.

Розучування нової пісні з дітьми триває упродовж 6–7 занять у три етапи:

1) *ознайомлення з новим твором* (перше заняття), що включає вступну бесіду, ілюстрацію пісні за допомогою наочних засобів;

– виразне й емоційне виконання нової пісні музичним керівником;

– бесіда з дітьми після ознайомлення з піснею, її аналіз;

– повторне виконання педагогом нової пісні;

2) *оволодіння співацькими навичками*. Для цього музичний керівник емоційно виконує під музику нову пісню; працює з дітьми над чистотою інтонації (пофразне розучування мелодії пісні); озвучує з дітьми текст пісні, проводить роботу над дикцією; розвиває правильне звукоутворення під час співу; формує у дітей вокальне дихання; стежить за виконанням пісні у правильних темпі й ритмі; залучає всю групу до співу;

3) *закріплення та повторення пісні із застосуванням інсценування*, показу іграшок, ігрових ситуацій. На цьому етапі діти демонструють художньо-виразний та емоційний спів під музичний супровід; хором, групою дітей або сольне виконання під музичний супровід [4].

Під час навчання співу фахівці радять розподіляти дошкільнят на три групи, враховуючи їхні індивідуальні особливості:

- 1) ті, які чисто співають (їх садимо у третьому, останньому ряду);

- 2) ті, які не завжди правильно співають, є невпевненим (їх розміщуємо у другому ряду, щоб їм допомагали ті, хто позаду);

- 3) ті, які лише “підспівують” (їхнє місце – у першому ряду). Своєю невпевненістю вони будуть прислухатися до правильного і чистого співу інших). Саме таке розміщення останніх сприятиме вдосконаленню їхніх вокальних навичок, оскільки вони

чутимуть позаду голоси дітей, котрі правильно співають, а попереду їх скеровує голос педагога та музичний супровід.

У п'ятому питанні необхідно висвітлити організацію музично-ритмічної діяльності дітей у групі закладу дошкільної освіти: ритмічні хвилинки; музично-ритмічні вправи; музичні руханки; музичні паузи та музичні привітання.

Музично-ритмічна діяльність на заняттях з музики передбачає вивчення дошкільників музично-ритмічних рухів, які не лише розвиватимуть їхню любов до музики, а й формуватимуть уміння рухами тіла емоційно реагувати на неї. Отримані навички сприятимуть всебічному розвитку дошкільнят загалом і музичному зокрема.

Рухи під музику у ЗДО застосовують на святкових шикуваннях при виконанні народних танців, інсценівок, хороводних ігор зі співом упродовж музичних розваг та свят. Рухи під музику виробляють координацію тіла, поліпшують осанку, зміцнюють дитячий організм та ще й надають емоційне задоволення.

Крім того, систематично музично-ритмічна діяльність сприяє формуванню пружності дитячого тіла; увиразнює його точність, енергійність та швидкість. Під музику у дошкільнят рухи стають чіткішими, яскравішими, ритмічнішими.

Музично-ритмічні рухи, відбивання музичного ритму руками, долонями, ногами, пальчиками, кулачками, предметами по столі найоптимальніше реалізувати у веселих вправах, іграх, які необхідні дітям не тільки для розваги, а й для їхнього фізичного, розумового, морального й музично-естетичного розвитку.

Пропонуємо для ознайомлення студентам перелік музично-ритмічних вправ: “Ритмограма”
[<https://www.youtube.com/watch?v=o-g5GfoggvE>]; “Зможеш повторити” [https://www.youtube.com/watch?v=jNDye0lgedM];
святкова ритмічна вправа
[https://www.youtube.com/watch?v=uUjDgGi_5S4] та музично-ритмічні вправи для роботи з дітьми дошкільного віку: “Веселі звірі”, “Ритмодолоньки”, “Побігаєм-пострибаєм”, “Ходимо-бігаємо”, “Хмаринка і краплинки-веселинки”, “Гуляємо й танцюємо”, “По доріжці”, “Тук-тук”, “Зігрівалочка”, “Паперовий оркестр”, “Кухонний оркестр”, “Крапельки” та низка інших (див. табл. № 1).

Крім них, доцільно проводити з вихованцями ЗДО такі *ритмічні вправи та ігри*: “Булька”, “Патруль”...., а також *музичні руханки*: “Весела руханка. Зможеш повторити”, “Танцюємо з мульткарасем” [<https://www.youtube.com/watch?v=0FtjwjQbP4k>]; *музичні руханки-ігри* “Літачки” [<https://www.youtube.com/watch?v=0cJm-AuEC3I>]; *музично-рухливі ігри* “Швидко-повільно” [<https://www.youtube.com/watch?v=Elz3CEIDtEo>]; *музично-ритмічні ігри* “Музичні скляночки” [<https://www.youtube.com/watch?v=3KqIsYGpBc4>]; *музичні ігри* “Веселий ритм”; *оригінальні пісні-руханки*: “Долонька” [<https://www.youtube.com/watch?v=ieI1RL2uipw>], “Дощик” [<https://www.youtube.com/watch?v=r-JtIF42v7Y>].

Отже, основою занять з формування у дітей почуття ритму є музика.

Таблиця 1

Музично-ритмічна діяльність дошкільників на заняттях з музики

Музично-ритмічні вправи та ігри для дошкільників на заняттях з музики		
Рубрика	Назва	Посилання на освітній контент
Музично-ритмічна вправа	“Веселі звірі”	https://www.youtube.com/watch?v=32POrtnq8bY
Музично-ритмічна вправа	“Ритмодолоньки”	https://www.youtube.com/watch?v=oiGilqa0ASU
Музично-ритмічна вправа	“Зігрівалочка”	https://www.youtube.com/watch?v=5ZhutDus6Gg
Музично-ритмічна вправа	“Паперовий оркестр”	https://www.youtube.com/watch?v=vkEd3CsB-ME&list=PL54GGt_L9vNyKVRy8UurUB9v95Snpg4kn&index=4
Музично-ритмічна вправа	“Кухонний оркестр”	https://www.youtube.com/watch?v=yif_EAcJTdg&list=PL54GGt_L9vNyKVRy8UurUB9v95Snpg4kn&index=5
Музично-ритмічна вправа	“Веселі долоньки”	https://www.youtube.com/watch?v=vWgiFFiRqP

Музично-ритмічна вправа	“Ходимо-бігаємо”	https://www.youtube.com/watch?v=WhEffpN18dU
Музично-ритмічні ігри для дошкільників		
Музично-ритмічна гра	“Крапельки”	https://www.youtube.com/watch?v=fsF7RUsGWo4
Музична гра	“Веселий ритм”	https://www.youtube.com/watch?v=nqqItZ6wQRM
Музична руханка-гра	“Літачки”	https://www.youtube.com/watch?v=0cJm-AuEC3I
Оригінальна пісня-руханка	“Долонька”	https://www.youtube.com/watch?v=ieI1RL2uipw
Оригінальна пісня-руханка	“Дощик”	https://www.youtube.com/watch?v=r-JtIF42v7Y;
Ритмічна вправа-гра	“Булька”	https://www.youtube.com/watch?v=784qgGM2w3w
Ритмічна вправа-гра	“Патруль”	https://www.youtube.com/watch?v=VbyN2V8SDxw

Отже, основою занять з формування у дітей почуття ритму є музика. Запровадження широкого спектру музично-ритмічної діяльності на заняттях з музики у сучасних ЗДО сприятиме активному музичному розвитку вихованців, розвитку музичного слуху, ритму та рухів дошкільнят. Діти, виконуючи певні ритмічні ігри та вправи, прагнуть узгодити їх з музикою, привчаються чутливо реагувати на неї, у них розвиваються слух, ритм і почуття прекрасного, естетичні смаки.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Оберіть один із дитячих музичних інструментів та продемонструйте гру на ньому у групі.
2. Охарактеризуйте види музичної діяльності дітей дошкільного віку і продемонструйте один із них у групі.
4. Запропонуйте музично-ритмічну діяльність для дітей у групі закладу дошкільної освіти! Організуйте оркестр із майстерні звуків.

5. Укладіть таблицю використання музично-ритмічних ігор та вправ, спрямованих на музичний розвиток дітей у різних вікових групах ЗДО.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Висвітліть погляди науковців (І. Газіна, Р. Зінич, В. Кукловська, С. Матвієнко, І. Підлипняк, І. Романюк, І. Рудченко, А. Шевчук, С. Шоломович, та ін.) на музичне виховання дітей дошкільного віку.

2. Назвіть музичні здібності та задатки, види музичної діяльності дітей дошкільного віку; стисло охарактеризуйте їх.

3. Увиразніть особливості використання музичних творів для слухання на мистецьких заняттях, заняттях з розвитку мовлення, ознайомлення з природою тощо.

4. Опишіть роль вихователя у навчанні дітей співу (охорона дитячого голосу; методи і прийоми навчання співу; етапи розучування пісні).

5. Визначте особливості організації музично-ритмічної діяльності дітей у групі закладу дошкільної освіти (ритмічні хвилинки; музично-ритмічні вправи; музичні руханки; музичні паузи та музичні привітання); продемонструйте музично-ритмічні ігри та вправи у групі зі студентами.

Тема 11. Музичний супровід фрагментів життєдіяльності дітей дошкільного віку

ПЛАН

1.1. Використання музики в повсякденному житті дітей у закладі дошкільної освіти.

1.2. Музичний супровід різних видів дитячої діяльності (ігрової, пізнавальної, рухової тощо).

1.3. Реалізація співпраці музичного керівника та вихователя під час організації різних форм музичної діяльності. Музичне виховання в сім'ї.

Література

Базова:

1. Горбенко Д. Використання музики в повсякденному житті закладу дошкільної освіти. [Електронний режим]. Режим доступу :

https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5612/1/evol_pro_c_konf_2021.pdf#page=67 С. 67–68.

2. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол. : Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін. ; наук. ред. Г.В. Беленька, Київ : Ун-т ім. Б. Грінченка. 2020. 440 с.

3. Малашевська І.А. Використання досвіду вальдорфської педагогіки на музикотерапевтичних заняттях із дошкільниками. *Музичний керівник*. 2015. № 5. С. 4–8.

4. Матвієнко С. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 207 с.

Додаткова

1. Романюк І. Функції музичного керівника та вихователя дошкільного навчального закладу з музичного виховання дітей. *Дошкільна освіта*. 2010. № 4. С. 81–89.

2. Савченко Р. Використання ігрових технологій у формуванні музично-педагогічної компетентності майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів. *Педагогіка і психологія проф. освіти*. 2014. № 3. С. 90–96.

3. Сучасне заняття в дошкільному закладі: навч.-метод. посіб. / за ред. Н.В. Гавриш; авт. кол.: Н.В. Гавриш, О.О. Лінник, Н.В. Губанова. Луганськ: Альма-матер, 2007. 496 с.

4. Чернявська М.В. Сутність музичної культури вихователя дошкільного навчального закладу. *Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук.пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2007. Вип. 19. С. 146–152.

Мета: з'ясувати важливість музики для дітей дошкільного віку у різних видах їхньої діяльності; довести важливість співпраці музичного керівника й вихователя, батьків під час організації різних форм музичної діяльності у ЗДО.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

Музика передбачає природний, ненав'язливий, “інтелігентний”, коректний вплив на особистість дошкільника, що перебуває у стані формування. Музика з її багатою палітрою розмаїтих звуків дає можливість вихованцю ЗДО зануритися не лише у власний духовний світ, а й пізнати різні явища життя, природи, побуту, мистецтва в їх естетичному контексті. Її колосальний позитивний заряд енергії, є збудником радості, естетичних переживань і почуттів, сприяє музично-естетичному вихованню дошкільнят, активації їхньої уваги, мислення й мовлення, розвитку музичних здібностей, естетичних смаків, уяви, становленню особистості [1, с. 67–68].

У сучасних ЗДО широко практикують введення музики до різних режимних моментів життя дошкільнят (ранковий прийом дітей до групи, позитивне тло для настрою під час заняття, підготовка до сну, підйом під спокійну музику), що налагоджує створює комфортний клімат у групі. Музика супроводжує ранкову гімнастику, заняття, рухливі ігри, прогулянки, поглиблює враження, створює особливий настрій, дисциплінує дітей. А тому вихователіві необхідні велика майстерність, винахідливість, креативність, щоб зуміти своєчасно запропонувати дітям проспівати відповідну для повного моменту пісню, послухати з ними кілька творів в аудіозапису чи разом потанцювати. Самостійну музичну діяльність суттєво стимулюють численні

поспівки, лічилки, ігрова діяльність, які спонукають вихованців до створення власних пісеньок та ігор [1, с. 67–70].

Дослідниця І. Малашевська увиразнює використання у ЗДО т. зв. фонові музики, яка займає “другий план”, не навчальної, а розважальної, заспокійливої, не усвідомлюваної дітьми під час занять чи ігрової або самотійної діяльності [3, с. 6].

На думку С. Матвієнко, фонові музика є одним із найдоступніших і достатньо ефективних засобів впливу на дошкільнят, який сприяє розв’язанню низки освітніх завдань, оскільки вона:

- створює музичний фон занять як їхнє сприятливе емоційне тло;
- усуває нервові напруження, фізичну перевтому і зберігає здоров’я дітей;
- активізує розумову діяльність;
- підвищує творчу активність;
- розвиває уяву в самотійній музично-ігровій діяльності дітей;
- розвантажує психологічно і фізично під час фізкультурних хвилин, психологічних пауз та після заняття;
- “перезавантажує” організм, постачає йому заряд бадьорості [4, с. 118].

У другому питанні доцільно стисло охарактеризувати музичний супровід різних видів дитячої діяльності (ігрової, пізнавальної, рухової).

І. Ігри (сюжетно-рольові, рухливі й музично-дидактичні) є провідним і базовим видом у ЗДО, на основі яких виконуються пісні, хороводи, реалізується самотійна музична діяльність дошкільнят.

Під час спостережень на прогулянках, екскурсіях, при ознайомленні дошкільнят із природою вихователі розучують нові *пісні*, проводять *музичні ігри*, *хороводи* тощо.

Упродовж занять із зображальної діяльності дошкільнят можна наспівувати їм пісні (до прикладу, коли діти виліпили калачі, виконати пісню “Калачі” А. Філіпенка, після завершення аплікації “Курчата” – однойменну пісню “Курчата” того ж композитора, намалювали літак – проспівати пісню “Літаки” В. Кишки та ін.

Музика до *сюжетно-рольових ігор* може застосовуватися по-різному: наприклад, як ілюстрація до дій матері, коли діти співають колискову, тримаючи ляльку на руках; як музичне вітання іменинника з днем народження; як фон під час виконання танців та співу або як відтворення вражень, отриманих від музичних занять, святкових розваг. Для успішного перебігу таких ігор діти вже мають знати багато народних та сучасних пісень, хороводів на побутову тематику, про різні професії, транспорт тощо.

Інтригуючими постають *рухливі ігри* під музичний супровід, оскільки викликають у дітей особливі зацікавленість і допомагають поживати їх. Музика не лише поліпшує настрій дитини, а й сприяє її фізичному розвитку й музичному вихованню. Добираючи музику до гри, потрібно враховувати вік дітей, особливості їхнього сприйняття, анатомо-фізіологічні можливості рухового апарату та рівень музичної підготовленості. Кожний рух у грі має своєрідний характер, тому важливо підібрати для нього відповідний музичний супровід (наприклад, біг, стрибки на місці або з просуванням уперед має супроводжувати легка бадьора музика; плавні рухи руками, повільну ходьбу – наспівна, спокійна мелодія).

Музично-дидактичні ігри доцільно проводити з дітьми, які вже вміють слухати і відтворювати голосом або рухами різні за висотою, динамікою, тембром звуки. Вихованці вчаться розрізняти тембри різних за звучанням дитячих інструментів або іграшок (барабана, бубна) або відстукувати ритмічний малюнок пісні на бубні чи на барабані. Музично-дидактичні ігри об'єднують музику з рухами.

Самостійну музичну діяльність ініціюють самі діти під час ігор, наповнюючи їх новим цікавим змістом.

II. Пізнавальна діяльність у ЗДО в контексті розглядуваного питання включає музичні заняття, слухання музики, співи, гру на музичних інструментах, свята і розваги.

Музичні заняття (двічі на тиждень) – основна форма організованої музичним керівником навчально-пізнавальної діяльності з музичного виховання дошкільнят. Розрізняють заняття: колективні (вся група), підгрупові (4–12 осіб), індивідуальні (1–3 особи). Крім того, виокремлюють заняття: традиційні, тематичні, домінантні, комплексні, комплексно-тематичні. При плануванні музичний керівник самостійно обирає вид занять, що відповідає

віковим характеристикам і рівню музично-естетичного розвитку дітей.

Упродовж слухання музики музичний керівник прищеплює дітям позитивне ставлення до музики, розвиває музичний слух, пам'ять, навчає розрізняти характер музики, засоби музичної виразності (темп, ритм, динаміку). Для цього необхідно підібрати відповідний музичний репертуар із творів композиторів-класиків, фольклорної спадщини, сучасних митців.

Співи – один із пріоритетних засобів музичного виховання дітей, формування у них вокально-хорових навичок, розвитку голосу, слуху, пісенної творчості. Вихованці навчаються співати природним голосом, виражаючи при цьому свої почуття, виконувати твори тихо й голосно, інтонувати чисто, оволодівають навичками колективного співу в одному темпі, тренують співочі інтонації, дикцію, музичну пам'ять, опановують спів із супроводом і без нього.

Гра на музичних інструментах т. зв. найбільш “драйвовий” вид діяльності для дошкільнят, під час якого вони оволодівають навичками гри на різних музичних інструментах (шумових (брязкальця, дзвіночки, маракаси); ударних (бубон, ложки, ксилофони, металофони, трикутник, барабан, молоточки, кастаньети). Дитячі музичні інструменти (ДМІ) складаються із різних сипучих ємкостей, дерев'яних паличок та металевих ложечок [2, с. 188].

Дошкільнят навчають розрізняти висоту звуків (високий – низький), виконувати музично-ритмічні рухи, музичну пульсацію, доступні їхньому віку (плескання в долоні, притупування, рухи зап'ястями рук тощо).

Свята і розваги – поширені форми освітнього процесу у ЗДО, які організовують музичний керівник і вихователь. Велике розмаїття використовуваних видів і жанрів художньої музики, їх творча інтерпретація вихователями активізує дітей, сприяє їх музично-естетичному вихованню через введення музики до повсякденного життя дошкільнят.

III. Рухова діяльність

Музичний супровід у ЗДО супроводжує багато режимних моментів: ранкову гімнастику, прогулянку, ознайомлення з природою, будь-які заняття з образотворчого мистецтва та мовлення, самотійну роботу тощо. У міру розвитку активності

дитини, її психічних функцій накопичується її слуховий досвід, формуються перші співочі навички, збільшується обсяг танцювальних рухів, засвоюються елементарні відомості про музику. Музика передає різноманітний характер рухів (спокійний, рухливий, поривчастий).

Музично-ритмічна діяльність умовно включає дві групи: сприйняття музики та відтворення її виразних особливостей у рухах. Перша група пов'язана зі сприйняттям музики, а друга – передбачає освоєння рухових навиків під час музичних ігор, хороводів, танців. У дітей формуються вміння виконувати різноманітні танцювальні рухи (галоп), орієнтуватися у просторі, робити перешиковування, координувати свої рухи. У старших групах вихованці розучують українські народні танці (гопак), бальні танці (вальс), розвиваючи акторську майстерність, танцювальну імпровізацію.

У третьому питанні доцільно висвітлити реалізацію співпраці музичного керівника та вихователя під час організації різних форм музичної діяльності у ЗДО.

За сферу музичного виховання у ЗДО відповідає музичний керівник. Він проводить музичні заняття у кожній віковій групі (двічі на тиждень), а також розваги і свята. За допомогою консультацій і групових занять організовує роботу вихователів щодо музичного розвитку дітей, спрямовує її протягом тижня. Музкерівник формує у вихованців навички співу й рухів (при цьому враховує музичні здібності та задатки кожного: хтось має прекрасний голос, інший гарно танцює, ще інший граційно виконує рухи, наступний виразно декламує і в перспективі може стати ведучим свята), проводить роботу з батьками, залучаючи їх до загального процесу музичного виховання дитини. В індивідуальній бесіді, на консультаціях та зборах музичний керівник дає необхідні поради щодо музичного розвитку дошкільнят.

Організовує дитячу музичну діяльність у ЗДО і педагог-вихователь у тісній співпраці з музичним керівником. Вихователь – найперший і найважливіший помічник музкерівника. Участь вихователя в музичному розвитку дітей визначається рівнем його музичної культури, музичних здібностей. Якщо педагог має музичний слух, гарний голос, вправно рухається, грає на дитячих музичних інструментах, володіє методикою музичного виховання дітей, він може багато в чому допомогти музичному керівникові.

Тому підготовка до музичної розваги чи свята починається зі спільного обговорення вихователем і музкерівником перспективного плану цих заходів.

За 1,5–2 місяці до свята обираються його тема і дата проведення, укладається сценарій, визначаються змістові аспекти, характер музичних номерів тощо. За місяць до свята вихователь ознайомлюється власне зі сценарієм і допомагає музичному керівникові у підборі дітей (адже у святкових розвагах, святах мають брати участь усі діти без винятку, незалежно від їхніх здібностей).

Обов'язки вихователя щодо музичного розвитку дошкільнят:

- по-перше, допомагати добирати кожній дитині такий матеріал до виступу, яким вона могла б з успіхом і швидко оволодіти, щоб не почуватися себе забутою на святі;

- по-друге, брати активну участь упродовж навчання на музичних заняттях, на яких і відбувається підготовка до свята, а саме:

- у молодших групах – співати разом з дітьми, не заглушуючи їхнього співу;

- у середніх та старших групах – діяти за сценарієм, показуючи рухи, нагадуючи ту або іншу музичну мелодію або даючи окремі вказівки в танці, вправі, грі...;

- підбирати музичний матеріал та спрямовувати до самостійної музичної діяльності дітей, залучаючи їх до гри, прогулянки, будь-якого творчого процесу тощо;

- по-третє, ознайомлювати з тематикою театральних дійств, що будуть проводитися протягом навчального року, і давати цінні поради чи вносити певні корективи.

Музичне виховання в сім'ї передбачає систематичне залучення дітей до співання простеньких пісеньок, колядок, щедрівок (робити це можна різними способами: співати чи наспівувати дитині народні пісні, привчати слухати музику, дитячі музичні радіо – і телепередачі. Якщо є можливість – водити дитину на концерти. Треба прагнути до того, щоб діти не просто раділи музиці, а вчилися переживати відображені в ній почуття.

Щоб дитина розуміла музику і правильно реагувала на неї, доцільно батькам ставити такі питання:

1. Як ти думаєш: ця музика (весела чи сумна? Спокійна чи швидка? Які почуття викликає: радості чи суму? Які асоціації у тебе виникають? Що тобі хотілося б під неї робити?

2. Запропонувати дитині надати назву музичному твору.

Наведені та подібні запитання викликають зацікавлення до прослуховування музичних творів, пісень і розвивають творчі здібності дітей.

У сім'ї часто батьки читають дітям казки, байки, оповідання, а для розкриття глибшого змісту прослуховують в аудіозапису музичні казки (для увиразнення тривожних чи радісних емоцій героїв чи персонажів).

Діти дуже люблять повторно слухати музику, яка їм сподобалася. Іноді можна загадувати загадки: співати мелодію без слів і запитати, яка це пісня. Власне так дітей непомітно залучають до музичного мистецтва, а батьки помічають музичні здібності (чи до співу, чи до рухів тощо).

Є діти, у яких ще не виявляються музичні здібності, і треба допомогти їм розвиватися: більше співати, слухати музику, танцювати. Необхідно створити в сім'ї атмосферу любові до музики, якомога більше схвалювати спроби дитини реалізувати себе в музиці, оскільки це приносить їй радість і робить її добрішою, веселішою, енергійнішою.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Підберіть фонову музику до самостійної музично-ігрової діяльності, фізкультурних хвилин, психологічних пауз для дітей дошкільного віку.

2. Виберіть та укладіть у таблицю пісні, співаночки, музичні ігри, музично-дидактичні ігри, вправи під музику, танці для кожної вікової групи та продемонструйте деякі з них у групі.

3. Укладіть для батьків таблицю використання музичних творів (музичних казок) для слухання та співу.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Висвітліть використання музики в повсякденному житті дітей у закладі вітчизняної дошкільної освіти.

2. Опишіть музичний супровід різних видів дитячої діяльності (ігрової, пізнавальної, рухової) тощо.

3. Охарактеризуйте важливість співпраці музичного керівника та вихователя під час організації різних форм музичної діяльності у ЗДО, специфіку музичного виховання в сім'ї.

Тема 12. Свята і розваги для дітей дошкільного віку

ПЛАН

- 1.1. Дозвіллева діяльність дітей дошкільного віку.
- 1.2. Особливості планування і проведення свят та розваг у ЗДО.
- 1.3. Залучення батьків до проведення свят і розваг у закладі дошкільної освіти, відвідування виставок, музеїв, театрів.

Література

Базова:

1. Бочелюк В.Й. Дозвіллезнавство : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.
2. Городиська В., Береза С. “Свята та розваги в ЗДО” : тексти лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2018. 235 с.
3. Городиська В.В. Змістові аспекти підготовки свят та розваг у ЗДО. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2019. № 4. С. 83–90.
4. Городиська В.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації та проведення свят та розваг у закладах дошкільної освіти. *Педагогічний часопис Волині* : науковий журнал Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018. № 2 (9). С. 62–67.
5. Ковальчук Т.І. Організація роботи у сфері дозвілля: інформаційна складова : монографія / за ред. Т.І. Ковальчук, Т.Ф. Мельничук. Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2013. 536 с.
6. Половіна О. Свято: розважати чи розважатися? *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 1. С. 57–61.
7. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / за заг. ред. О. Рейпольської. Харків : Мадрид, 2015. 330 с.

Додаткова:

1. Дитина у сучасному соціопросторі: навч. посіб. / за ред. Т.О. Піроженко. Київ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 272 с.
2. Кононко О.Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника Київ : Світич, 2009. 210 с.

3. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід). Київ : Стилос, 2000. 336 с.

4. Кочубей Н.В. Культурно-дозвілєва діяльність дітей у просторі сучасного “дорослого” суспільства. Електронний режим. Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Kis/2012_2/4.pdf.

5. Піча В.М. Культура вільного часу: філософсько-соціальний аспект. Київ : Світ, 1990. 152 с.

Мета: висвітлити важливість дозвілєвої діяльності дошкільнят, розкрити особливості організації та планування проведення свят і розваг у ЗДО, обґрунтувати роль батьків у цих заходах.

Методичні вказівки до проведення семінарського заняття

У першому питанні потрібно зосередитися на з'ясуванні специфіки дозвілєвої діяльності дошкільнят. У теорії дошкільної педагогіки така галузь, як дозвілля, є малодослідженою та мало висвітленою. Дозвілля – це спосіб соціалізації, самовираження, пошуку себе, проявів індивідуалізації особистості, що перебуває у стані формування. Цей спосіб дає змогу людині за природним внутрішнім спонуканням і на власний розсуд використовувати вільний час для розвитку вроджених здібностей, власного самозанурення, саморозвитку, самозбагачення та самореалізації.

Змістовне дозвілля як багатогранна сфера діяльності дітей постає мегапотужним засобом розвитку особистості, важливим показником загального рівня їхньої культури.

Дозвілєву діяльність формують сім'я, родина, культурні установи, соціальні освітні інституції (приватного характеру – заняття музикою, танцями, співом, спортом, малюванням, іноземними мовами), ЗДО.

У сім'ї дозвілля дорослих і дітей створює т. зв. культурно-дозвілєве середовище, в якому гармонійно інтегруються творчість, праця, відпочинок, розваги, святкування, а також відбувається самореалізація особистості дошкільника, що сприяє вільному опануванню сімейних культурних цінностей, а також загальному розвитку особистості.

Організоване, сплановане, різноманітне, цікаве дозвілля – це фундамент духовно багатого, доброзичливого, змістовного, спільного сімейного життя батьків і дітей, базис позитивного формування світобачення та добросердечного спілкування з дітьми у сім'ї, яке стимулює розвиток їхніх здібностей, прищеплює естетичні смаки (любов до праці, творчості, мистецтва), моральні цінності, активізує пізнавальну і трудову діяльність дитини, збагачує духовний світ загалом.

Традиція сімейного спланованого дозвілля дає можливість батькам разом із дітьми займатися малюванням, колекціонуванням, комп'ютерними іграми, спортом, майструванням моделей, саморобками із природного матеріалу, суспільно-корисною працею, читанням цікавих книжок, переглядом мультфільмів, походами до театру, до музеїв, виставкових залів, туристичними походами і систематичними пішими прогулянками всією родиною на природу тощо.

Культура дозвілля визначається також за рівнем розвитку і функціонування таких установ, як центри творчості, кінотеатри, театри, галереї, художні майстерні, музеї, музичні, художні та спортивні школи, спортивні й ігрові майданчики, бібліотеки, планетарій, дельфінарій, басейн тощо. Багато залежить саме від їхніх працівників та їхнього уміння запропонувати цікаві форми відпочинку і розваг.

Упродовж дозвіллевої діяльності формуються ціннісні орієнтації, культурні потреби, естетичні смаки, емоційно-вольова сфера дошкільнят.

Дозвілля дошкільника організовується дорослими не тільки у сім'ї, а й у ЗДО.

Родина і ЗДО – найважливіші інститути соціалізації в період дошкільного дитинства. Це зумовлює необхідність пошуку оптимальної моделі їх взаємодії з урахуванням соціокультурних традицій дозвілля.

Дитяче дозвілля у ЗДО цілеспрямовано організовується педагогами у грі, розвагах, відпочинку, протягом самостійної діяльності чи у вільний час дітей. Змістове дозвілля дітей проявляється у найбільш привабливих для них видах діяльності: іграх, малюванні, конструюванні тощо. Організація дозвілля в ЗДО сприяє увиразненню природних талантів і засвоєння корисних для

життя умінь і навичок, формуванню ціннісних орієнтацій, стимулює творчу ініціативу дітей.

Дозвілля дошкільнят іноді постає своєрідною “буферною зоною обмеженого втручання дорослих”; створює умови для самовиховання особистості, сприяє формуванню адекватної самооцінки дітей і позитивної “Я-концепції”; активізує соціально значимі потреби особистості, збагачує досвід виконання норм поведінки в суспільстві [1, с. 135–136].

Колектив дітей у ЗДО у дозвіллевій діяльності – це основна ланка соціалізації дошкільника. Заняття в дитячому колективі, спільна ігрова діяльність передбачають більш високий рівень активності, ніж у сім’ї. А отже, ЗДО сприяє оволодінню культурними цінностями, навичками й уміннями спілкування як зі своїми однолітками, так і з дорослими.

Дозвілля для дітей – це сфера, в якій вони постають у нових ролях, відмінних від сімейних, задовольняють свої природні потреби у свободі та незалежності, активній діяльності і самовираженні. Отже, дитяче дозвілля уможлиблює самореалізацію дошкільнят, стимулює їхню творчу самореалізацію.

Пізнання навколишнього світу через створені ігрові образи, привласнення дітьми найрізноманітніших соціальних амплуа, неможливих у реальному світі дорослих, переносять дитину у світ нових можливостей, народжених їхньою фантазією і творчою уявою.

Через механізм емоційного сприйняття і переживання вигаданих подій діти максимально активно засвоюють елементи нестандартних підходів до різних ситуацій діяльності, які, закріплюючись у їхній свідомості й поведінці, впливають на все подальше життя. Власне таке дозвілля виконує функцію творчого розвитку особистості дитини.

Як бачимо, дозвілля включає творчість, працю, релакс-відпочинок, розваги, свята, самоосвіту, соціальні інституції, культурні цінності тощо.

У другому питанні йдеться про *розваги та свята* у ЗДО. Їхня мета полягає у тому, щоб розвеселити дитину, звільнити її від дитячих стресів, травм, життєвих проблем, даруючи радість та задоволення. Розваги вихователі проводять один раз на два тижні у кожній віковій групі. Під час їх проведення враховують тематику розваги, форму проведення, терміни, відповідальних (за

організацію і проведення розваги, за підготовку оформлення зали, атрибутів, костюмів для дітей) [2, с. 11].

Розваги рекомендують проводити у різних формах: у вигляді концерту, лялькових вистав, театральних дійств, інсценівок, тематичних занять, спільних вечорів для дітей і батьків, слухання музичних казок. Для перегляду вистав лялькового театру, діафільмів, концертів самодіяльності дітей об'єднують у 2–3 групи [2, с. 110–111].

Свята, які проводяться у ЗДО, мають духовно і культурно збагачувати особистість дошкільника, сприяти його успішній соціалізації, увиразнювати йому традиції рідного народу, розширювати знання про самого себе та навколишній світ.

Організоване дитяче свято має на меті формувати у дітей уміння реагувати на прояви естетичного в мистецтві та житті, сприймати засоби художньої виразності різних видів мистецтва і застосовувати їх у самостійній діяльності, проявляти ініціативу, творчість, отримувати насолоду від участі у святковому заході. Задля ефективної організації дитячих свят фахівці пропонують педагогам (музичним керівникам, вихователям, методистам) низку рекомендацій, а саме:

- враховувати вікові та психологічні особливості дітей різних вікових категорій (оптимальна тривалість святкових заходів для дітей молодшого віку – 40–50 хв, старшого віку – 50–60 хв.);

- розробляти кожен сценарій свята творчою групою працівників ЗДО для конкретної групи дітей з урахуванням потенціалу музичного керівника, вихователів та батьків вихованців;

- забезпечити оформлення святкової зали яскравим і змістовним наповненням;

- підбати про виготовлення святкових костюмів для театралізації, інсценівок та рольових епізодів [6, с. 57–58].

У день свята діти обов'язково мають бути одягнені святково. Якщо передбачається переодягання під час заходу, потрібно заздалегідь обрати для цього окремих педагогів чи батьків.

При підготовці до свята бажано використовувати різноманітний матеріал: художній, літературний (декламація віршів); музичний (спів, танець під музику); театральний (інсценізація казок); ігровий (ігровий реквізит, атрибутика, призи тощо).

У проведенні свята необхідно обов'язково задіяти усіх дітей. Батьки можуть посприяти у виготовленні до свята запрошень, оголошень, афіш, плакатів, реквізитів, костюмів, малюнків за тематикою тощо.

Будь-яке свято – це яскраве костюмоване дійство дітей, чиї емоції та враження необхідно зафіксувати сучасними гаджетами чи фотокамерами. Наприкінці свята доцільно скористатися наперед підготовленою фотозоною для спільних пам'ятних фотознімків.

Зазначимо, що для дошкільника особливої цінності набуває схвалення й оприлюднення вихователем результатів саме його участі у святі; докладених зусиль, праці, ініціативи, виступів тощо. Для того, щоб у дитячій пам'яті надовго утримувати світлі, радісні, яскраві враження, на які багате кожне дитяче свято, необхідно максимально використовувати їх у ситуаціях під час навчання, розвитку й виховання – як у ЗДО, так і вдома.

Під час підготовки до проведення свята дітям не потрібно вивчати і знати увесь сценарій заходу напам'ять, адже це насправді дуже складно і знижуватиме їхній інтерес до дійства. Недоцільно перевтомлювати вихованців частими і довгими репетиціями, особливо генеральними, відкривати їм сюрпризні моменти свята, щоб воно не втратило своєї “родзинки”.

Дітям необхідно за можливостями та їхніми здібностями роздати ролі, репетиції проводити у міні-групах (краще у другу половину дня на 10 хв. щодня).

З учасниками однієї підгрупи вихователі опрацьовують техніку виразного декламування віршів, з іншої – постановку театральних епізодів, відтворення сценічних образів, ще у іншій – розігрування окремих святкових дійств.

Музичний керівник відповідає за розучування текстів пісень, спів, гру на музичних інструментах, ритміку, танці.

Сценарій свята є маневреним, тобто його завжди можна коригувати, доповнювати й видозмінювати.

Важливим аспектом організації свята є заздалегідь продумане педагогами облаштування ширми, сцени, розташування дітей (де стоятимуть, сидітимуть, переодягатимуться), забезпечення необхідного тематичного реквізиту, святкових декорацій тощо.

Планування свят та розваг у закладі дошкільної освіти передбачає процес визначення конкретних цілей, завдань, змісту,

форм, методів та засобів досягнення намічених перспектив на конкретний навчальний рік 2024–2025 н.р. [2, с. 110–114].

Термін виконання		Тематика розваги
Вересень	02.09.2024	Свято Знань “Наш улюблений садок зустрічає діточок”.
	13.09.2024	Розвага «Правила дорожнього руху» з елементами лялькового театру “В країні дорожніх знаків”.
	20.09.2024	Спортивна розвага “Малі олімпійські ігри”.
	27.09.2024	Свято дошкілля “Зірковий переполох”.
Жовтень	01.10.2025	Спортивно-музична розвага “Ми тепер не малюки, а вже справжні козаки”.
	11.10.2024	Свято осені “Парад овочів та фруктів”.
	25.10.2024	Музична розвага “Музична скринька”.
Листопад	05.11.2024	Театралізована розвага на свіжому повітрі “Дива під парасолькою”.
	15.11.2024	Лялькова вистава “Лісовий карантин”.
	22.11.2024	Спортивна розвага “Підняти вітрила”.
Грудень	02.12.2024	Музично-спортивна розвага на свіжому повітрі “Зимові пригоди”.
	09.12.2024	Театралізоване музичне свято “Пригоди Святого Миколая”.
	30.12.2024	“Новорічне свято”.
Січень	14.01.2025	Фестиваль колядок і щедрівок “Різдвяна казка”.
	17.01.2025	Музична розвага “Прощання з ялинкою”.
	21.01.2025	Лялькова вистава “Нова рукавичка”.
	31.01.2025	Музично-спортивна розвага “У пошуках Сніговичка”.

Лютий	03.02.2025	Свято Стрітєння на свіжому повітрі “Весна-полонянка”.
	21.02.2025	Музично-спортивна розвага “Зиму дуже любимо, її ігри не забудемо”.
Березень	07.03.2025	Музичне свято “Весняний подарунок”.
	10.03.2025	Тематична розвага “Вклонімося Кобзарю”.
	21.03.2025	Спортивна розвага “Веселий стретчинг”.
Квітень	01.04.2025	Музично-спортивна розвага “Гуморина у садочку”.
	10.04.2025	Лялькова вистава “Великодній кошик”.
	17.04.2025	Музичне свято “Великодня казка”.
Травень	05.05.2025	Фестиваль дитячої пісні “Караоке у садочку”.
	15.05.2025	Лялькова вистава “Казка про вишиванку”.
	27.05.2025	Спортивна розвага “Йога для малят”.
Червень	02.06.2025	Спортивно-розважальне свято “Піратська вечірка”.
	06.06.2025	Розвага “Кольоровий тиждень”.
	16.06.2025	Музична розвага “Країна Мульті-пульті”.
	24.06.2025	Народна розвага “Ой, на Івана, ой, на Купала”.
	27.06.2025	Розвага “Танцюють всі”.
Липень	07.07.2025	Лялькова вистава “Три поросятка”.
	14.07.2025	Музично-спортивна розвага “Вечірка у стилі Сафарі”.
	22.07.2025	Тематична розвага “День Нептуна”.
Серпень	04.08.2025	Спортивно-музична розвага “Ковбойські пригоди”.
	12.08.2025	Музична розвага з елементами лялькового театру “Подорож до країни Ввічливості”.
	23.08.2025	Тематична розвага “Сплетемо у вінок обереги рідної землі”.
	27.08.2025	Музичний флешмоб “З Україною в серці”.

У *третьому питанні* потрібно з'ясувати роль батьків у проведенні свят та розваг у закладі дошкільної освіти.

Перед початком навчального року вихователь організовує батьківські збори, “круглі столи”, залучає батьків до організації та проведення свят і розваг у ЗДО. Педагог називає тему, укладає разом із музичним керівником сценарій, пропонує його взірець, радиться з батьками і роздає ролі для дітей, увиразнює обов'язки батьків щодо сприяння його проведенню. Сценарій за потреби коригується. Вихователь за 1,5–2 місяці до свята консультує батьків, ознайомлює зі сценарієм, добирає матеріал для кожної дитини зокрема, відповідно до її артистичних можливостей.

Спільна робота з батьками полягає в обміні ідеями, практичними порадами щодо майбутнього свята; розучуванні віршів, пісень, танців, роботі над роллю у придумуванні казок, історій; підготовці окремих номерів, реквізиту; пошитті святкових костюмів, допомозі в оформленні приміщення, виготовленні сюрпризів і подарунків.

Відвідування виставок батьками з дітьми організовують працівники ЗДО (скажімо, виставка, де вироби виготовлені батьками й дітьми; виставка сімейних плакатів та композицій у ЗДО на теми: пір року, Різдвяних або Великодніх свят, де члени сім'ї проявляють свою майстерність та творчість).

Відвідування музеїв розширює кругозір дошкільнят, а створення експозиції т. зв. мінімузеїв у ЗДО уможлиблює різнопланову роботу з дітьми із застосуванням численних педагогічних технологій і методик, реалізацією всіх видів безпосередньо освітньої діяльності.

Сьогодні широко практикується створення разом батьками згаданих мінімузеїв у групах ЗДО як частини предметно-розвивального середовища, ефективного для виховання й розвитку дітей.

Відвідування лялькового театру батьками разом із дітьми, спільний перегляд різноманітних дитячих вистав (казок “Коза-Дерева”, “Колобок”, “Колосок”, “Котигорошко”, “Котик і Півник”, “Лисичка-кума”, “Пан Коцький”, “Ріпка”, “Рукавичка”, “Червона Шапочка”) сприяє не лише національно-патріотичному, розумовому, моральному й естетичному вихованню дошкільнят, а й розширенню їхнього світобачення, збагаченню духовності.

Самостійне створення вихователем та батьками в умовах ЗДО різних ручних театрів (лялькового, пальчикового, ложкового чи театру тіней) увиразнює перед дітьми переваги задля отримання очікуваного результату у художньо-творчій діяльності, що зі свого боку, викликає сплеск емоцій радості та задоволення у вихованців.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Охарактеризуйте обрані дозвілєві культурні установи, соціальні освітні інституції для дітей дошкільного віку.
2. Укладіть у таблицю запропоновані вами розваги та свята для кожної вікової групи, представте на слайді їх презентацію.
3. Укладіть таблицю планування свят та розваг у закладі дошкільної освіти (на навчальний рік).

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Висвітліть специфіку дозвілєвої діяльності дітей дошкільного віку.
2. Опишіть особливості проведення свят та розваг у ЗДО.
3. Обґрунтуйте важливість залучення батьків до проведення свят і розваг у закладі дошкільної освіти.
4. Аргументуйте важливість спільних відвідувань батьками з дітьми виставок, музеїв, театрів.

Питання на екзамен з навчальної дисципліни

“Методика арт-освіти дітей дошкільного віку”

1. Базові поняття арт-освіти: мистецька компетентність майбутніх вихователів, складники арт освіти (краса світу й внутрішня краса).
2. Естетика як наука про почуттєве сприймання світу.
3. Психолого-педагогічні основи формування у особистості естетичного ставлення (на основі наукових досліджень А. Адаської, І. Бега, Л. Беленької, Л. Божович, В. Котирло, Г. Сотської та ін.).
4. Мистецтво пауз споглядання.
5. Мистецтво як естетична категорія, форма суспільної свідомості, спосіб відображення життя в художній творчості (Е. Белкіна, О. Комаровська, В. Кудрявцев, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька, Т. Турчин та інші).
6. Функції мистецтва: естетична, гедоністична, освітня, сугестивна тощо (Л. Левченко, Т. Андрущенко).
7. Види мистецтва.
8. Педагогічні виміри понять «компетентність» і «компетенція».
9. Дослідження Г. Беленької, Л. Хоружої щодо реалізації компетентнісного підходу в освіті.
10. Предметно-практична та художньо-продуктивна компетенції дітей дошкільного віку.
11. Механізм формування у дітей дошкільного віку компетентності за освітньою лінією “Дитина у світі культури” БКДО.
12. Створення арт-простору в закладі дошкільної освіти.
13. Поняття інтеграції в дошкільній освіті (Н. Гавриш).
14. Інтегративна функція мистецтва.
15. Врахування інтегративного підходу під час планування роботи з ознайомлення дітей з мистецтвом.
16. Інтеграція в ознайомленні дітей із живописом, графікою, скульптурою, архітектурою, декоративно-ужитковим мистецтвом.
17. Інтегративність в образотворчій діяльності дітей дошкільного віку (малювання, ліплення, аплікація).
18. Інтегративність як ознака музичної діяльності (слухання, співи, музично-ритмічні рухи).

19. Інтегративність у театралізованій діяльності дітей дошкільного віку.
20. Вектори арт-освіти.
21. Орієнтири супроводу арт-освіти дітей дошкільного віку: супровід-співробітництво та супровід-ініціювання.
22. Форми арт-освіти в ЗДО: мистецькі заняття, художньо-педагогічне спілкування, творчі проекти, заняття з елементами музейної педагогіки, екскурсії, арт-терапевтичні сесії, майстерні.
23. Гігієнічні та естетичні вимоги до проведення мистецьких форм роботи.
24. Етапи проведення мистецьких занять: проєктивний, діяльнісний, результативно-аналітичний.
25. Методи арт-освіти: наочні, практичні, словесні, інформаційно-рецептивні, репродуктивні, евристичні.
26. Стимулювання творчої активності дітей дошкільного віку (на основі досліджень К. Демчик, О. Дронової, Т. Житнік, О. Іваненко, І. Карабаєвої, О. Половіної, В. Рагозіної, О. Саприкіної, Г. Сухорукової, Л. Шульги).
27. Образотворення як інструмент поліфонічного сприймання світу.
28. Поняття про метод креативної структурованої імпровізації МКСІ (Олег Драч).
29. Алгоритм вертикалі образотворення: зерно образу, внутрішній персонаж, асоціативна поведінка (зовнішньорухова та внутрішньо чуттєвомисленнєва).
30. Види емоційно-зорієнтованого образотворення: “Free painting”, пластичне образотворення, конструктивне образотворення.
31. Особливості впровадження технології образотворення у різних вікових групах.
32. Визначальні принципи образотворення: значимість власної діяльності та відмова від зразку.
33. Організація самостійної художньої діяльності дітей в закладі дошкільної освіти.
34. Складники самостійної художньої діяльності дітей дошкільного віку.
35. Особливості самостійної художньої діяльності дітей у різних вікових групах.
36. Вимоги до розвивального естетичного середовища.

37. Складники розвивально-естетичного середовища у різних вікових групах.
38. Створення умов для самостійної художньої діяльності у ЗДО та сім'ї.
39. Роль театрального мистецтва у формуванні особистості.
40. Театральна культура педагога.
41. Організація і проведення театральних вистав у закладі дошкільної освіти.
42. Драматизація та інсценування художніх творів.
43. Напрями ознайомлення дітей дошкільного віку з театральним мистецтвом (безпосереднє; опосередковане (розповіді, альбоми, радіо, грамзапис, телевізор, комп'ютер; самостійна художня діяльність).
44. Ознайомлення дітей з театром як культурною установою.
45. Таємниці театральних професій.
46. Правила поведінки в театрі. Використання мистецтва театру в роботі вихователів.
47. Основні елементи системи К.С. Станіславського. Вивільнення м'язів тіла та досягнення "свободи". "Я в запропонованих обставинах" та дія.
48. Театральна гра: почуття правди, логіка і послідовність.
49. Емоційна пам'ять та розвиток уваги. Спілкування. Правильна подача голосу (розвиток грудного регістру).
50. Робочі інструменти актора (зовнішні – технологічні та внутрішні – психо-фізичні). Розвиток уваги та зосередженості. Засоби емоційної виразності. Тренажі та тренінги. Вміння зацікавити аудиторію.
51. Сценічний рух, пластика, міміка та координація на сцені.
52. Роль театралізованих ігор (С. Русова, О. Амельєва, Л. Артемова, А. Богущ, Н. Водолага, Н. Гавриш, Ю. Косенко, Г. Костюшко).
53. Види дитячих театрів (традиційний, нетрадиційний).
54. Види театралізованої діяльності (за способом організації (індивідуальні/колективні ігри); за змістом театралізованої діяльності (ігри-драматизації, інсценування); за видами ігрового матеріалу (театр ляльок, театр іграшок, пальчиковий театр тощо).
55. Організація театралізованої діяльності в різних вікових групах.

56. Акторське тренування. Засоби образної та емоційної виразності.
57. Міміка та пантоміма. Інтенація.
58. Дитячий варіант «аутотренінгу». “Гра для себе”.
59. Акторські здібності дітей дошкільного віку.
60. Психолого-педагогічні основи музичного виховання дітей дошкільного віку (І. Газіна, Р. Зінич, В. Кукловська, С. Матвієнко, І. Підлипняк, І. Романюк, І. Рудченко, А. Шевчук, С. Шоломович та ін.).
61. Музичні здібності та задатки.
62. Види музичної діяльності дітей дошкільного віку.
63. Особливості використання музичних творів для слухання на мистецьких заняттях, заняттях з розвитку мовлення, ознайомлення з природою тощо.
64. Роль вихователя у навчанні дітей співу: охорона дитячого голосу, методи та прийоми навчання співу, етапи розучування пісні.
65. Організація музично-ритмічної діяльності дітей в групі закладу дошкільної освіти: ритмічні хвилинки, музично-ритмічні вправи, музичні руханки, музичні паузи та музичні привітання.
66. Використання музики в повсякденному житті дітей у закладі дошкільної освіти.
67. Музичний супровід різних видів дитячої діяльності: ігрова, пізнавальна, рухова тощо.
68. Реалізація співпраці музичного керівника та вихователя під час організації різних форм музичної діяльності.
69. Музичне виховання в сім’ї.
70. Значення дитячого музикування для музичного та творчого розвитку дітей.
71. Класифікація дитячих музичних інструментів.
72. Саморобні дитячі музичні інструменти. Музикування на інструментах К. Орфа.
73. Зміст та завдання навчання дошкільників гри на музичних інструментах за віковими групами.
74. Методика навчання дошкільників гри на музичних інструментах.
75. Дитяче оркестрове музикування.
76. Фонова музика у житті ЗДО.
77. Самостійна музична діяльність дітей.

78. Музично-розвивальне середовище.
79. Дозвілєва діяльність дітей дошкільного віку.
80. Гурткова робота з музичного виховання дітей.
81. Співпраця з батьками вихованців з питань залучення до музичного виховання у сім'ї.
82. Особливості проведення свят та розваг у ЗДО.
83. Неприйнятність проведення репетицій у ЗДО.
84. Планування свят та розваг у закладі дошкільної освіти.
85. Роль музично-театралізованих свят та музичних розваг у формуванні культури дозвілля дітей.
86. Види музично-театралізованих свят.
87. Методика організації та проведення музично-театралізованого свята.
88. Методика організації музичних розваг.
89. Функції музичного керівника та вихователя у проведенні музично-виховної роботи з дітьми.
90. Залучення батьків до проведення свят і розваг у закладі дошкільної освіти, відвідування, виставок, музеїв, театрів.

Список використаних джерел

1. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка. Київ : 1996. Лібра, 224 с.
2. Акторський тренінг, як активна форма художньо-творчої діяльності на уроках з акторської майстерності. [Електронний режим]. Режим доступу : <https://naurok.com.ua/aktorskiy-trening-yak-aktivna-forma-hudozhno-tvorcho-diyalnosti-na-urokah-z-aktorsko-maysternosti-326901.html>
3. Акулова О. Театралізовані ігри. *Дошкільне виховання*. 2005. № 12. С. 24–29.
4. Алексінцева Т. Артпедагогіка : навч.-метод. посіб. Луцьк : ПП Іванюк В.П. 2018. 48 с.
5. Аматыєва О.П. Діагностика та розвиток творчих здібностей дошкільників у театральній ігровій діяльності. *Наука і освіта*. 1999. № 5–6. С. 77 – 80.
6. Артемова Л.В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі / пер. з рос. 2 вид. Київ : Томіріс, 2002. 291 с.
7. Арт-педагогіка в роботі з дітьми дошкільного віку : методичні рекомендації до семінарських, практичних занять та самостійних робіт для здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта / уклад. С.О. Міліщук. Луцьк : Вежа Друк, 2022. 76 с.
8. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник : А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. Наук ; авт. кол-в: Богуш А. М. та ін. Київ : Видавництво, 2012. 26 с. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazoviy-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>
9. Барб-Галль Франсуаза. Як розмовляти з дітьми про мистецтво [Текст] / пер. з франц. Софії Рябчук. Львів : Видавництво Старого Лева, 2014. 192 с.
10. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім “Слово”, 2008. 256 с.
11. Бондар С. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. С. 8–9.
12. Бочелюк В.Й. Дозвіллезнавство: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.
13. Волошина І.О. Корифеї українського театру. Київ : Мистецтво, 1982. 307 с.

14. Гавриш Н. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2011. № 1 (1). С. 16–20.
15. Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей: методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць / Н. Гавриш, О. Безсонова. Вид. 2-ге. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 256 с.
16. Гавриш Н., Саприкіна О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / за заг. ред. О. Пометун. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. 120 с.
17. Гавриш Н.В. Художнє слово і дитяче мовлення. Київ : Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.
18. Газіна І.О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки "Дошкільна освіта", вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. 196 с.
19. Головань М.С. Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду [Електронний режим]. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/324272272.pdf>
20. Горбенко Д. Використання музики в повсякденному житті закладу дошкільної освіти. [Електронний режим]. Режим доступу: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5612/1/evol_proc_konf_2021.pdf#page=67 С. 67-68.
21. Городиська В., Береза С. “Свята та розваги в ЗДО” : тексти лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2018. 235 с.
22. Городиська В.В. Змістові аспекти підготовки свят та розваг у ЗДО. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2019. № 4. С. 83–90.
23. Городиська В.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації та проведення свят та розваг у закладах дошкільної освіти. *Педагогічний часопис Волині* : науковий журнал Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018. № 2 (9). С. 62–67.
24. Городиська В.В. Основи театральної педагогіки у професійній підготовці вихователя дітей дошкільного віку. *Реформа освіти в Україні. Інформаційно-аналітичне забезпечення* : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання). 15 жовтня 2020 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2020. 464 с. С. 287–289.

25. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шевченко Л.С. Інтерактивні технології навчання у вищому педагогічному навчальному закладі : навч. посіб. Вінниця : ТОВ фірма “Планер”, 2013. 309 с.
26. Дабіжа К., Дабіжа Л. Інтегровані заняття як засіб стимулювання зображальної діяльності дітей дошкільного віку. https://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/6749/Dabizha_Zbirnik_aktualni_problemi_2020-75-79.pdf?sequence=1&isAllowed=y С. 75-79.
27. Дерев’янка Т.В. Музичне виховання дошкільників. Старша група. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. 160 с.
28. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні : Електронний ресурс. Режим доступу: URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponentdoskilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnistmizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet> (дата звернення: 29.04.2021)
29. Десятник Г.О., Лимар Л.Д. Основи акторської майстерності в екранній творчості : тексти лекцій / науковий редактор доктор наук із соціальних комунікацій Гоян В.В. Київ : Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. 108 с.
30. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев’юк ; авт. кол. : Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіната ін. ; наук. ред. Г.В. Беленька, Київ : Ун-т ім. Б. Грінченка. 2020. 440 с.
31. Дитина у сучасному соціопросторі [Текст] : навч. посіб. / Т.О. Піроженко та ін. ; за ред. Т.О. Піроженко ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. Київ; Кіровоград : Імекс, 2014. 271 с.
32. Драматизація та інсценування художніх творів. [Електронний режим]. Режим доступу: <http://dnz17.org.ua/na-dopomohu-vykhovateliam/dramatyzatsiia-ta-instsenuvannia-khudozhn/>
33. Драч Олег. Методологічні нотатки креатора: метод структурованої креативної імпровізації [Електронний ресурс]. Режим доступу :http://kurbas.org.ua/projects/almanah7/18_dra4.pdf (дата звернення: 16.05.2020)
34. Елементи акторської майстерності в контексті “системи” К.С. Станіславського. [Електронний режим]. Режим доступу:<https://vseosvita.ua/library/embed/0100dvnw-f3eb.docx.html>
35. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 614–616.
36. Естетика : навч. посіб. для педагогів /за ред. Т.І. Андрущенко. Київ : Видавництво “МП Леся”, 2014. 613 с.

37. Загородня Л.П., Тітаренко С.А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посіб. Суми : Університетська книга. 2010. 319 с.
38. Замелюк М.І., Міліщук С.О. Арт-педагогіка як засіб розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1 (64.1). С. 50–54.
39. Заняття як форма організованого навчання образотворчої діяльності та їхні види. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://studfile.net/preview/9700879/page:40/>
40. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. Київ : УРІМБ, 1997. 302 с.
41. Іваненко О.А. Творча самореалізація дошкільників у процесі музичних занять : навч.-метод. посіб. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 196 с.
42. Капська А.Й. Педагогіка живого слова. Київ, 1997. 136 с.
43. Карабаєва І., Половіна О. Авторський підхід до рівня визначення та формування художньо-продуктивної компетенції дітей старшого дошкільного віку. [Електронний ресурс]. Режим доступу : Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. Volume 39, Number 3, 2020. S. 26 – 32.
44. Ковальчук Т.І. Організація роботи у сфері дозвілля: інформаційна складова : монографія / за ред. Т.І. Ковальчук, Т.Ф. Мельничук. Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2013. 536 с.
45. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / наук. ред. О.Л. Кононко. Київ : Ред. журн. “Дошкільне виховання”. 2003. 243 с.
46. Кононко О.Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника Київ : Світич, 2009. 210с.
47. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід). Київ : Стило, 2000. 336 с.
48. Кочубей Н.В. Культурно-дозвілєва діяльність дітей у просторі сучасного “дорослого” суспільства. Електронний режим. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Kis/2012_2/4.pdf.
49. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія: у 2-х ч. Запоріжжя : ТОВ“ЛІПС” ЛТД, 2009. Частина перша. 320 с.
50. Крутій К.Л. Термінологічне поле інновацій в дошкільній освіті. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя*. Ніжин, 2006. № 5. С. 6–9.

51. Лаврентьєва Г. Розвивальне предметно-ігрове середовище: європейський досвід та новітні підходи. *Палітра педагога*. 2001. № 4. С. 11–13.
52. Лазаренко Н.І., Гуревич Р.С., Горохівська Т.М. Компетентнісний підхід як провідний методологічний концепт формування професійно-педагогічної культури майбутніх педагогів в умовах євроінтеграції. Інтеграція в європейський освітній простір: діалог зі стейкхолдерами : колективна монографія. Вінниця : ТОВ «Друк», 2022. С. 4–24.
53. Левченко Л.Ю. Етика. Естетика : навч. посіб. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : Домбровська Я.М. 2018. 213 с.
54. Лимар Ю.М. Прийоми стимулювання творчої активності дошкільників і молодших школярів. <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1252/1/%2.pdf>
55. Лісовська Т.А. Музична імпровізація в сучасному закладі дошкільної освіти : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во “Іліон”, 2019. 140 с.
56. Лісовська Т.А. Теорія і методика музичного виховання : навч.-метод. посіб. Миколаїв : Видавець Румянцева Г.В., 2022. 330 с.
57. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку. *Освітній дискурс*: збірник наукових праць. Випуск 9 (11–12). [Електронний режим]. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23315/Lyubchak.pdf?sequence=1&isAllowed=y> С. 91 – 103.
58. Любчак Л.В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4–5 квітня 2013 р.) / за ред. Г.С.Тарасенко, Вінниця : ТОВ “Нілан ЛТД”, 2013. Вип. 2. С. 451–454.
59. Малашевська І.А. Використання досвіду вальдорфської педагогіки на музикотерапевтичних заняттях із дошкільниками. *Музичний керівник*. 2015. № 5. С. 4–8.
60. Малишева Н. Як створили освітнє середовище, яке мотивує, активізує, зберігає та розвиває. *Практика управління дошкільним закладом*. 2021. № 1. С. 6–23.
61. Масол Л. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій. *Мистецтво та освіта*. 2001. № 1. С. 2–5.
62. Масол Л.М. Художньо-педагогічні технології в основній школі : єдність навчання і виховання : метод. посіб. Харків: “Друкарня Мадрид”, 2015. 178 с.

63. Матвієнко С. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 207 с.
64. Методика музичного виховання в дитячому садку : підручник / С. Шоломович. І. Рудченко. Р. Зінич. Київ : Музична Україна, 2000. 246 с.
65. Методична розробка з навчання дітей співу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/8418/1/L_Teryaeva_MK_7_IS_UKKUBG.pdf
66. Методичне забезпечення інтеграційних процесів розвитку здібностей дошкільнят. Донецьк : ППЮ, 2006. 92 с.
67. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук.кер. проекту В. О. Огнев'юк ; наук. ред. Г.В. Беленька ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 352 с.
68. Микуліна А.К., Михайлова К.В. Організації самостійної художньої діяльності дошкільників в умовах дошкільного закладу. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. Випуск 1(32), 2022. С. 68–72. [Електронний ресурс]. Режим доступу :http://dspace.smsu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9156/1/AN_%20ORGANIZATION_%20OF_%20INDEPENDENT_%20ARTISTIC%20ACTIVITY_%20OF_%20PRESCHOOLERS.pdf
69. Мкртічян О.А. Розвиток музичних здібностей дошкільників засобами методу К. Орфа: теоретичні аспекти. *Професійна освіта : методологія, теорія та технології* : зб. наук. праць. Переяслав : Домбровська Я.М., 2020. Вип. 12. С. 128–144.
70. Мозгальова Н.Г. Музичні здібності, їх сутність і розвиток в процесі інструментально-виконавської підготовки вчителів музики. *Педагогіка вищої та середньої школи* : збірник наукових праць. Кривий Ріг, 2015. Вип. 41. С. 45–51.
71. Мороз О.Г., Омеляненко В.Л. Перші кроки до майстерності. Київ, 1992. 112 с.
72. Мороз-Рекотова Л.В. Культура мовлення та виразне читання : навч. посіб. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. 222 с.
73. Музика О.Г. Упровадження технологій художньо-творчого розвитку дітей дошкільного віку в арт-освіті. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя* : зб. матер. Всеукраїнської науково-практ. конф. (IX школа методичного досвіду), присвяченої 110-річчю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла

Коцюбинського 22–23 листопада 2022 року. Вінниця, 2022. С. 161–168. [Електронний ресурс]. Режим доступу : File: /ZBV1_22-230-235.pdf

74. Науменко Т. Музичне виховання найменших : Інтегровані заняття. Київ : Шк. світ, 2007. 128 с.

75. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному закладі : підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур. Київ : Видавничий Дім “Слово”, 2010. 376 с.

76. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л. А. Янцур. Київ : СЛОВО, 2011. 376 с.

77. Організація театралізованої діяльності дошкільників [Електронний режим]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/organizaciya-teatralizovano-diynosti-doshkilnikiv-328474.html>

78. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості [Текст] : монографія / Р.О. Семенова та ін. ; за ред. Р.О. Семенової ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. Київ ; Кіровоград : Імекс, 2014. 227 с.

79. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта Україна, 2008. 274 с.

80. Підготовка вихователів до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія / Г.В. Беленька, З.Н. Борисова, М.А. Машовець та ін. ; ред. І.І. Загарницька ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. 310 с.

81. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід : монографія / за заг. ред. Г.В. Беленької, О.А. Половіної. Умань : ВПЦ “Візаві”, 2015. 208 с.

82. Підліпняк І.Ю. Теорія та методика музичного виховання дошкільників : навч. посіб. для студентів педагогічних вузів. Умань : ФОП. Жовтий О.О. 2017. 116 с.

83. Піроженко Т. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 136 с.

84. Піроженко Т., Ладивір С. Чому “гальмує” дошкільна зрілість. *Вихователь-методист дошкільного закладу*: щомісяч. спеціаліз. журн. 2012. № 8. С. 7–12.

85. Пісоцький О.П., Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці : навч. посіб. для студентів спеціальності “Дошкільна освіта”. 2-ге вид., доп. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 162 с.

86. Піча В.М. Культура вільного часу: філософсько-соціальний аспект. Київ : Світ, 1990. 152 с.
87. Половіна О., Кондратець І. Артосвіта : навч.-метод. посіб. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2022. 556 с.
88. Половіна О.А. Артосвіта дітей дошкільного віку: технологія образотворення у дії. *Мистецтво та освіта : наук.-метод. журнал*. Київ : “Педагогічна думка”. 2020. № 3 (97). С. 34 – 40.
89. Половіна О., Андропова Т. Артосвіта дошкільників – емоції + творчість. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. № 6. С. 40–45.
90. Половіна О. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 3–8.
91. Половіна О.А., Кондратець І.В. Дитина у світі мистецтва. Методичні рекомендації до програми Дитина / авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін. ; наук. ред.: Г. В. Беленька, О. А. Половіна, І. В. Кондратець ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 568 с.
92. Половіна О., Кондратець І. Живописні перформанси: методичний інструментарій підготовки майбутніх вихователів. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка* (випуск №35/1). 2021. С. 83– 88 [Електронний режим]. Режим доступу:<https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/issue/view/27/46>
93. Половіна О.А. Інтегративна функція мистецтва у формуванні творчої особистості дитини. *Мистецтво та освіта. Науково-методичний журнал*. Київ : «Педагогічна думка». 2018. № 3. С. 22 – 25; № 4. С. 22 – 26.
94. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників : не відтворювати, а творити. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 1. С. 15 – 22.
95. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників : свобода, творчість, інтеграція. *Дошкільне виховання*. 2019. № 5. С. 3–8.
96. Половіна О. Мистецька освіта сьогодні: синтез підходів. *Дошкільне виховання*. 2019. № 12. С. 3–8.
97. Половіна О.А., Кондратець І.В. Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів. *Народна освіта : Електронне наукове фахове видання*. 2019. Випуск № 2 (38). Розділ “Педагогічна наука”. [Електронний режим]. Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5789
98. Половіна О. А. Образотворча майстерня // Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років “Дитина” / наук. кер. проекту В.О. Огнев’юк ; наук. ред. Г.В. Беленька ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 352 с.

99. Половіна О. Освіта ХХІ століття : реалії, виклики, тенденції розвитку : колективна монографія / за наук. ред. проф. Цветкової Ганни Hameln : InterGING, 2020. 658 с. С. 400–402.

100. Половіна О. А. Особливості змісту освітнього напрямку “Дитина у світі мистецтва”. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження : навчально-методичний посібник. Харків : Видавництво “Ранок”, 2021. С. 45–51, 88, 137–142, 217–220.

101. Половіна О., Кондратець І. Робоча програма навчальної дисципліни “Арт-освіта дітей дошкільного віку” для студентів спеціальності 012 “Дошкільна освіта”. Київ, 2022. 32 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41841/1/POLOVINA_KONDRAT_ETS_ARTOSVITA_2022_2023.pdf

102. Половіна О. Свято: розважати чи розважатися? *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 1. С. 57–61.

103. Половіна О. Як побачити красу, або Ознайомлюємо дітей зі світом мистецтва. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 4. С. 2–23. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://emetodyst.expertus.com.ua/884037>.

104. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : підручник. 2-ге вид., доповн. Київ : Академвидав, 2013. 464 с.

105. Попова І.І., Гончаренко С.Ю. Роль педагога в організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку. The XVI International Scientific and Practical Conference «Integration of scientific solutions and methods into practice», April 24 – 25, Paris, France. 393 p. С. 232–236.

106. Похил О. Особливості театралізованої діяльності старших дошкільників :збірник наукових статей студентів спеціальності “Дошкільна освіта” / за заг. ред. проф. О.Л. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 247 с. С. 143–147.

107. Професійна компетентність педагога. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://kkdnz231.dnepredu.com/uk/site/profesiina-kompetentnist-.html>

108. Романюк І.А. Музичне виховання. Організація роботи у дошкільному навчальному закладі : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 280 с.

109. Романюк І. Функції музичного керівника та вихователя дошкільного навчального закладу з музичного виховання дітей. *Дошкільна освіта*. 2010. № 4. С. 81–89.

110. Романюк І.А. Музичний куточок в дошкільному навчальному закладі. *Музичний керівник*. 2013. №7. С. 27–32.

111. Руденька Т.М. Арт-педагогіка як інновація сучасної професійно-педагогічної теорії і практики. *Наукові записки. Сер. : Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 4. С. 59–63. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2012_4_14.
112. Русова С. Дошкільне виховання : вибрані твори. Київ : Освіта. 1996. 245 с.
113. Савченко Р. Використання ігрових технологій у формуванні музично-педагогічної компетентності майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів. *Педагогіка і психологія проф. освіти*. 2014. № 3. С. 90–96.
114. Савченко Р.А. Педагогічна взаємодія як основа музично-педагогічної компетентності вихователів та музичних керівників ДНЗ. С. 118. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9540/Savchenko.pdf?sequence=1>
115. Самбор Л. Музично-дидактичні ігри на музичних заняттях. *Музичний керівник*. 2014. № 11. С. 4–10.
116. Семенов О.С. Формування творчо спрямованої особистості старшого дошкільника у позашкільному навчальному закладі : монографія. Луцьк : ПДВ “Твердиня”, 2017. 520 с.
117. Семенов О.С. Формуємо творчо спрямовану особистість: перші кроки : навч. посіб. для педагогів позашкільних та дошкільних навч. закладів. Луцьк : ПДВ “Твердиня”. 2016. 156 с.
118. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник [Текст]. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
119. Сотська Г.І. Образотворче мистецтво як засіб розвитку особистості. Мистецтво у розвитку особистості : монографія / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Чернівці, 2006. С. 137–146.
120. Сучасне заняття в дошкільному закладі : навч.-метод. посіб. / за ред. Н.В. Гавриш ; авт. кол.: Н.В. Гавриш, О.О. Лінник, Н.В. Губанова. Луганськ : Альма-матер, 2007. 496 с.
121. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу [Текст] : метод. рек. / Т.О. Піроженко та ін.; за ред. Т.О. Піроженко; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. Київ; Кіровоград : Імекс, 2014. 119 с.
122. Сучасні технології організації музичних занять у закладах дошкільної освіти. [Електронний режим]. Режим доступу: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/13013/Omelianchenko_pf_2020.pdf?sequence=1

123. Сценічна увага. Види сценічної уваги. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/konspekt-scenichna-uvaga-vidi-scenichno-uvagi-249097.html>

124. Театралізована діяльність в дошкільному закладі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://studyankadnz.jimdo.com/>

125. Театралізована діяльність дошкільнят. [Електронний режим]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/blogs/teatralizovana-diialnist-doshkilniat-34309.html>

126. Територія творення. Божественна : лекція [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://creator.biz.ua/terytorija-tvorennja-bozhestvenna/>

127. Тодосієнко Н.Л. Підготовка майбутніх педагогів до творчої роботи з дошкільниками засобами комплексного використання мистецтва. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: матеріали міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2015. С. 374–378.*

128. Фасолько Т.С. Технології розвитку художньої творчості дошкільників в образотворчій діяльності. Кременець : Видавничий центр ОГПІ, 2011. 156 с.

129. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / за заг. ред. О. Рейпольської. Харків : Мадрид, 2015. 330 с.

130. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку : метод. посіб. / упоряд. Т.М. Корж, М.Д. Нельзіна, А.М. Батуринець; КВНЗ КОР “Академія неперервної освіти”. Біла Церква : КВНЗ КОР “Академія неперервної освіти”, 2016. 113 с.

131. Піроженко Т.О. та ін. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі [Текст] : навч.-метод. посіб. Київ : Слово. 2016. 247 с.

132. Чернявська М.В. Сутність музичної культури вихователя дошкільного навчального закладу. *Теорія та методика навчання та виховання* : зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2007. Вип. 19. С. 146–152.

133. Шевчук А. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей : методичні рекомендації. *Дошкільне виховання*. 2000. № 2–3. С. 6–7.

134. Школа ігромайстерності : метод. матеріал. Київ : Видавничий дім “Шкільний світ” : Видавництво Л. Галіцина, 2006. 128 с.

135. Шульга Л.М. Барвіста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. 3-є вид., виправ. й доп. : метод. посіб. Запоріжжя : ТОВ “ЄЛПІС” ЛТД, 2017. 336 с.

136. Шульженко О.С. Ефективність використання засобу арт-педагогіки в закладах вищої освіти. *“Молодий вчений”*. 2019.№ 8 (72) серпень, С. 260–263. [Електронний режим]. Режим доступу:<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/8/55.pdf>

137. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.П. Аксьонова, А.М. Аміщук, Л.В. Артемова та ін.; наук. кер. О.Л. Кононко. Київ : ТОВ “МЦФЕР Україна”. 2019. 488 с.

Електронне навчально-методичне видання

Віолета Городиська

МЕТОДИКА АРТ-ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дрогобицький державний педагогічний університет

імені Івана Франка

Редактор

Ірина Невмержицька

Технічний редактор

Ірина Артимко

Здано до набору 12.08.2025 р. Формат 60х90/16. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 10,50.
Зам. 66.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 203